

MIEHIÄ VAI MIKKIHIIRIÄ?

MASKULIINISUUS KEN KESEYN TEOKSESSA ONE FLEW OVER THE CUCKOO'S NEST

Taija Karoliina Kähmi

**Kirjallisuuden pro gradu -tutkielma
Kevät 2001
Kirjallisuuden laitos
Jyväskylän yliopisto**

Jyväskylän yliopisto/ Humanistinen tiedekunta/ Kirjallisuuden laitos
Tajja Karoliina Kähmi, Yleisen kirjallisuuden pro gradu –tutkielma
Kevät 2001, 76 s.

Miehiä vai mikkihiiriä? Maskuliinisuus Ken Keseyn teoksessa *One flew over the cuckoo's nest*

TIIVISTELMÄ

Tutkielmani päämäärä on tarkastella erilaisia maskuliinisuuksia Ken Keseyn teoksessa *One flew over the cuckoo's nest* ja löytää sitä kautta käyttötapoja miestutkimuksen viitekehykselle kirjallisuuden tutkimuksessa. Tarkastelen myös teoksen sisäistekijän naiskuvaa. Tutkielmani teoreettinen viitekehys on myyttikriitikkissä ja miestutkimuksessa. Teosta on usein pidetty sovinnistisena, mutta tässä tutkielmassa pyrin löytämään sille myyttikritiikin kautta naismyönteisen tulkinnan. Pyrin myös osoittamaan, että teoksen yhteiskuntakritiikki on ennen kaikkea patriarkaalisen yhteiskuntajärjestyksen tukahduttaviin rakenteisiin kohdistettua kritiikkiä.

Tutkielmani teoriajaksossa esittelen Ken Keseyn elämää ja tuotantoa, aiempia *One flew over the cuckoo's nest*istä tehtyjä tutkimuksia sekä teoksen yhteiskunnallista taustaa. Kuvaan lyhyesti myös miestutkimusta ja myyttikritiikkiä. Analyysiosassa pyrin hahmottamaan *One flew over the cuckoo's nest*in erilaisia maskuliinisuuden representaatioita, marginaalista ja hegemonista maskuliinisuutta. Tutkin myös teoksen arkkityyppejä sekä metaforista kieltä ja kytken nämä miestutkimuksen teemoihin. Analyysiosan lopussa yhdistän myyttikritiikin ja miestutkimuksen viitekehukset ja pyrin näin hahmottamaan teoksen sisäistekijän maskuliinisuusihannetta, naiskuvaa ja yhteiskuntakritiikkiä.

Teoksen sisäistekijän ihanteeksi osoittautuu luonnonmukainen maskuliinisuus. Teos ei esitä yhtä maskuliinisuusihannetta vaan sen maskuliinisuuden mallit särkyvät ja muuttuvat tarinan kuluessa. Teoksen väitetty sovinnistisuus osoittautuu sukupuolirooleja kapeuttavan yhteiskunnan ja ääri-feminismin kritiikiksi.

Asiasanat: miestutkimus, myyttikritiikki, maskuliinisuus, myytit, yhteiskuntakritiikki kirjallisuudentutkimus, pohjoisamerikkalainen kaunokirjallisuus

Säilytyspaikka: Jyväskylän yliopisto, Kirjallisuuden laitos

Sisällys

1. JOHDANTO	2
1.1 One flew over the cuckoo's nest	2
1.2 KEN KESEY	4
1.2.1 Elämä ja tuotanto	4
1.2.2 Yhteiskunnallinen tausta ja beat-kulttuuri	6
1.3 Teoreettinen viitekehys	8
1.3.1 Aiempaa One flew over the cuckoo's nestiin liittyvää tutkimusta	8
1.3.2 Miestutkimus	9
1.3.3 Myyttikritiikki	11
1.4 Tutkimusongelmat ja hypoteesit	13
2. MASKULIINISUUDEN JA FEMINIINISYYDEN MALLIT TEOKSESSA ONE FLEW OVER THE CUCKOO'S NEST	15
2.1 Hegemoninen maskuliinisuus One flew over the cuckoo's nestissä	15
2.1.1 Mitä hegemoninen maskuliinisuus on?	15
2.1.2 Tosimies <i>McMurphy</i>	18
2.3 One flew over the cuckoo's nestin naishahmot ja niiden tulkinta	22
2.4 Marginaalinen maskuliinisuus One flew over the cuckoo's nestissä	26
2.4.1 Mitä marginaalinen maskuliinisuus on?	26
2.4.2 <i>The Rabbits of the Rabbit World</i>	28
2.4.3 <i>Rabbits sans whambam-</i> kaniineja vailla pikapanon kykyä	31
2.4.4 <i>Mustan miehen taakka</i>	32
2.4.5 Homoseksuaalisuus	33
2.4.6 <i>Luonnon villimies sivilisaation pakkopaidassa</i>	34
3. ONE FLEW OVER THE CUCKOO'S NEST JA MYTTI	37
3.1 Mielisairaus, myytti ja metaforinen kerronta	37
3.2 Sarjakuvamaisuus	41
3.3 Ironia ja myyttisyys	43
3.4 One flew over the cuckoo's nestin arkkityypit	44
3.4.1 <i>Sankaruus</i>	44
3.4.2 <i>Myyttiset mies- ja naishahmot</i>	46
3.4.3 <i>Myyttinen matka miehuuteen</i>	49
3.5 One flew over the cuckoo's nestin myyttinen tematiikka ja maskuliinisuus ..	53
4. KOHTI AITOA MIEHEYTTÄ	55
4.1 Seksuaalisuus ja vitalismi	55
4.2 Hippity hopping through our Walt Disney World	56
4.3 Luonnonmukainen maskuliinisuus	61
4.4 One flew over the cuckoo's nestin naismyönteinen tulkinta	65
5. POHDINTA	70
5.1 Miestutkimuksen mahdollisuudet kaunokirjallisen teoksen tulkinnassa	70
5.2 Lopuksi	71
LÄHTEET	74

1. Johdanto

1.1 One flew over the cuckoo's nest

Ting. Tingle tangle tremble toes, she's a good fisherman, catches hens, puts 'em inna pens... wire blier, limber lock, three geese inna flock... one flew east, one flew west, one flew over the cuckoo's nest... O-U-T spells out... goose swoops down and plucks *you* out. (One flew over the cuckoo's nest, myöhemmin CN, 272)

Ken Kesey'n teoksen nimi viittaa yllä olevaan lastenloruun, jonka teoksen kertoja oppi lapsena isoäidiltään. *One flew over the cuckoo's nest* on mielisairaalamiljööseen sijoittuva kertomus. Mielisairaalan osasto on kuin lastenlorun käenpesä, josta yksi potilaista, tarinan kertoja, lentää hanhen lailla vapauteen. Romaani heijastaa hyvin Yhdysvalloissa 1960-luvun vaihteessa vallinnutta kapinallista ja yhteiskuntakriittistä ilmapiiriä. Kesey'n kuvaaman mielisairaalan osaston voi tulkita olevan sairaan yhteiskunnan ironinen metonymia (Porter, 1989, 27-29). Teoksen henkilöhahmot ovat muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta sairaalan potilaita tai työntekijöitä. Loru toimii teoksen keskeisten teemojen, juonen ja henkilöhahmojen analogiana. Kertoja, Päälikkö Bromden, on erittäin kookas paranoidista skitsofreniaa sairastava puoli-intiaani, joka on menettänyt oman identiteettinsä täysin ja vajonnut syvään harhamaailmaan. Bromden pelkää koko ulkopuolista maailmaa ja tuntee helpommaksi paeta omiin ajatuksiinsa ja kuviteltuun sumuun. Sumusta hänet repii irti osastolle saapuva uusi potilas, rangaistusvanki Randle Patrick "Mack" McMurphy, yksi lastenlorun hanhista. McMurphyn ja Bromdenin lisäksi teoksen päähenkilöitä ovat osaston vastaava hoitaja neiti Ratched (lorun Tingle Tangle Toes) sekä potilaat Dale Harding ja Billy Bibbit.

Tässä tutkielmassani aion tarkastella *One flew over the cuckoo's nestiä* miestutkimuksen viitekehystä. Miestutkimus on varsinkin Suomessa vielä uusi tutkimusala ja sen saralta kaivataan paljon uutta tutkimusta. Pää tavoitteeni on löytää uusia käytötapoja ja yhteyksiä miestutkimuksen viitekehykselle. *One flew over the cuckoo's nest* on tämän tavoitteen kannalta hyvä teos, sillä sen henkilöhahmot ja tapahtumat kietoutuvat maskuliinisuustematiikan ympärille. Jo teoksen nimeen

liittyvässä lastenlorussa sukupuoliroolit on problematisoitu; miespuolisia potilaita verrataan naaraslintuihin (hens) ja naispuolista osaston johtavaa hoitajaa kalastajaan (fisherman). Stereotyyppisten sukupuoliroolien ahdistavuus on yksi teoksen henkilöiden keskeisistä ongelmista. Kirjan päähenkilöt ovat hegemonisen maskuliinisuuden ja feminiinisuuden rajoittamia, sisäisesti rikkinäisiä puoli-ihmisiä.

Käytän tutkielmassani apuna miestutkimuksen teorioiden lisäksi myyttikriittisen kirjallisuudentutkimuksen perinnettä sekä Carl Gustav Jungin arkkityyppiteorioita. Käsittelen teosta sekä pintatarinan että osittain myyttikritiikin kautta avautuvan symbolisen merkityksen tasolla. Romaanille antaa oman metaforisen leimansa sen osittain harhamaailmassa elävä epäluotettava kertoja. Tämä mahdollistaa teoksen luennan trooppisesti kuvakielen ja symboleiden kautta ja antaa myyttikriittiselle tulkinnalle lisää mahdollisuuksia.

Pyrin selvittämään teoksen avulla myös yleisempiä kulttuurisia käsityksiä miehenä olemisesta. Tarkoitukseni on tässä tutkielmassa osoittaa Keseyn teoksen tulkinnan avulla millaisia voimavaroja miestutkimuksen teorioilla on kaunokirjallisten teosten ja muiden kulttuurituotteiden tulkinnassa. Sen lisäksi, että miestutkimus ja myyttikritiikki antavat teosten tulkinnalle uusia mahdollisuuksia, ne kertovat yleisistä maskuliinisuutta ja feminiinisyyttä koskevista käsityksistä. Myyttikritiikin kautta tutkielmani kietoutuu myös yhteiskuntakritiikkiin. Tätä puolta ei ilmeisesti ole juurikaan tutkimuksessa painotettu. Tämä on sikäli yllättävää, että hippiaate ”love and peace”- ideologioineen kyseenalaisti erittäin vahvasti perinteisen machomiehen mallin. Esimerkiksi kysymykseen maskuliinisuuden ja väkivallan suhteesta teos antaa mielenkiintoisia näkökulmia. Samoin stereotyyppiset sukupuoliroolit ja seksuaalisuuden problematiikka havainnollistuvat teosta miestutkimuksen menetelmin tarkasteltaessa.

1.2 Ken Kesey

1.2.1 Elämä ja tuotanto

Ken Elton Kesey (1935-) on Jack Kerouacin, Allen Ginsbergin ja Neal Cassadyn ohella kuusikymmentäluvun näkyvimpiä kapinallisia kirjailijoita Amerikassa. Kesey syntyi Coloradossa, La Juntassa, mutta perhe muutti pian Oregoniin. Hän aloitti opintonsa Oregonin yliopistossa, josta valmistui vuonna 1957. Valmistumisensa jälkeen Kesey jatkoi opintojaan Kaliforniassa, Stanfordin yliopistossa, jossa opiskeli luovaa kirjoittamista. Stanfordin Kesey tutustui psykologian opiskelijaan, joka kertoi hänelle mahdollisuudesta osallistua lääketieteelliseen kokeeseen. Kokeessa tutkittiin erilaisia tajuntaan vaikuttavia aineita, muun muassa LSD:tä. Koe kiinnosti ihmismielen rajoja etsivää Keseytä ja hän päätti osallistua. Huumeet avasivat Keseylle aivan uusia maailmoja ja hän alkoi käyttää niitä myös vapaa-aikanaan. Kesey tutustui huumeepiireissä vaikuttaviin kirjailijoihin kuten Neal Cassadyyn ja Timothy Learyyn. Kiinnostus narkoottisten aineiden mieltä laajentaviin vaikutuksiin sai Keseyn liittymään beatnikkien ryhmään. (Leeds 1981, 1-3.)

One flew over the cuckoo's nest (suom. Yksi lensi yli käenpesän) on Keseyn esikoisteos. Risto Lehmusoksen suomennoksessa ei mielestäni ole tavoitettu alkuperäistekstin kaikkia vivahteita. Siksi en ole käyttänyt sitä hyväksi tämän työn tekstinäytteissä. Kesey kirjoitti One flew over the cuckoo's nestin työskennellessään apuhoitajana Menlo Parkin psykiatrisessa sairaalassa. Tullessaan töihin pilvessä Kesey koki tajuavansa syvemmin sairaalan perimmäiset tarkoitusperät. Kesey kävi pitkiä keskusteluja potilaiden kanssa ollessaan yövuorossa ja kokeili jopa itseensä sähköshokkeja pystyäkseen kuvailemaan niitä kirjassaan. Monet teoksen henkilöhahmoista perustuvat osittain Keseyn kokemuksiin sairaalan potilaista. Teos julkaistiin 1962. (Leeds, 1981, 2-3.) One flew over the cuckoo's nestistä on tehty myös suuren suosion saavuttanut Milos Formanin ohjaama elokuvaversio, jossa McMurphyn roolissa nähdään Jack Nicholson. Elokuva pidetään yhtenä 1970-luvun merkittävimmistä elokuvista.

One flew over the cuckoo's nestin valmistumisen jälkeen 1961 Kesey muutti perheineen takaisin Oregoniin, jossa alkoi kerätä aineistoa uuteen romaaniinsa. Hän jatkoi huumeiden käyttöä ja teki ystävineen vuonna 1964 psykedeelisen matkan elokuvakameralla, sarjakuvilla ja huumeilla varustetulla Furthuriksi nimetyllä bussilla. Ryhmä kutsui itseään Merry Prangstereiksi. Ryhmään kuului muun muassa *On the Road* -romaanin päähenkilön Dean Moriatyn esikuva Neal Cassady ja Grateful Dead -yhtyeen muusikoita. Tästä matkasta kerrotaan muun muassa Tom Wolfen teoksessa *Electric Kool-Aid Acid Test*. Keseyn huumeiden käyttö ja psykedeelisen mystiikan jano lisääntyivät jatkuvasti ja hän alkoi saada egoistisia ja tyrannimaisia luonteenpiirteitä. Kesey alkoi lopulta pitää itseään supersankarina One flew over the cuckoo's nestin henkilöhahmon McMurphyn tavoin. Erääseen psykedeeliseen tapahtumaan Kesey saapuikin sarjakuvasankariksi pukeutuneena. Kuusikymmentäluvun puolivälissä Kesey pidätettiin marihuanan hallussapidosta ja seuraavana vuonna hänet tuomittiin vankilaan. Samaan aikaan hän jäi toisen kerran kiinni huumeiden hallussapidosta ja päätti ankaran rangaistuksen pelossa paeta Meksikoon. Vuonna 1967 Kesey päätti palata kotimaahan ja kärsi tuomionsa San Mateon vankilassa. Puolen vuoden vankilassa olon jälkeen Kesey vapautettiin ja hän muutti perheineen maatilalle Oregoniin. (Leeds, 1981, 3-12.)

Vuosina 1968-73 Keseyn kirjallinen tuotanto rajoittui lähinnä underground-lehdissä julkaistuihin artikkeleihin. Ensimmäinen laajemman lukijakunnan saavuttama teos vuoden 1964 jälkeen julkaistiin vasta 1973. Teokseen sisältyvässä näytelmäkäsikirjoituksessa *Over the Border*issa Kesey osoittaa Leedsin mukaan uutta taiteellista ja persoonallista kypsyyttä ja kritisoi entistä egoistista elämäntapaansa. (Leeds, 1981, 3-12.) Kesey on julkaissut romaaneja harvakseltaan, mutta jatkanut kuitenkin kirjoittamista näihin päiviin asti. Nykyisin Kesey asuu syntymäkaupungissaan Oregonissa vaimonsa ja neljän lapsensa kanssa.

Kesey on pääteoksensa lisäksi kirjoittanut neljä muuta romaania, joista ensimmäisenä ilmestyi *Sometimes a Great Notion* (1964). Vuonna 1969 Kesey toimitti Paul Krasserin kanssa teoksen *The Last Supplement to the Whole Earth Catalogue*. Vuonna 1973 ilmestyi kokoelma *Kesey's Garage Sale*, joka sisältää haastatteluja, lehtikirjoituksia ja proosaa. Keseyn kolmas romaani, *Demon Box*, julkaistiin 1986. Kirjoittajaseminaarin tuotteena syntyi *Caverns*, 1989. Keseyn neljäs

romaani *Sailor Song*, julkaistiin 1992. Toistaiseksi viimeinen Keseyn romaani on Ken Babbsin kanssa kirjoitettu western *Last Go Round*, joka ilmestyi 1994. Kesey on lisäksi kirjoittanut kaksi lastenkirjaa, *Little Tricker the Squirrel Meets Big Double the Bear* (1990), joka sisältyy *Demon Box* -romaaniiin sekä *The Sea Lion* (1991), jota Kesey pitää parhaana teoksenaan. *One flew over the cuckoo's nestin* lisäksi Keseyn teoksista on suomennettu ainoastaan metsätyöläisperheestä kertova *Sometimes a Great Notion*. Keseyn tuotantoon kuuluu myös näytelmäkäsikirjoituksia, esimerkiksi Neal Cassadyn kanssa Furthur -bussilla tehdystä matkasta kertova *The Further Inquiry* (1990) sekä samasta matkasta kertova elokuva *Movie*. Lisäksi Keseyn tuotantoon kuuluu lukuisia artikkeleita. Hän on myös toimittanut lehtiä, esimerkiksi seitsemännumeroisen *Spit in the Ocean (SITO)* -lehden ystävineen. Lehdessä hän julkaisi *Seven Prayers by Grandma Whittier* -jatkoromaania.

1.2.2 Yhteiskunnallinen tausta ja beat-kulttuuri

Beat-aate syntyi 1950-luvun lopulla Pohjois-Amerikassa. Se muodostui käsitteeksi Jack Kerouacin *On the Road* -romaanin julkaisemisen aikoihin 1957. Beat-aatteen piiriin kuului runoilijoita, kirjailijoita ja muusikoita. Sana beat viittaa paitsi musiikin rytmiin, myös lyötynä tai murjottuna olemiseen. Beatnik-runous oli kokonaisen sukupolven yhteiskunnallisen protestin tulkitsija. Beatnikkien protesti syntyi ennen kaikkea nujerretuksi tulemisen tunteesta, inhimillisyyden tilalle oli tullut lamaannuttava teknologia. Sodan, asevarustelun kiihtyminen ja saastuminen aiheuttivat pelkoa maailman tuhoutumisesta. Yhteiskunnallinen tilanne sai aikaan masennusta, ihmisten sisäistä tyhjyyttä ja vieraantumista. Beatnikit tavoittelivat itsenäisyyttä yhteiskunnan holhouksesta. He vastustivat suoriutumiseen ja velvollisuuksiin perustuvaa yhteiskuntaa ja painottivat ihmisen luonnollisen vitaalisuuden ja yksilöllisyyden voimavaroja. (Ala-Ketola, 1985, 51-55.)

Beatnikkien protestiin liittyi myös maskuliinisuuden kriisi. 1960-luvun alun amerikkalaiselle maskuliinisuudelle oli Kimmelin mukaan tyypillistä kompleksisuus ja häiriytyneisyys. Miehet alkoivat kokea ahdistusta maskuliinisuudestaan ja siihen sisältyvistä vaatimuksista. Erilaisten marginaalisten ryhmien kapina sai

patriarkaaliseen valta-asemaan tottuneet miehet hämmennyksiin. Mustat, homoseksuaalit ja naiset alkoivat taistella oikeuksiensa puolesta. Myöskään työelämä ei tarjonnut enää miehille mahdollisuutta toteuttaa yksilöllistä luovuuttaan, yhteiskunta tuntui vain käyttävän miehiä tunteettomasti hyväkseen ja tekevän heistä robotin kaltaisia pelinappuloita. Poissaolevat isät ja heikkoa yhteiskunnallista asemaansa liian tukahduttavalla äitiydellä kompensoivat äidit saivat miesten maskuliinisen identiteetin rakentamisen epäonnistumaan. Kulttuuri alkoi niin sanotusti naisistua. (Kimmel, 1996, 261-282.) Myös Ala-Ketola toteaa, että beat-ilmio liittyy maskuliinisuuden murrokseen. Hän siteeraa muun muassa Anselm Holloa, jonka mukaan beat-ilmiota voi pitää amerikkalaisen miehen ensimmäisenä kapinana. Beatnikkien yhtenä päämääränä oli sallivampi ja yksilöllisyyttä korostavampi rooliajattelu (Ala-Ketola, 1985, 52). Perinteistä miehekkyyttä alettiin vastustaa varsinkin beat-aikakautta seuraavassa hippiliikkeessä. Hipit kannattivat sallivaa rooliajattelua, puolustivat miesten oikeutta tunteellisuuteen ja hyväksyivät homoseksuaalisuuden. Kovien miesten arvojen tilalle nousivat vastakulttuurissa naisellisen pehmeät arvot. Ala-Ketola esittelee Walter Hollsteinin kehittämää valtakulttuurin ja hippikulttuurin arvojen vastakkainasettelua, jonka mukaan hipit arvostivat esimerkiksi intiaaneja (vs. valkoinen), metaforia (vs. lineaarinen logiikka), luovaa anarkiaa (vs. rutiini) sekä naisellisuutta (vs. miehekkyyttä). (Ala-Ketola, 1985, 54-55.)

One flew over the cuckoo's nestiä on usein tulkittu yhteiskuntakriittisesti (katso Blank, 2001). Kirja kuvaa hyvin kuusikymmentäluvun Amerikkaa ja siellä vallinnutta protestihenkeä. Keseyn luoma sairaalayhteisö on amerikkalaisen yhteiskunnan ironinen pienoismalli (Leeds, 1981, 2-13). Teokseen sisältyy teemoja kaikista merkittävistä 1960-luvun kulttuurisista maskuliinisuuden kriiseistä. Sairaalan osasto tukahduttaa todellisen ihmisyyden amerikkalaisen yhteiskunnan tavoin. On sanottu, että juuri Keseyllä ystävineen oli ratkaiseva rooli hippiliikkeen synnyssä, hänen järjestämänsä bussimatka rakensi sillan 1950-luvun beat-aikakaudelta 1960-luvun alussa alkaneeseen hippiliikkeeseen (Ken Kesey Interview, 2001). One flew over the cuckoo's nestissä esiintyykin monia hippiliikkeelle ominaisia teemoja, kuten intiaanien luonnonmukaisen elämäntavan ihannointia ja miehen vapautumista patriarkaalisen yhteiskunnan vaatimuksista jo ennen hippiaatteen syntymistä. Monet muutkin teoksen teemoista, kuten

homoseksuaalisuuden hyväksyminen, rasismien vastaisuus ja yksilön oikeuksien puolustus, olivat kuusikymmentäluvun kulttuurille ominaisia (Porter, 1989, 5).

1.3 Teoreettinen viitekehys

1.3.1 Aiempaa *One flew over the cuckoo's nest*in liittyvää tutkimusta

Yhdysvalloissa *One flew over the cuckoo's nest*ä on tutkittu erittäin paljon (katso esimerkiksi Nastu 1997, Leeds 1981, Porter 1989, Tanner 1983, Semino & Swindlehurst 1996). Kattava Martin Blankin laatima bibliografia Kesey'in ja *One flew over the cuckoo's nest*in liittyvistä tutkimuksista ja artikkeleista on saatavana elektronisessa muodossa internetissä (Blank, 2001). Miestutkimukseen liittyviä tutkimuksia teoksesta ei ole juuri tehty. George Searlesin toimittamassa *One flew over the cuckoo's nest*in opiskeluoppaassa on kuitenkin yksi aiheeseen liittyvä artikkeli, Richard D. Maxwellin (1992) *The Abdication of Masculinity in One Flew over the Cuckoo's Nest*. Peter Beidlerin (1975) artikkeli *From Rabbits to Men: Self-Reliance in the Cuckoo's Nest* liikkuu samalla aihealueella kuin oma tutkielmani. Artikkelit eivät kuitenkaan ole relevantteja oman aiheeni kannalta, sillä sen kirjoittamisen aikoihin ei miestutkimusta vielä juurikaan harjoitettu. Leslie Horstin (1975) *Bitches, Twitches, and Eumuchs: Sex Role Failure and Caricature* käsittelee teoksen henkilöhahmojen epätyypillisiä ja epäonnistuneita seksuaalirooleja ja niistä aiheutuvaa ironiaa (Blank, 2001).

*One flew over the cuckoo's nest*in soviniin ja seksismiin liittyviä tutkimuksia on olemassa jonkin verran. Niistä olen käyttänyt lähteenäni Sonya Alvaradon artikkelia *Em'ly in the Cuckoo's Nest* vuodelta 1997. Alvarado viittaa tekstissään myös Elizabeth McMahanin *The Big Nurse as Ratchet: Sexism in Kesey's Cuckoo's Nest*-artikkeliin (Alvarado 1997). Myös Booth tulkitsee teoksen maailmankuvan olevan soviniininen (Booth, 1988, 75). Omassa tutkielmassani suhtaudun näihin soviniinisiin tulkintoihin kriittisesti.

Myyttikriittistä ja psykoanalyttistä tutkimusta teoksesta on tehty jonkin verran, esimerkiksi sankaruuteen liittyen. Sankaruutta käsitellään esimerkiksi Ronald

Billingsleyn (1971) teoksessa *The Moving Target: Ken Kesey's Evolving Hero*, Jesse James Thomasin (1967) teoksessa *The Image of Man in the Literary Heroes of Jean-Paul Sartre and Three American Novelists: Saul Bellow, John Barth, and Ken Kesey; A Theological Evaluation* ja Arnold Krupatin (1964) teoksessa *The Sainly Hero: A Study of the Hero in Some Contemporary American Novels*. Näitä tutkimuksia en kuitenkaan ole käyttänyt lähteenäni, koska ne ovat suhteellisen vanhoja ja vaikeasti saatavilla. Kesey:in liittyvä tutkimus on Yhdysvalloissa painottunut melko paljon yhteiskuntakritiikkiin ja laajempiin hippiaatetta ja beat-kirjallisuutta käsitteleviin teemoihin (Blank, 2001).

Suomessa *One flew over the cuckoo's nestiä* ei juurikaan ole tutkittu, kuten ei muutakaan Keseyn tuotantoa. Teoksesta on tehty vain yksi pro gradu -tutkielma, Mervi Jääskeläisen (1981) *Ken Keseyn One Flew over the Cuckoo's Nest. Kertoja ja kerronta*. Myöskään Keseyn tuotantoa kommentoivaa kirjallisuutta ei ole kovin paljoa kotimaasta saatavilla. Keseyn tuotantoa käsittelevistä teoksista olen käyttänyt lähteenäni Gilbert M. Porterin toimittamaa teosta *One Flew over the Cuckoo's Nest. Rising to Heroism* sekä Barry Leedsin teosta *Ken Kesey* ja Stephen L. Tannerin teosta *Ken Kesey*. Lisäksi olen käyttänyt lähteenäni muutamia teoksesta kirjoitettuja artikkeleita. Lyhyitä mainintoja ja tulkintoja romaanista on Wayne C. Boothin teoksessa *The Company We Keep. An Ethics of Fiction*, Elaine Saferin teoksessa *Contemporary American Comic Epic: The Novels of Barth, Pynchon, Gaddis and Kesey* sekä Pekka Tammen teoksessa *Kertova teksti. Esseitä narratologiasta*.

1.3.2 Miestutkimus

Tarkastelen tässä tutkielmassani *One flew over the cuckoo's nestiä* miestutkimuksen viitekehyksen kautta. Miestutkimus on melko uusi tieteenala, ensimmäiset maskuliinisuutta käsittelevät tutkimukset julkaistiin 1970-luvun puolivälissä Yhdysvalloissa. Koska miehiä oli kautta aikojen pidetty ihmisyyden normeina ja itsestäänselvyyksinä, maskuliinisuutta ei aikaisemmin koettu ongelmaksi, jota olisi tarpeen tutkia. (Herkman, Jokinen, Lehtimäki, 1995, 13-15.) Tutkimus virisi reaktiona feminismin 1960-luvun lopun nousuun. Miehiä ja maskuliinisuutta käsittelevien kirjoitusten funktiona oli ensin vain vastata feminismin haasteisiin.

Omaksi alakseen miestutkimuksen voi katsoa eriytyneen vasta 1990-luvulla. (Lehtonen 1995, 20.) Eniten maskuliinisuuden tutkimusta harjoitetaan sosiologian, sosiaalipsykologian ja psykologian piirissä, mutta myös historia ja taiteentutkimus hyödyntävät sen viitekehystä. Miestutkimuksen perusteeksi on, että maskuliinisuus ei ole biologisesti tai geneettisesti muotoutunut pysyvä struktuuri, vaan jatkuvan uudelleenarvioinnin kohteena oleva kulttuurinen konstruktio. Mieheksi ei synnytä vaan tullaan (Lehtonen 1995, 29).

Suomessa tutkimusperinne on vielä huomattavasti nuorempi kuin Yhdysvalloissa, pioneeriteos julkaistiin vasta 1985. Miestutkimusta eivät ohjaa metodit tai teoriat vaan viitekehysten luovat tutkimuksessa noudatetut periaatteet. (Herkman, Jokinen, Lehtimäki, 1995, 13-15) Nykyinen Suomessa vallalla oleva miestutkimuksen haara on kriittinen miestutkimus. Se jatkaa feministisen sukupuolitutkimuksen perinnettä. Kriittisen miestutkimuksen tavoitteena on nimensä mukaisesti tarkastella kriittisesti maskuliinisuuden malleja kulttuurituotteissa ja yhteiskunnassa sekä muuttaa vallitsevaa mieskulttuuria ja sukupuolijärjestelmää. Jokisen mukaan miehen maskuliinisuus määritellään seksuaalisuuden, vallan ja väkivallan kautta. Siksi nämä teemat toistuvat myös kriittisessä miestutkimuksessa. (Jokinen, 1999, 8.)

Historian eri aikoina naisten vapautusliikkeet ovat usein saaneet aikaan maskuliinisuuden murroksen. Erityisen laaja maskuliinisuuden kriisi seurasi Yhdysvalloissa 1800-1900-lukujen taitteessa nousseesta kulttuurisesta muutoksesta ja naisten vapautusliikkeestä. Sata vuotta sitten alkanut maskuliinisuuden kriisi on jatkunut aina näihin päiviin asti. Miehillä ei enää ollut teollistuvassa yhteiskunnassa mahdollisuutta osoittaa miehuuttaan työssä, työt tehtäissä eivät vaatineet voimaa, rohkeutta tai älykkyyttä samalla tavoin kuin entiset ammatit. Miehet joutuivat työskentelemään yhä kauempana perheistään ja vieraantuivat näin lapsistaan. Vaimot alkoivat vaatia itsenäisyyttä ja omaksuivat muitakin kuin perheenäidin tai vaimon rooleja. Tämä kaikki sai miehisen identiteetin horjumaan. Kulttuurin naisistumista alettiin pelätä ja miehet yrittivät pelastaa maskuliinisuutensa rippeet urheilun avulla sekä korostamalla äitiyttä naiseuden korkeimpana muotona. Kirjallisuuteen alkoi ilmestyä isän korvikkeita, villin lännen cowboya ja supersankareita. Esimerkiksi Tarzan-kirjoista tuli hetkessä myyntilistojen ykkösiä. Paradoksaalisesti vasta Yhdysvaltojen mukaantulo sotaan 1917 toi helpotuksen maskuliinisuuden kriisiin.

Tämä helpotus osoittautui kuitenkin väliaikaiseksi – sodan myötä amerikkalaiset miehet traumatisoituivat yhä pahemmin. (Badinter, 1993, 26-40.) Naistutkimuksen vaikutuksesta syntyneen miestutkimuksen tavoite on löytää ratkaisu tähän vuosisadan ajan jatkuneeseen mielihien kriisiin. Se pyrkii myös irrottautumaan perinteestä, joka on tehnyt mahdottomaksi tutkia, mikä miehille on ominaista sukupuolensa vuoksi

Miestutkimuksen koulukunnista tutkielmani viitekehys on lähimpänä kriittistä miestutkimusta. Pohdin tutkielmassani miestutkimuksen ja feminismien suhteita sekä *One flew over the cuckoo's nestin* yhteiskuntakritiikkiä, joka mielestäni kohdistuu yhteiskunnan patriarkaalisiin rakenteisiin. Tutkimusaiheeni sivuaa seksuaalisuutta, valtaa ja väkivaltaa, mutta myös homoseksuaalien ja etnisten vähemmistöjen maskuliinisuuden tutkimusta. Miestutkimuksen terminologiasta nousevat oman tutkimukseni kannalta tärkeimmiksi hegemonisen ja marginaalisen maskuliinisuuden käsitteet, jotka määrittelen luvussa 2.

1.3.3 Myyttikritiikki

Käytän *One flew over the cuckoo's nestin* tulkinnassa apunani myyttikritiikin keinoja, jotka pyrin yhdistämään miestutkimuksen teemoihin. Myyttikritiikki avaa mielestäni miestutkimukselle uusia mielenkiintoisia näkökulmia. Myyttikritiikissä tutkimukseni pohjautuu Carl Gustav Jungin arkkityyppiteorioihin ja Lennart Koskisen ajatuksiin luonnollisesta maskuliinisuudesta ja feminiinisuudesta. *One flew over the cuckoo's nestissä* maskuliinisuuteen ja feminiinisuuteen liittyvät kysymykset ovat keskeisellä sijalla ja olennainen osa kirjan myyttistä rakennetta. Myyttikriittinen tulkinta soveltuu mielisairaalaympäristöön sijoittuvaan teokseen myös siksi, että myyttien merkitys korostuu poikkeavissa mielentiloissa (vrt. Pettersson 1996, 135). Kroonista skitsofreniaa sairastava kertoja antaa tarinalle myyttistä sisältöä, mikä mahdollistaa teoksen tulkinnan symbolien ja metaforien kautta.

Myytit ovat pyhiä kertomuksia, jotka selittävät erilaisia elämän perusilmiöitä kuten maailman syntyä tai kuolemaa. Myytit sijoittuvat usein alkuaikaan ja niissä toistuvat samantapaiset aiheet eri aikakausina. Mytologialla tarkoitetaan jonkin tietyn alueen myyttien kokonaisuutta, joka koostuu tietyn uskonnon tai kansan jumalatarustoista. Mytologialla voidaan tarkoittaa myös myyttien tutkimusta. (Honkala, 2000, 157-160.)

Myyttikritiikki on myyttien tutkimusta. Se on myös kirjallisuuden tutkimuksen metodi, joka ammentaa tietoa Carl Gustav Jungin syvyyspsykologisesta arkkityypiteoriasta, uskontotieteestä ja antropologiasta. Myyttinen aihe on se syvempi taso, mitä esimerkiksi fiktiivisissä teoksissa on pintatarinan takana (Tarkka, 1979, 216 -225). Myyteillä tarkoitetaan tässä yhteydessä ensisijassa uskonnollis-tarullisia kertomuksia, jotka toistuvat hyvin samantapaisina eri aikoina ja eri kansoilla. Jungin psykologisen myyttiteorian mukaan myytit merkitsevät kansoille samaa kuin unet yksilölle, ne muodostavat niin sanotun kollektiivisen tiedostamattoman. Myyttikriittinen tutkimusote kirjallisuustieteessä lähtee siitä oletuksesta, että kirjoittaminen on sidoksissa myyttisiin rakenteisiin, vaikkei kirjailija tiedostaisikaan tekstinsä myyttistä tasoa. (Honkala, 2000, 165.)

Myyttikritiikin teorioista aion tässä tutkielmassani hyödyntää initiaatioteorian ja sankaruuden myyttejä osana länsimaisen maskuliinisuuden perinnettä sekä teorioita kollektiivisesta tiedostamattomasta kumpuavista maskuliinisista ja feminiinisistä arkkityypisistä hahmoista sekä varjon arkkityypistä. Myyttikriittinen luenta antaa mahdollisuuden tekstin symbolisen ja trooppisen aineiston hyödyntämiseen tulkinnassa. *One flew over the cuckoo's nestin* monitulkintaiseen ja kompleksiseen kokonaisuuteen myyttikriittinen tulkinta sopii erittäin hyvin. Ilman teoksen metaforisen tason tulkintaa tarina jää ohueksi, varsinkin koska teoksen kieli on kertojan skitsofreenisestä harhamaailmasta johtuen hyvin symbolista. Teoksessa on myös mukana paljon myyttisiä aiheita ja hahmoja.

Arkkityypit ovat mytologisia hahmoja, jotka teorian mukaan ovat jokaisen ihmisen alitajunnassa. Niitä esiintyy niin kreikkalaisissa, pohjoismaisissa kuin egyptiläisissäkin kansantaruuissa, unissa, näyissä ja vielä nykypäivänkin kulttuurituotteissa. (Jung, 1983, 65.) Usein arkkityypit ovat tiedostamattomia,

esimerkiksi kirjailijat eivät yleensä tietoisesti päättä antaa kirjalleen arkkityyppisiä piirteitä.

Jungin käsityksen mukaan arkkityypit ovat ihmisen persoonallisuuden osatekijöitä, osa kollektiivista piilotajuntaa eli sitä psyyken osaa, joka säilyttää ja välittää ihmiskunnan psykologista perintöä (Jung, 1983, 91). Jungin käsityksiä arkkityyppien periytyvyydestä ja kollektiivisesta piilotajunnasta on kuitenkin kritisoitu – esimerkiksi folkloristit pitävät arkkityyppisiä hahmoja oppimisen ja ympäristötekijöiden tuloksena (Johansson, 1979, 231).

Jungin mukaan jokaisella ihmisellä on alitajunnassaan vastakkaista sukupuolta edustava hahmo, miehillä *anima* ja naisilla *animus*. Näiden lisäksi ja tyypillisiä arkkityyppejä ovat esimerkiksi sankari, varjo (oman itsen pimeä puoli), vesi, tuli, vanha viisas mies ja äiti. Arkkityypit ovat osittain päällekkäisiä, esimerkiksi vanhan viisaan miehen hahmo voi edustaa animusta. Häiritsevin vaikutus egon tasapainoon on Jungin mukaan varjolla, animalla ja animuksella. (Jung, 1983, 87.) One flew over the cuckoo's nestin myyttisen sisällön ymmärtämisessä tärkeimpiä arkkityyppejä ovat anima ja animus, osittain juuri niiden ihmisen minuuteen vaikuttavuuden vuoksi.

1.4 Tutkimusongelmat ja hypoteesit

Tutkimukseni tarkoitus on tutkia One flew over the cuckoo's nestin maskuliinisia identiteettejä myyttikriitiikin ja miestutkimuksen keinoin. Pyrin havainnollistamaan niiden mahdollisuuksia kaunokirjallisen teoksen tulkinnassa. Selvitän millaisia marginaalisen maskuliinisuuden elementtejä sisältyy One flew over the cuckoo's nestin erilaisiin miestyyppeihin ja miten marginaalinen maskuliinisuus ilmenee psyykkisesti sairastuneissa miehissä. Millaista on teoksen päähenkilöiden Bromdenin, McMurphyn, Hardingin ja Billy Bibbitin maskuliinisuus ja mikä mieheksi kehittymisessä on heidän kohdallaan epäonnistunut? Miten henkilöhahmojen sukupuoli-identiteetin ristiriidat ja vaikeudet liittyvät psyykkiseen eheyteen ja hegemonisen maskuliinisen identiteetin vaatimukseen?

Toinen tutkimusongelmani liittyy teoksen yhteiskuntakritiikkiin. Pysin selvittämään onko teoksen yhteiskuntakritiikki nimenomaan yhteiskunnan tukahduttaviin patriarkaalisiin rakenteisiin kohdistuvaa kritiikkiä. Teosta on usein pidetty sovinnistisena sen päähenkilön machomaisen arvomaailman sekä litteiden, negatiivisesti kuvattujen naishenkilöhahmojen vuoksi. Litteä henkilöhahmo on E.M. Forsterin käsite, jolla hän tarkoittaa karikatyyrinomaista, muutaman piirteen varassa toimivaa hahmoa, jotka eivät kehity kertomuksen kuluessa (Forster, 1953, 66). Myös teoksen kertoja Bromden kutsuu kertomuksen henkilöhahmoja litteiksi sarjakuvahahmoiksi. Oma hypoteesini on, että teoksen sisäistekijä ei kannata yhtä maskuliinisuuden ideaalia päähenkilönsä McMurphyn hahmossa, vaan moniarvoista ja sallivaa mieheyttä. Teoksen miesihanteeksi ja protagonistiksi nousee hypoteesini mukaan Päällikkö Bromden. Uskon, että teoksen maskuliinisuusihanne on luonnonmukainen maskuliinisuus, joka suhtautuu naisiin ja feminiinisyteen sallivasti. Mielestäni teoksen sisäistekijä vastustaa Disneyn sarjakuvista tuttua imperialistista ideologiaa ja kannattaa yksilöllisyyttä, suvaitsevaisuutta, vitalismia sekä elämäniloa. Pysin löytämään *One flew over the cuckoo's nestille* myyttikritiikin ja miestutkimuksen kautta naismyönteisen ja sitä kautta ihmismyönteisen tulkinnan.

2. Maskuliinisuuden ja feminiinisyden mallit teoksessa *One flew over the cuckoo's nest*

2.1 Hegemoninen maskuliinisuus *One flew over the cuckoo's nest*issä

2.1.1 Mitä hegemoninen maskuliinisuus on?

Yhdenmukaistettua mieheyttä kutsutaan hegemoniseksi maskuliinisuudeksi. Lehtosen mukaan hegemoninen maskuliinisuus tuotetaan suhteessa alistettuihin maskuliinisuuksiin ja feminiinisyteen. Hegemoninen maskuliinisuus tarkoittaa hänen mukaansa paitsi miesten keinotekoista valta-asemaa naisiin nähden myös tietynlaisen miehuuden keinotekoista nostamista muunlaisia paremmaksi. Hegemoninen maskuliinisuus on vain yhteiskunnassa kehittynyt käsitys mieheyden ideaalista, se harvoin vastaa harvoin sellaisenaan yksilön kokemusta omasta miehenä olemisestaan. On kuitenkin paljon miehiä, jotka kokevat, että heidän olisi pystyttävä vastaamaan hegemonisen maskuliinisuusianteen haasteisiin. (Lehtonen, 1995, 32-33.)

Hegemonisen maskuliinisuuden vaatimukseen on lähes mahdotonta vastata. Heather Formainin mukaan perinteiseen patriarkaatin määrittämään maskuliinisuuteen kuuluu jäykkien miehenä olemista määrittelevien sääntöjen toteuttaminen, miehekkään miehen täytyy olla hyvin samankaltainen kuin muiden sukupuolensa edustajien. Hänen täytyy pystyä kuulumaan miesryhmään (kuten urheilujoukkueeseen) ja harrastaa miehekkäitä asioita (kuten metsästystä). Traditionaalisesti maskuliinisen miehen täytyy siis hylätä tietty osa omaa yksilöllisyyttään. Maskuliinisuus nähdään arkielämässä negaationa; se on sitä mitä tytöt ja naiset eivät ole. Miehekkyyteen kuuluu tunteiden ja tunteellisuuden tukahduttaminen. Usein juuri tunteiden osoittamisen ja tunnustamisen vaikeus onkin perimmäisenä syynä miesten masennukseen ja muihin mielenterveyden ongelmiin. Formainin mielestä miehekkyyys tai oikeastaan miehekkyyden vaatimus onkin vahingoksi miehille, koska se sotii inhimillisyyttä vastaan. Miehen täytyy olla fyysisesti ja henkisesti vahva sekä saavuttaa menestystä. (Formaini 1991, 14-30.) Badinter on Formainin kanssa samaa

mieltä, hän toteaa, että patriarkaatti asettaa miehille ainaisia pätemisen, kilpailemisen ja voittamisen pakkoja. Miehenä oleminen merkitsee loputonta taistelua. Jokaisen miehen tulee olla yhtä aikaa fyysisesti vahva, menestynyt, lainkuuliainen, älykäs, seksuaalisesti kykenevä, ahkera, naisia hallitseva ja oman tunteellisen puolensa tukahduttava. Tällaisen miestyypin amerikkalainen myyttinen ihanne on cowboy, tunteeton, viriili, itsenäinen sankari. Cowboy on kuitenkin vielä inhimillinen hahmo verrattuna uudempiin maskuliinisuuden ihanteisiin, kuten Terminaattoriin, joka ei enää ole ihminen vaan kone. Pakonomainen miehisyuden vaatimus on kaikille miehille liian vaativa – sen ihanne on saavuttamattomissa. Miehisyyden tunteettomuuden tavoittelu ajaa miehet naisvihaan, väkivaltaan ja itsetuhoon. (Badinter 1993, 183-190.) Hypoteesini mukaan hegemonisen maskuliinisuuden vaatimuksesta syntyvä ahdistus on *One flew over the cuckoo's nest*issä yksi tärkeimmistä potilaiden sairastumiseen johtaneista syistä. Miehelle asetettavia vaatimuksia on vaikea täyttää. *One flew over the cuckoo's nest*in mieshahmot eivät McMurphyä lukuun ottamatta ole pystyneet omassa elämässään toteuttamaan maskuliinisuuden ideaalikuva. *One flew over the cuckoo's nest*issä havainnollistuu myös patriarkaatin luomien vaatimusten yhteys mielenterveyden ongelmiin.

Maskuliiniset stereotyypit aiheuttavat pojille vahinkoa jo hyvin varhaisessa iässä. Samoin käy myös tytöille – sekä miehistä että naisista tulee helposti sukupuoliroolien rajoittamia puoli-ihmisiä, ei täyden ihmisyyden toteuttajia. (Formaini 1991, 14-30.) Näin on käynyt myös *One flew over the cuckoo's nest*in henkilöhahmoille. Inhimillinen kasvu merkitsee myös Keseyn teoksessa osaltaan juuri maskuliinisten ja feminiinisten raja-aitojen murtamista.

Keseyn romaanin Disneyn sarjakuvamaailmaa muistuttava sairaalaosaston mikrokosmos tuo pelottavasti mieleen pohjoisamerikkalaisen yhteiskunnan 1960-luvun alkupuoliskolla. Leedsin mukaan teoksen yhteiskuntakritiikki ei ole vanhentunut – teos kuvaa hänen mielestään 1980-luvun alun yhteiskuntaa jopa paremmin kuin omaa aikaansa (Leeds, 1981, 13). Sama pätee myös teoksen välittämään mieskuvaan – Badinterin 1980-luvun miesten kriisiä kuvaavat teoriat osuvat hyvin myös *One flew over the cuckoo's nest*in henkilöhahmojen tulkintaan. Esimerkiksi teoksen lukuiset konemetaforat tarjoavat mielenkiintoisen yhtymäkohdan nykyajan ja Keseyn luoman mielikuvitusmaailman välille. Teoksen

teemat tuovat mieleen myös 1970-luvun lopun USA:ssa virinneen miesten vapautusliikkeen, jossa miehille haluttiin antaa mahdollisuus vapautua hegemonisen maskuliinisuuden vaatimuksista.

Yksi hegemonisen maskuliinisuuden kielteisimpiä piirteitä on sen vaikutus vallitsevaan naiskuvaan ja naisen asemaan. Tunteeton, kaikki naiselliset piirteensä tukahduttamaan pyrkivä machomies ei voi olla naiselle paras mahdollinen kumppani. Hegemonisen maskuliinisuuden tärkein kirjoittamaton sääntö on ”Älä ole nainen!”. Naisellisuus ja sitä kautta myös naiset nähdään siis väistämättä negatiivisena asiana. Tähän liittyen sukupuolieroja usein liioitellaan ja miesten oletetaan olevan monin tavoin naisia kyvykkäämpiä. (Lehtonen, 1995, 30-31.) Omasta maskuliinisuudestaan epävarma mies saattaa myös pelätä naisia, koska näkee heissä oman torjutun naisellisen puolensa, animansa. Naispelko ajaa miehen miesporukoihin pakoon naisia, perhe-elämää ja tunteita. Tällaisesta alitajuisesta pelosta on hyvänä esimerkkinä McMurphy, joka on viettänyt koko elämänsä kiertelevänä pelurina sitoutumatta keneenkään. Ison Hoitajan henkilöhahmoa puolestaan voi pitää naispelkoisen miehen kauhukuvana alistavasta naistyrannista.

Sen lisäksi, että hegemoninen maskuliinisuus vaikuttaa kielteisesti miesten naiskuvaan aiheuttaa se myös kielteisiä seurauksia naisten käsitykselle itsestään. Koskisen mukaan feministien pyrkimys sukupuolten samanarvoisuuteen on osittain tiedostamatta noudattanut hegemonisen maskuliinisuuden arvoja. Naisenkin oletetaan nykyajan koviin arvoihin perustuvassa yhteiskunnassa pystyvän toimimaan kuten mies, luovan uraa, rahaa ja statusta ja unohtavan biologisen naiseutensa toteuttamisen, kuten halun saada lapsia. Sen sijaan, että naiset omaksuvat miesten negatiivisia ominaisuuksia heidän olisi huomattavasti hyödyllisempää toimia omalle luonnolliselle naiseudelleen ominaisella tavalla. Jos sekä miehet että naiset löytävät oman todellisen sukupuoli-identiteettinsä, ei naisen tarvitse hylätä ajatusta perheen perustamisesta, vaikka hän haluaisikin menestyä työelämässä. Vastuun vanhemmuudesta voi jakaa lapsen isän kanssa. (Koskinen, 1996, 187.) Esimerkiksi Ison Hoitajan henkilöhahmossa ruumiillistuu kovilla miehisisillä keinoilla valtaa käyttävä nainen, joka lopulta epäonnistuu yrityksessään hallita potilaita. Teoksen yhteiskuntakritiikki kohdistuukin mielestäni suurilta osin juuri sukupuolierot kieltävään ääri-feminismiin, joka osittain tiedostamattaan pyrkii muuttamaan naisia

miesmäisemmiksi. Maskuliinisuuden kriisit ovat aina saaneet alkunsa naisten vapautumisesta (Badinter, 1993, 26). Se ei kuitenkaan tarkoita, että naiset olisivat siihen syypäitä. Jos naisilla ei ole mahdollisuuksia perätä oikeuksiaan muuten kuin alistamalla miehiä, kertoo tämä yhteiskunnan sairaudesta. Ison Hoitajankin on tukahdutettava niin potilaidensa maskuliinisuus kuin oma feminiinisyytensäkin ollakseen uskottava johtaja – eikä hän siltikään lopulta onnistu tavoitteissansa.

2.1.2 Tosimies McMurphy

Tarinan sankari ja potilaiden pelastaja Randel Patrick McMurphy on punahiuksinen peluri, joka tulee osastolle vankityöleiriltä. Hän on juureton machomies, joka rakastaa penkkiurheilua, kapakkatappeluita, juopottelua ja korttipelejä. McMurphyn kielenkäyttö on karkeaa eikä hän hyväksy itsessään ”akkamaisia” piirteitä. McMurphy vastaa hyvin Badinterin kuvausta ns. tosimehestä, *The Marlboro Manista* (vrt. Badinter, 1993, 184). Nastu vertaa häntä sarjakuvasankareihin, esimerkiksi Väiski Vemmelsääri-kania jahtaavaan Elmeriin, joka muistuttaa McMurphyä ulkoisesti, puhuu samalla tavoin ja asennoituu yhteiskunnan vaatimuksiin yhtä torjuvasti. McMurphyn sarjakuvallinen sankaruus on Nastun mukaan koomista ja satiirinomaista. (Nastu, 1997, 1-3.)

Kekki jakaa amerikkalaisen maskuliinisuuden ihanteen itä- ja länsirannikon maskuliinisuuteen. Itäinen maskuliinisuus on epäfyysistä, siistiä ja sivistynyttä, lännen maskuliinisuus taas edellisen vastakohta. Lännen maskuliinisuuteen kuuluu cowboyytyyppinen elämäntapa, fyysisuus, ruumiillisuus ja kouluttamattomuus. Lännen maskuliinisuus sulkeistaa naiset naispelosta kärsivän miesjoukon ulkopuolelle. Kekki siteeraa Leslie A. Fielderiä, joka toteaa, että tullakseen todelliseksi westerniksi sankarin on mentävä rajaseudulle ja mieluiten ystäväystyttävä intiaanin kanssa. (Kekki, 1993, 157-158.) Näin toimii myös McMurphy. Kekin jaottelun mukaan McMurphyn maskuliinisuuden voi katsoa edustavan Amerikan länsirannikon maskuliinisuutta. Keseyn kiinnostus villiin länteen ja neitseellisen luonnon voimaan näkyy hänen muissakin teoksissaan kuten *Sometimes a Great Notionissa* ja Ken Babbsin kanssa kirjoitetussa westernissä *Last Go Round*.

McMurphyn tärkein rooli tarinassa on pelastaa potilaat Ison Hoitajan tyrannialta. Tässä tehtävässään McMurphy käyttää hyväkseen voimakeinoja ja sovinnostista naisten halveksuntaa. Vaikka hän onnistuukin pelastustehtävässään, on kyseenalaista, johtuuko onnistuminen varsinaisesti väkivaltaisuudesta tai sovinnisuudesta. McMurphy opettaa kuitenkin potilaille, että väkivalta on perinteisesti ollut olennainen osa miehenä olemista. Muut McMurphyn negatiiviset luonteenpiirteet, kuten ahneus, epärehellisyys ja oman edun tavoittelu karsiutuvat, kun hän kehittyi teoksen aikana sankariksi. Väkivalta ja seksimania jäävät jäljelle, eivätkä ne vähene vaan radikaalisti lisääntyvät teoksen kuluessa. Tapio Bergholmin mukaan miehistä väkivaltaa pidetään yleensä luonnollisena ja väkivaltaisen käyttäytymisen omaksuminen ja hyväksyminen kuuluvat tosimitieheksi kehittymisen prosessiin (Bergholm 1994, 49). Esimerkiksi satamamiesten alakulttuurissa väkivalta lisää Bergholmin mukaan yhteenkuuluvaisuuden tunnetta miesten välillä, se on tapa todistaa miehuutensa (Bergholm, 1994, 54-58). Väkivaltaisuus on miehille keino yhä uudelleen todistaa täyttävänsä tosimitiehuuden haasteet. *One flew over the cuckoo's nestin* henkilöhahmot ovat hyvä esimerkki siitä, että jatkuvat miehuuden osoittamisen vaatimukset saavat miehet voimaan huonosti. Tämä ilmenee negatiivisena maskuliinisuutena, McMurphyn kohdalla väkivaltaisuutena ja monien muiden potilaiden kohdalla itsetuhoisuutena.

Grönfors esittää artikkelissaan *Miehin kulttuuri ja väkivalta* mielenkiintoisen näkökulman mieheyden ja väkivallan suhteesta. Hänen mukaansa on virhe pitää väkivaltaa ainoastaan marginaalisena ilmiönä ja väkivaltaisia miehiä poikkeavina tai sairaina. Väkivaltaa ei yleensä tarkastella luonnollisena osana ihmisluontoa, vaikka väkivalta liittyy monin tavoin varsinkin miesten jokapäiväiseen elämään. Hegemoniseen maskuliinisuuteen kuuluu olennaisena osana kilpailu esimerkiksi politiikan ja urheilun alueilla. Miehen olisikin pystyttävä kanavoimaan aggressiiviset toimintatapansa näille elämänalueille, jolloin ne ovat helposti kontrolloitavissa. Väärällä tavalla väkivaltaiset miehet (kuten McMurphy) saavat kannettavakseen syntipukin roolin. Syyttämällä yhteiskuntaan sopimattomia rikollisia voidaan edelleen pitää kiinni sankarillisen ”oikean” väkivallan ihanteesta. Näin ei tarvitse koskaan pohtia miehisen väkivaltakulttuurin syitä, eikä sen vaikutuksia epätasa-arvoon ja sukupuoliroolien määräytymiseen. Miesten ja naisten käyttäytymisen erot ovat suurelta osin sosiaalisesti luotuja, hegemoniseen maskuliinisuuteen kuuluu

tietyn väkivaltaisen asenteen oppiminen. Tämän asenteen omaksuminen antaa valmiudet väkivaltaiseen käyttäytymiseen. (Grönfors, 1994, 63-74.) Tästä on kysymys myös McMurphyn sairaalaan päätymisessä. Osaston hoitajat tekevät yksimielisesti sen päätelmän, että koska McMurphy on väkivaltainen eikä näin ollen sovi yhteiskunnan normeihin, hänen on oltava myös mieleltään sairas. Grönfors tiivistää artikkelinsa lopussa loistavasti erään miestutkimuksen hedelmällisimmistä ajatuksista:

Niin kauan kuin on ”itsestään selvää”, että miehet alistavat ja hallitsevat naisia, on myös itsestään selvää, että väkivalta ja sen uhka ihmissuhteissa ja yleisessä vuorovaikutuksessa on olennainen kanssakäymisen muotoihin vaikuttava tekijä. (Grönfors, 1994, 74)

Väkivalta on aina läheisesti kytköksissä valta-asemaan. One flew over the cuckoo’s nestissä tämä tulee ilmi hyvinkin konkreettisesti. Isolla Hoitajalla on mahdollisuus kenenkään hänen toimiaan paheksumatta harjoittaa mielivaltaista väkivaltaa potilaisiinsa esimerkiksi sähköshokkirangaistusten avulla. Hän onkin yhteiskunnan edustaja ja siksi oikeutettu käyttämään institutionaalista väkivaltaa. Teoksessa kritisoidaan juuri institutionaalista väkivaltaa, varsinkin sotaa erittäin voimakkaasti. Sota on ollut monille sairaalan potilaille sairauden laukaiseva tekijä. Bromden on joutunut toiseen maailmansotaan ja monet hänen harhoistaan ovat peräisin sotamuistoista. Monien muidenkin kroonikkojen sairastumisen taustalla ovat sodan aiheuttamat traumat. Myös McMurphy on ollut Korean sodassa ja johtanut pakoa kommunistiselta vankileiriltä. Teoksen sisäistekijää voi näin ollen pitää vahvasti sotaa vastustavana. Teoksen peräänkuuluttama todellinen miehekkyyys ei siis verso väkivallasta, ei ainakaan yhteiskunnan oikeuttamasta väkivallasta.

Badinterin teorioiden pohjalta McMurphyn voi tämän näennäisestä miehekkyydestä huolimatta katsoa edustavan sairaalan pehmoniesten tavoin niin sanottua kuohittua miestä. Miehenä oleminen merkitsee McMurphylle jatkuvaa viriiliyden ja voimakkuuden osoittamista. McMurphy on yksinäinen kulkuri, mies joka ei tarvitse rinnalleen ketään ja käyttää naisia vain runsaiden seksuaalisten tarpeidensa tyydyttämiseen. McMurphy jääkin oman supermieheydensä vangiksi ja tuhoutuu. (vrt. Badinter, 1993, 183-197.)

McMurphy maskuliinisuus edustaa selvästi länsimaisen hegemonisen maskuliinisuuden ideaalia siinä mielessä, että hän onnistuu olemaan kova, seksuaalisesti aktiivinen machomies. Toisaalta kuitenkin McMurphylla on myös oma tunteellinen ja taiteellinen puolensa. Tässä mielessä hän on beatnikkien hengenheimolainen, olihan taide heidän tärkein ilmaisukanavansa (vrt. Ala-Ketola 1985, 52). McMurphy kirjoittaa ja maalaa, opettaa jopa Billy Bibbitiä tanssimaan. Hän pystyy myös todelliseen ystävyteen potilastovereittensa kanssa, mikä on hegemoniselle maskuliinisuudelle vierasta (vrt. Kekki, 1993, 155). McMurphy ystävyys mielisairaalan miehiin ei ole vain pinnallista kaveruutta, joka usein Badinterin mukaan todellisuudessa usein on naisten pelosta johtuvaa latenttia homoseksuaalisuutta (vrt. Badinter, 1993, 186). Sen sijaan hänen tarjoamansa ystävyys on vilpitöntä halua solidaarisuuteen ja positiivisten tunteiden ilmaisuun. Vaikka McMurphy onkin liioitellun miehekäs hänessä on myös omat herkät ja tuntevat puolensa. Hän on macho, joka machoudestaan huolimatta kykenee rakastamaan. Toisaalta hänen machoutensa ja miehekkyytensä myös korostuvat sairaalassa, jossa muut potilaat ovat arkoja ja alistettuja pehmomiehiä. McMurphy hyväksyy toiset potilaat sellaisina kuin he ovat riippumatta heidän mielisairautensa vakavuudesta. Hän kohtelee myös kroonikkopotilaita ihmisinä. Heti osastolle tullessaan McMurphy tervehtii kaikkia potilaita.

He laughs again and shakes hands and sits down to arm wrestle every time that black boy gets too near him with the thermometer, till he's met everybody on the Acute side. And when he finishes shaking hands with the last Acute he comes on over the Chronics, like we aren't no different. --- He keeps saying it's a necessary thing to get around and meet the men he'll be dealing with, part of a gambler's job. But he must know he ain't going to be dealing with no eighty-year-old organic who could't do any more with a playing card than put it in his mouth and gum it awhile. (CN, 21-22)

McMurphy ei vieroksu yhteiskunnan heikkoja ja sairaita jäseniä. Hän ei myöskään pelkää homoseksuaalisuutta kuten machomiehet yleensä. McMurphy erottaa muista potilaista myös hänen kykynsä pitää hauskaa ja olla oma itsensä – kertoja päättelee, että McMurphy on onnistunut pakenemaan Yhtymän, yhteiskuntaan sopeuttavan ja yksilöllisyyden tuhoavan järjestelmän, tukahduttavaa vaikutusta ja säilynyt luonnollisena ihmisenä. Hän on sairaalassa ainoa, joka uskaltaa aidosti nauraa tai

laulaa ääneen. Bromden kertookin jo unohtaneensa mitä nauru ja laulaminen ovat. Kumpaakaan ei ole osastolla kuulunut vuosikausiin.

But this morning I hear McMurphy out there in the latrine when I come out of covers. Hear him singing! Singing so you'd think he didn't have a worry in the world. His voice is clear and strong slapping up against the cement and steel. (CN, 88)

Bromdenin mukaan McMurphy näkee ainoana potilaana osastolla myös elämän huvittavat puolet. McMurphyn nauru ja vitaalinen elämänilo jäävät elämään osastolla senkin jälkeen kun hän itse on jo kuollut. Hän on onnistunut tartuttamaan muihin potilaisiin optimisminsa, uskon siihen että asioihin voi vaikuttaa, olivatpa olosuhteet sitten kuinka absurdeja tahansa.

2.3 One flew over the cuckoo's nestin naishahmot ja niiden tulkinta

Holland jakaa teoksen naishahmot kahteen luokkaan; ”pallinleikkaajiin” ja huoriin. Vastakkainasettelu on hänen mukaansa tarkoituksellista ja tyypillistä kirjan myyttiselle systeemille, joka etsii vastakohtia. Hyvä ja paha ovat absoluuttisia ja niiden taistelu on yksi teoksen keskeisistä teemoista. Näin ollen naiset, jotka vahvistavat miehen maskuliinisuutta ovat hyviä, ja naiset, jotka heikentävät maskuliinisuutta, ovat pahoja. Bromdenin äiti on hyvä esimerkki maskuliinisuutta heikentävästä naisesta. Mary Bromden edesauttoi valkoisia riistäjiä ostamaan intiaaniheimon maat. Hän antoi pojalleen ja intiaanimiehelleen myös sukunimen, joka jätti heihin symbolisen siviilisaation leiman. Bromdenin äidissä henkilöityy siviilisaation tukahduttava vaikutus, joka sai Bromdenin isän alkoholisoitumaan ja Bromdenin itsensä sairastumaan. Äiti pakotti lapsensa ja miehensä omaksumaan ”sivistyneitä” tapoja ja unohtamaan intiaanien identiteetille tärkeitä perinteitä. (Holland, 1974, 60-61.)

Myös hoitaja Ratched edustaa yhteiskunnan repressiivisiä voimia (Holland, 1974, 61). Hän on osaston vastaava hoitaja, joka symbolisoi kertojalle ”Yhtymää”, yhteiskuntaan sopeuttavaa järjestelmää. Ison Hoitajan henkilöahmo on poikkeuksellisen negatiivinen. Häntä voisi pitää pahuuden ruumiillistumana,

absoluuttisena pahana. Kun osastolle on joskus tullut hoitoon joulupukki, on Iso Hoitaja halunnut välittömästi tuhota tuon epäitsekkään lahjojen tuojan ja äärimmäisen lempeän hahmon. Iso Hoitaja onkin enemmän symboli kuin varsinainen henkilöahmo. Hän on entinen armeijan sairaanhoitaja, joka jatkaa armeijan kurinpitokeinojen käyttöä myös sairaalan osastolla. Iso Hoitaja hallitsee osastoa kiristämällä, manipuloimalla ja kääntämällä potilaat toisiaan vastaan. Hän haluaa hallita ja alistaa potilaat yhteiskunnan orjiksi. Tätä tarkoitusta varten hoitajalla on kirja, johon potilaat merkitsevät toisistaan tekemiään negatiivisia huomioita. Niin sanotuissa terapeutisissa ryhmäkokouksissaan Iso Hoitaja saa potilaat tarttumaan toistensa heikoimpiin kohtiin ja tavoittelemaan vain omaa etuaan. Hoitaja Ratched ei hyväksy erilaisuutta, hän haluaa tehdä kaikista potilaista tottelevaisia ja työteliäitä yhteiskunnan palvelijoita. Hän on kontrollifriikki, joka ei hyväksy pienintäkään säröä yhteiskuntaan sopeuttavassa sairaalaosastossaan.

Hoitajan ainoa heikko kohta on hänen feminiinisyytensä. Hän yrittääkin parhaansa mukaan tehdä itsestään sukupuoletonta hahmoa. Samalla kun Iso Hoitaja haluaa unohtaa naiseutensa hän kieltää myös seksuaalisuutensa. Iso Hoitaja ei loppujen lopuksi ole teoksessa mikään voittaja tai selviytyjä. Hän on monilla tavoin potilaitaan sairaampi. Hänen elämässään ei ole mitään positiivisia ihmisyyden osatekijöitä, hän on kuin kone, jolla on inhimillinen kyky olla paha. Iso Hoitaja on tulkinnallisesti vaikea hahmo. Koska hän on yhtä aikaa nainen ja erittäin negatiivinen ja keskeinen henkilöahmo on teos helppo leimata naiskielteiseksi. Ison Hoitajan symbolisessa henkilöahmossa heijastuvat esimerkiksi myyttinen paha äiti, repressiivinen yhteiskunta tai seksuaalisuutensa kieltävä epänainen. Bromdenkaan ei pidä Ratchedia naisena vaan pikemminkin koneena.

She stops and nods at some of the patients come to stand around and stare out of eyes all red and puffy with sleep. She nods once to each. Precise, automatic gesture. Her face is smooth, calculated, and precision-made, like an expensive baby doll, skin like flesh-colored enamel, blend of white and cream and baby-blue eyes, small nose, pink little nostrils – everything working together except the color on her lips and fingernails, and the size of her bosom. A mistake was made somehow in manufacturing, putting those big, womanly breasts on what would of otherwise been a perfect work, and you can see how bitter she is about it. (CN, 5-6)

Hoitaja Ratched yrittää peittää oman naisellisuutensa tärkätyn puvun taakse luodakseen itsestään uskottavamman johtohahmon. Leedsin väite, että teos kritisoi amerikkalaista matriarkaattia (Leeds, 1981, 15) on mielestäni kummallinen: eikö matriarkka hallitse nimenomaan naiseutensa avulla ja ansiosta? Pikemminkin teos kritisoi matriarkaatin mahdottomuutta. Jungin terminologian mukaan tärkätty puku ja maskuliininen johtaja-identiteetti on Ison Hoitajan *persona*, naamio, jolla hän yrittää peittää todellisen sisäisen olemuksensa. Iso Hoitaja ei niinkään edusta naista vaan eräänlaista hermafrodiittia, miesnaista.

Alvarado toteaa artikkelissaan, että sairaalan osastolla sukupuoliroolit on käännetty ironisesti päällelleen. Ison Hoitajan osastolla vallitsee niin sanottu ”hyvä veli”-henki, asioista päätetään kaverusten kesken. Sairaalan johtaja on Ratchedin hyvä ystävä, jonka hän on oppinut tuntemaan työskennellessään armeijan sairaanhoitajana. Armeijan miestenmaailmassa sairaanhoitajat ovat oppineet myös miesten tavat; he alistavat osastollaan miehiä samalla tavoin kuin miehet yleensä naisia, eivätkä myöskään epäröi käyttää väkivaltaisia keinoja vallan osoittamiseen (Alvarado, 1997). Kun hoitaja aiheuttaa Billy Bibbitin kuoleman saa McMurphy hänen tyranniastaan tarpeekseen ja hyökkää hoitajan kimppuun – luultavasti osittain tämän tarkoituksellisen provosoinnin takia.

Only at the last - after he'd smashed through that glass door, her face swinging around with terror forever ruining any other look she might ever try to use again, screaming when he grabbed for her and ripped her uniform all the way from front, screaming again when the two nipples started from her chest and swelled out and out bigger than anybody had ever imagined, warm and pink in the light. (CN, 305)

Ei ole sattumaa, että McMurphy hyökkää juuri Ison Hoitajan ainoaa näkyvää naisellista tunnusmerkkiä, suuria rintoja, kohti. Booth tulkitsee tämän kohtauksen hyökkäykseksi naisia, byrokratiaa ja lakia vastaan (Booth 1990, 75). Tanner puolestaan päättelee, että McMurphy ei hyökkää hoitajan kimppuun siksi, että tämä on nainen vaan siksi, ettei tämä ole inhimillinen (Tanner, 1983, 47). Bromdenin harhaisessa mielessä Iso Hoitaja on vain Yhtymän työkalu, hän on osa järjestelmää, joka tekee ihmisistä koneita, yhteiskunnan nöyriä työläisiä. Samalla kun miehiltä viedään maskuliinisuus, viedään heiltä myös inhimillisyys. Myyttikriittisesti tulkiten McMurphyen hyökkäyksessä hoitajaa vastaan on kyseessä ennen kaikkea

vapautuminen oman kielteisen animan vallasta – tai vaihtoehtoisesti Ison Hoitajan vapauttaminen sukupuolettomuuden naamioistaan. Iso Hoitaja pyrkii olemaan mahdollisimman epäseksuaalinen, sukupuoleton hahmo, joka ei hyväksy myöskään potilaiden seksuaalisuutta. Hänelle viriiliys ja maskuliinisuus ovat vaarallisia asioita, jotka hän yrittää potilaissa tukahduttaa. Badinterin mukaan yhteiskunnallisesta sorrosta kärsivät naiset usein alkavat pitää miesten seksuaalisuutta sorron symbolina ja siten automaattisesti haluavat estää sen ilmenemisen. (Badinter, 1993, 173).

Prostituoidut Candy ja Sandy ovat tärkeässä asemassa romaanissa. Miesten maskuliinisuuden vahvistamisessa heillä on korvaamaton osa. Heidän tehtävänä on korostaa miesten maskuliinisuutta ja saada heidät hyväksymään oma seksuaalisuutensa. Potilaiden heikko miehinen identiteetti ei salli normaalia, tunteisiin perustuvaa naissuhdetta, joten prostituoidut tarjoavat seksuaalielämän aloittamiselle pehmeän laskun. Badinter toteaaakin, että prostituoitu on äidillisin nainen, jonka kuvitella saattaa (Badinter, 1993, 196). Varsinkin Billy Bibbitin kehityksessä prostituoidulla on suuri merkitys. Antautuminen seksuaaliseen kanssakäymiseen "huonon naisen" kanssa saa Billyssä kuitenkin aikaan kestämatöntä häpeää äidin silmissä, eikä hänen mieheksi kasvamisensa lopulta onnistu.

Useimpien kirjan mieshenkilöiden suhde naisiin ja feminiinisyteen yleensä on hyvin ongelmallinen, eikä kirjassa esiinny juurikaan niin sanottuja normaaleja naisia. Iso Hoitaja on kylmä ja tunteeton "paha äiti", patriarkaalinen matriarkka, Hardingin vaimo puolestaan on hieman typerä ja miehiin menevä ja McMurphyn naistuttavat ovat prostituoituja. *One flew over the cuckoo's nest* on usein pidettykin sovinnistisena romaanina. Boothin mukaan Iso Hoitaja edustaa feminiinistä ylivaltaa ja siviilisaation yksilölle asettamia rajoitteita (Booth 1988, 75). Myös Päällikkö Bromdenin valkoiselta äidiltään perimä sukunimi voidaan nähdä kritiikkinä amerikkalaisen yhteiskunnan matriarkaalisia elementtejä vastaan (Leeds, 1981, 15). Pisimmälle naiskielteisessä tulkinnassa menee Alvarado, jonka mukaan teoksen kaikki naishahmot edustavat sovinnistista naiskuvaa. Myös prostituoiduilla on hänen mukaansa miehiin kielteinen vaikutus, koska he aiheuttavat Billyn ja McMurphyn kuoleman vastuuttomalla käytöksellään. Jopa Bromdenin muisteleva puuvillatehtaan alistettu työntekijätyttö, joka hädissään pyytää Bromdenia, ottamaan hänet mukaansa ja vievän pakoon länsimaista yhteiskuntaa saa Alvaradon tulkinnassa edustaa

flirttailevaa ja kylmää naista.(Alvarado, 1997). Alvarado jättää huomiotta sen, että ilman Candya ja Sandya mielisairaalan potilaat eivät koskaan olisi saavuttaneet kypsää maskuliinisuutta. Alvarado unohtaa teoksen sovinnistiseksi tuomitessaan myös sen ironisuuden ja metaforisuuden.

2.4 Marginaalinen maskuliinisuus *One flew over the cuckoo's nest*issä

2.4.1 Mitä marginaalinen maskuliinisuus on?

Maskuliinisuuden valtavirrasta poikkeavaa miehenä olemista kutsutaan marginaaliseksi maskuliinisuudeksi. Marginaalisesti maskuliininen mies ei pysty toteuttamaan tai halua toteuttaa hegemonisen maskuliinisuuden vaatimuksia. Mielisairaalan potilaat ovat tyypillisiä marginaalisen ihmisryhmän edustajia. Mielisairaalassa oleva mies ei ole kyvykkään, pystyvän ja kovan miehen ideaali. Hän ei edusta aktiivisuutta ja valtaa, vaan on riippuvainen muiden ihmisten avusta. Badinter kuvaa teoksessaan *Mikä on mies? One flew over the cuckoo's nest*in osaston potilaita muistuttavaa miestyyppiä termillä kuohittu mies. Kuohittu mies on usein isänsä menetyttänyt, äitinsä kasvattama poika, joka on luopunut patriarkaatin hänelle suomasta vallasta. Isätön mies ei ole löytänyt itselleen samaistumiskohdetta eikä pystynyt rakentamaan miehistä identiteettiä. Tällainen mies ei tunnista halujaan ja tarpeitaan ja jää usein koko iäkseen aikuisuuden haasteita pakenevaksi mammanpojaksi. (Badinter, 1993, 180-217.)

Marginaalista maskuliinisuutta ja sen synnyttämiä ongelmia ei olisi olemassa ilman hegemonista maskuliinisuutta. On selvää, että maskuliinisuus on erilaista eri roduilla, eri aikakausina, eri sosiaaliluokkaan kuuluvilla ja eri ikäisillä miehillä (Badinter 1993, 49). Miehet kärsivät erilaisuudestaan juuri patriarkaalisten tukahduttavien rakenteiden takia. Mustat, intiaanit, homoseksuaalit, sairaat, vammaiset tai vain "epämiehekkäistä" asioista kiinnostuneet tai epämiehekkäiltä näyttävät miehet saavat jatkuvasti kuulla, etteivät ole onnistuneita miehinä. Periaatteessa kaikkien miesten maskuliinisuus on marginaalista, koska kukaan ei todellisuudessa pysty toteuttamaan täydellisesti miehelle asetettuja kriteerejä. Machomies on sisäisesti

aivan yhtä rikkiäinen kuin pehmomieskin ja saattaa kärsiä teeskennellystä roolistaan hyvinkin paljon.

One flew over the cuckoo's nestin henkilögallerian maskuliinisuuden mallit eivät ole staattisia vaan särkyvät, kyseenalaistuvat ja muuttuvat useaan kertaan teoksen kuluessa. He edustavat kuitenkin selkeästi valtavirrasta poikkeavaa maskuliinisuutta. Porterin mukaan kaikki sairaalan potilaat ovat epäonnistuneet yhteiskunnan, eli Bromdenin termillä ilmaistuna Yhtymän silmissä, he ovat liian heikkoja, erilaisia, hitaita ja pelokkaita eivätkä siis sopeudu yhteiskunnan sääntöihin (Porter, 1989, 33). Osaston potilaat edustavat marginaalista maskuliinisuutta aidoimmillaan. Mielisairaat voidaan nähdä toiseuden representaatioina, heidän olemassaolonsa lisää uskoa sairaalan ulkopuolella elävien ihmisten normaaliuteen. Mielisairauteen liitetään helposti sellaisia käsitteitä kuin kontrolloimattomuus ja avuttomuus. Mielisairauden kautta voidaan kulttuurisissa teksteissä käsitellä miesten passiivisuutta ilman maskuliinisuuden valta-aseman vaarantumista. Psykkistä sairautta käytetään yhteiskunnan valta-asemien tarkasteluun kiinnittämättä huomiota niinkään itse sairauteen.

Ruumiillisuus on enemmän naiseen kuin mieheen liitetty ominaisuus, mutta marginaalisessa maskuliinisuudessa sen läsnäolo korostuu. Ruumiissa näkyvät sosiaalisten rakenteiden vallankäytön muodot. Valtasuhteilla on myös välitön kytkentä ruumiiseen. (Lahti, 1994, 210.) One flew over the cuckoo's nestissä ruumiillisuudella on tärkeä osa. Useissa tapauksissa miesruumis on teoksessa poikkeavuuden, sairauden tai alempiarvoisuuden merkinä. Esimerkiksi Bromdenin henkilöhahmo rakentuu teoksen alussa pelkästään ruumiillisuuden varaan, koska hän ei ilmaise itseään puhumalla. Hän toimii tekojen eikä sanojen kautta. Useiden kroonikkopotilaiden, "Vihannesten", ruumiillisuuden kuvaus on myös olennaisessa osassa, kun kuvataan inhimillisyyden menettämisen prosessia. Vihannekset ovat kuin pelkkiä ihmisen kuoria, ruumiita ilman henkeä. Intellektuelli Hardingille ruumiillisuus on negatiivinen ilmiö, elämänalue, jota hän ei pysty hallitsemaan. Osittain juuri ruumiinsa epämiehekkyyden takia hän ei voi saavuttaa ehjää maskuliinista identiteettiä. Lihaksikkuus ja voima ovat teoksessa vallan merkinä. Ruumis toimii teoksessa kauttaaltaan seksuaalisuuden, luokan, sukupuolen ja rodun symbolina. Ruumis on useille teoksen henkilöhahmoille liian läsnäoleva. Sairaus

estää monia potilaita esimerkiksi kävelemästä, ilmaisemasta omaa tahtoaan, pakottaa käyttämään lääkkeitä tai estää heitä lähtemästä sairaalasta. Ruumiillisuuteen ja sairauteen sidoksissa oleminen muodostaa heidän toiminnalleen ylittämättömän esteen. Tämä on teoksessa merkittävä narratiivinen strategia.

Sairastuminen palauttaa ihmisen lapsuutta muistuttavaan avuttomuuden tilaan, hänen on usein opeteltava uudelleen kävelemään, syömään ja lukemaan. Mielisairauteen liittyy passiivisuus ja riippuvuus muista. Toisaalta riippuvuus myös mahdollistaa miesten ystävyyden. Kun ihminen ei selviä ilman toisten apua, on ihmissuhteiden suuntauduttava häneen itseensä, ei ulkopuolelle.

2.4.2 The Rabbits of the Rabbit World

Teoksessa on esillä monia marginaalisia miestyyppejä, miehiä jotka eivät sovi hegemonisen maskuliinisuuden ideaaliin. Mielisairaalan miehet sopivat hyvin Badinterin kuvaukseen pehmomiehistä; he ovat Ison Hoitajan henkisesti kastroimia, passiivisia ja sisäisesti rikkinäisiä. Billyn ongelmia kuvastaa hyvin hänen änkytyksensä.

His voice gets dim; then the Big Nurse's voice comes cutting from the left. "Can you recall, Billy, when you first had speech trouble? When did you first stutter, do you remember?"

I can't is he laughing or what. "Fir-first stutter? First stutter? The first word I said I st-stut-tered: m-m-m-m-mamma."(CN,128)

Kaikki potilaat ovat jollakin lailla epäonnistuneet maskuliinisuutensa tasapainoisessa kehittämisessä. Billyllä tämä liittyy ongelmalliseen äitisuhteeseen. Romaanin potilaiden ja Ison Hoitajan suhteessa on runsaasti dominoivan äidin ja riippuvaisten poikien sairaalloisen symbioosin piirteitä. Jungilaisen terminologian mukaan potilaat ovat ikuisia poikia, joiden persoonallisuuden kehitys on pysähtynyt. He ovat omistavan äidin (Ison Hoitajan) kasvattamia ja heiltä puuttuu teoksen alussa miehen malli, jonka McMurphy heille kertomuksen edetessä tarjoaa. (vrt. Badinter, 1993, 212.) Mielisairaalan osasto on täynnä hoitajan valtaan alistuneita pelokkaita hiirulaisia, jotka eivät osaa tehdä mitään oman asemansa parantamiseksi. Epäkypsyyttä ja mieheksi kasvamisen keskeneräisyyttä kuvataan teoksessa usein

eläinsymboliikalla. Harding havainnollistaa sairaalan potilaiden tilannetta McMurphylle seuraavasti:

Mr McMurphy... my friend... I'm not a chicken, I'm a rabbit. The doctor is a rabbit. Cheswick there is a rabbit. Billy Bibbit is a rabbit. All of us in here are rabbits of varying ages and degrees, hippity-hopping through our Walt Disney world --- - we're all here because we can't *adjust* our rabbithood. We *need* a good strong wolf like the nurse to teach us our place. (CN, 62)

Erityisen ongelmallinen miehisyyden kriisi on Billy Bibbitin kohdalla. Billyn maskuliinisuus on kaukana hegemonisen maskuliinisuuden ideaalista. Hän on mieheksi kasvamisessa epäonnistunut änkyttävä nuorukainen. Billy on ujoin ja lapsellisin osaston potilaista. Sekä Billyn äiti että Iso Hoitaja kieltäytyvät kohtelemasta häntä kuin aikuista. Billyn äiti ei näe poikaansa aikuisena miehenä ja on luovuttanut 34-vuotiaan Billyn kasvatusvastuun hoitaja Ratchedille. McMurphy yrittää herättää Billyn uinuvaa maskuliinisuutta henkiin sankarillisella merimatalla ja tutustuttamalla Billyn prostituoituun. Teoksen loppupuolella prostituoitu vie Billyn poikuuden ja symbolisesti tekee hänestä miehen yöllisten ryppybileiden lopuksi sairaalan eristyssellissä. Miehisyysookeella on kuitenkin nolo loppu, Iso Hoitaja yllättää Billyn prostituoidun kanssa ja saa Billyn tekemään itsemurhan uhkaamalla kertoa tästä Billyn äidille, joka on hoitajan hyvä ystävä. Se, ettei Billy selviä mieheksi kehittymisestään kertonee siitä, että hänen maskuliinisuuden kriisinsä on syvempi kuin muilla potilailla. Pahoilla äitihahmoilla, Isolla Hoitajalla ja Billyn omalla, poikansa aikuistumisen estävällä äidillä, on häneen liian tiukka ote.

Päähenkilöiden lisäksi myös monet sivuhenkilöt ovat maskuliinisuuden ongelmakentän puolesta kiinnostavia, vaikka he usein ovatkin pikemminkin karikatyyreja kuin varsinaisia henkilöitä. Esimerkiksi epilepsiaa sairastavilla Martinilla ja Cheswickillä sekä Vihanneksilla, osaston kroonikkopotilailla, on tärkeä symbolinen rooli. Heidän maskuliinisuutensa määrittyy sairauden vuoksi lähinnä ruumiillisuuden kautta. Kertojan harhamaailman kautta heidän ruumiillisuutensa saa groteskeja piirteitä. Bromdenin harhoissa henkilöiden ruumiin kokosuhteet muuttuvat, ruumista silvotaan, naulataan, pullistetaan ja muotoillaan uudelleen. Bromden jopa olettaa, että osaston pakastimessa on säilötyinä ihmisten sisäelimiä.

There's a shipment of frozen parts come in downstairs – hearts and kidneys and brains and the like, I can hear them rumble into cold storage down the coal chute. (CN, 123.)

Ruumiin pilkkominen on Lehtosen mukaan groteski tapa purkaa maskuliinisuutta ja rikkoo sen tarkat rajat (Lehtonen, 1995, 166-168).

McMurphyn tarjoama miehen malli on potilaille elintärkeä. Osaston ”isästä”, tohtori Spiveystä, ei siihen alistetun asemansa vuoksi ole. Siksi tarvitaan apuun myyttinen sarjakuvasankari, jonka maskuliinisuus on liioitellun voimakasta. Nälkäisille miehenaluille mikään ei voisi olla tervetulleempaa. McMurphy auttaa potilaat irrottautumaan äidin helmoista. Ison Hoitajan tyrannia on niin pitkälle vietyä, että irtioton on tapahduttava väkivalloin. Tämä on Badinterin mukaan suhteellisen yleinen keino katkaista liian symbioottinen suhde äitiin (vrt. Badinter, 1993, 91). McMurphyn hyökkäys kohdistuu Ison Hoitajan rintoihin. Näin rikkoutuu hänen symbolinen imettäjän roolinsa ja potilaat pääsevät viimein itsenäistymään. Mielisairaalan miehien sairaus antaa Isolle Hoitajalle mahdollisuuden muuttaa sukupuolten valtasuhteita. Monissa muissakin sairautta tai vammaisuutta kuvaavissa kulttuurisissa teksteissä naisten valta-asema korostuu miehen sairastuessa (Lahti, 1994, 216).

Miestutkimuksen kannalta mielenkiintoista sairaalan maailmassa on se, että sairaalan työntekijät kärsivät sukupuoli-identiteettinsä ongelmista aivan yhtä paljon kuin potilaatkin. Myös niin sanotusti terveet ihmiset kokevat siis sukupuoliroolien kriteerien täyttämisen liian vaikeaksi. Sairaalan työntekijöistä tärkein rooli teoksen mieskuvan tulkinnan kannalta on tohtori Spiveyllä, joka on morfiinista riippuvainen pieni ja heikko mies. Hän on nimellisesti vastuussa osastosta, mutta hänen huumeriippuvuutensa antaa Isolle Hoitajalle oivan kiristyskeinon. Spivey on lähes täysin hoitajan talutusnuorassa. Mustat pojat, sairaalan apuhoitajat Warren, Washington ja Geever puolestaan kertovat omaa karua tarinaansa mustien miesten asemasta amerikkalaisessa yhteiskunnassa.

2.4.3 Rabbits sans whambam- kaniineja vailla pikapanon kykyä

Rabbits are noted for that certain trait, aren't they? Notorious, in fact, from their whambam. Yes. Um. But in any case, the point bring up simply indicates that you are a healthy, functioning and adequate rabbit, whereas most of us in here even lack the sexual ability to make the grade as adequate rabbits. Failures, we are – feeble, stunded, weak little creatures in a weak little race. Rabbits, *sans* whambam; a pathetic notion. (CN, 64)

Osaston älykköpötilaan Hardingin analyysi mielisairaalan potilaiden syvästä seksuaalisesta alemmuudentunteesta kuvaa hyvin miehisen identiteetin riippuvaisuutta seksuaalisuudesta. Miesten seksuaalisuus on kulttuurimme suuria arvoituksia. Seksuaalinen suorituskyky on miesten tärkein maskuliinisuuden osoittamisen keino (Grönfors, 1994, 68). Ison Hoitajan valta piileekin suurelta osin siinä, että hän pystyy estämään potilaiden seksuaalisuuden ilmenemisen. Potilaat eivät pysty koskaan kasvamaan aikuisiksi eivätkä myöskään jatkamaan sukuaan, koska heiltä on viety mahdollisuus seksuaalisuuteen. Osastolla vallitsee äärimmäisen puritaaninen ja seksuaalikielteinen ilmapiiri. Kertoja esimerkiksi kuvailee osaston katolista hoitajaa, joka pelkää seksuaalisuutta sairaalloisesti. Hoitajalla on rinnassaan syntymämerkki ja Päälikkö olettaa, että hoitaja pitää sitä synnin merkinä. Synnin torjumiseksi tämä pitää jatkuvasti krusifiksia, jolla hankaa syntymämerkkiään. Vaikka seksuaalisuuden olemassaolo yritetään mielisairaalan osastolla kieltää, se on kuitenkin aina olemassa. Seksuaalisuus vaikuttaa pinnan alla, vaikkei siitä puhuttaisi ääneen. Seksuaalisuuteen liittyy osaston arvomaailmassa sairauden ja synnin assosiaatioita ja näiden symboliset visuaaliset merkit (kuten katolisen hoitajan syntymämerkki tai mustien poikien ihonväri) näkyvät henkilöhahmoissa.

Seksuaalisuuden puuttuminen johtaa myös rakkauden ja toisista välittämisen vähenemiseen. Näinhän asiat ovat myös Disneyn ankoilla, jotka perustavat ihmissuhteensa taloudelliseen hyötyyn tai statukseen. Myös Ankkalinnassa seksuaalisuus on lakaistu maton alle näkymättömiin, ei ole perhesiteitä (ei äitejä eikä isiä), eikä näin ollen myöskään jatkuvuutta. (Dorfman 1980, 38-41.) Iso Hoitaja pitääkin miesten välistä- ystävyyttä osoituksena homoseksuaalisuudesta. Toisen ihmisen pyyteetön auttaminen ja inhimillinen lämpö tuntuvat olevan hänelle vieraita asioita. Kun epilepsiaa sairastava Fredrickson on huolissaan samaa tautia

sairastavasta ystävästään Sefeltistä ja lääkkeiden tälle aiheuttamista sivuvaikutuksista, vihjaa Iso Hoitaja välittömästi, että heidän välillään ”on jotain” – eli seksuaalinen suhde.

2.4.4 Mustan miehen taakka

Paitsi sovinnainen, on Ison Hoitajan osasto Disneyn ankkujen maailman tapaan myös äärimmäisen rasistinen yhteisö. Halveksituimpia työntekijöitä ovat ”mustat pojat”, jotka tekevät sairaalan epämiellyttävimmät työt. Heidät on palkattu osastolle Bromdenin mukaan siksi, että he vihaavat valkoisia ja haluavat kostaa kaiken kokemansa vääryyden mielisairaille. Myös kertojaa, puoli-intiaania, pilkataan ja halveksitaan yleisesti hänen rotunsa takia – valkoisen rodun ylemmyys on sairaalan osastolla ehdoton tosiasia.

Ruumiillisuus korostuu myös mustien poikien henkilöhaamojen kohdalla. Ruumis toimii alempiarvoisuuden merkinä marginaalisissa ryhmissä (Lahti, 1994, 211). Länsimaissa elää esimerkiksi musta raiskaaja -myytti, jota käytetään rasismin oikeuttamiseen. Tämä myytti lienee taustalla, kun Bromden kuvailee, kuinka mustat pojat raiskaavat jokaisen uuden osastolle tulevan potilaan alistaakseen tämän. Bromdenin mielisairauden ja siitä johtuvan epäluotettavuuden vuoksi kyseessä voi olla myös symbolinen raiskaus. Mustien miesten identiteetti tyhjenee ruumiillisuuteen, varsinkin seksuaalisuuteen ja väkivaltaan, ja selittyy sillä. Mustat hoitajat puetaan osastolla valkoisiin työvaatteisiin juuri seksuaalisten miellelyhtymien syntymisen eliminoimisen vuoksi.

---all three of these boys' uniforms are always spotless as snow. White and cold and stiff as her own.--- A patient 'll bein a corner all by himself, when all of sudden there's a squesk and frost forms along his cheek, and he turns in thet direction and there's a cold stone mask floating above him against the wall. He just sees the black face. No body. The wall's are white as white suits, polished clean as a refridgerator door, and the black face and hands seem to float against it like a ghost. (CN, 28)

Musta ruumis esiintyy teoksessa seksuaalisuuden, luokan, sukupuolen ja rodun symbolina. Mustat miehet on amerikkalaisessa yhteiskunnassa usein konstruoitu katseen objekteiksi eli pelkästään seksuaalisiksi. Sairaalan apuhoitajat ovat rotunsa takia alistetussa asemassa. He eivät voi käyttää valkoisen miehen tapaan maskuliinista valtaa ja ovat täynnä vihaa valkoisia kohtaan. Bromden kertoo, että hoitaja on valinnut heidät juuri heidän vihansa vuoksi – silmittömän vihan avulla he voivat pitää potilaat kurissa niin tehokkaasti kuin hoitaja toivoo.

2.4.5 Homoseksuaalisuus

Dale Harding on vaimonsa alistama biseksuaali, jonka maskuliininen identiteetti on rikkinäinen. Hän on sivistynyt pehmomies, joka ei älykkyydestään huolimatta pysty itsenäisyyteen ja aikuisen miehen elämään. Harding on osaston potilaista tervein ja vahvin, hän johtaa potilasneuvostoa ja ottaa McMurphyn johtajan paikan tämän ollessa häiriintyneiden osastolla. Dale Harding ei ole osastolla siksi, että olisi psyykkisesti häiriintynyt. Sen sijaan hän kokee, ettei häntä hyväksytä yhteiskunnan jäseneksi sellaisena kuin hän on. Harding yrittää muuttaa itseään yhteiskuntakelpoiseksi.

Dale Hardingin biseksuaalisiin ja naismaisiin taipumuksiin vihjataan teoksessa useammassa kohdassa joko Ison Hoitajan tai hänen itsensä taholta:

I discovered at an early age that I was – shall we be kind and say different? It's a better, more general word than the other one. I indulged in certain practices that our society regards as shameful (CN, 294)

Samoin kuin mustat, myös homomiehet marginaalistetaan usein pelkästään seksuaalisiksi olennoiksi tai neitimäisiksi epämiehiksi. Vielä nykyäänkin homoja kuvaavat kulttuurituotteet marginaalistavat heidät moraalittomiksi juhlijoiksi, jotka viettävät kaiken aikansa hämäreiden homobaarien miesten vessoissa (Lahti, 1994, 210). One flew over the cuckoo's nestissä Iso Hoitaja marginaalistaa homot naismaiseksi hiirulaisiksi ja näkee homouden syntyisenä ja moraalittomana. Mies, joka tuntee

seksuaalista vetoa toisiin miehiin, ei Ison Hoitajan arvomaailmassa ole lainkaan mies.

Ala-Ketolan mukaan 1950-luvun beat-kulttuuriin kuului avoin homoseksuaalisuuden hyväksyminen (Ala-Ketola, 1985, 112). Tämä näkyy myös Keseyn teoksessa – McMurphy opettaa muut miehet hyväksymään Hardingin sellaisena kuin hän on. Miehet eivät keskenään keskustele Hardingin seksuaalisesta suuntautumisesta, siitä vihjailee vain Iso Hoitaja, joka toistuvasti käyttää Hardingin biseksuaalisuutta aseenaan ryhmäterapiaistunnoissa. Harding ei myöskään itse hyväksy omaa marginaalista maskuliinisuuttaan vaan yrittää pakonomaisesti vastata hegemonisen maskuliinisuuden hänelle asettamiin vaatimuksiin.

Harding had hands that looked like they should have done paintings, though they never did; Harding trapped his hands and forced them to work sawing planks for doghouses. (CN, 153)

Hardingin kädet ovat teoksessa tärkeässä symbolisessa roolissa niin kuin McMurphyinkin. Sirot ja kauniit kädet toimivat hänen seksuaalisen identiteettinsä metonymiana. Harding häpeää käsiään ja yrittää piilotella niitä. Harding ei kuitenkaan kärsi naismaisuudestaan ja biseksuaalisuudestaan niiden itsensä vuoksi vaan ainoastaan siksi, ettei yhteiskunta hyväksy hegemonisesta miesihanteesta poikkeavaa maskuliinisuutta. Myös hänen vaimonsa, perinaisellisen naisen, on vaikea hyväksyä miehensä tapaa olla mies.

2.4.6 Luonnon villimies sivilisaation pakkopaidassa

Kapinallinen Kesey näki mielisairaalan kontrolloivan ja yksilön itsemääräämisoikeuden tukahduttavan yhteiskunnan analogina (Porter, 1989, 27-29). Yhteiskunnallisia analogioita esiintyy teoksessa esimerkiksi kertojan unissa ja harhoissa. Bromden vertaa usein sairaalan osastoa suunnattomaan tehtaaseen. Yksilöllisyyden ja elämänilon tappavan yhteiskunnan vastakohtana esitellään intiaaniheimon luonnonmukainen elämäntapa.

Bromdenin mielisairaudesta on puhjennut suurelta osin juuri sivilisaation tukahduttavan vaikutuksen vuoksi. Siihen ovat vaikuttaneet ainakin valkoiset riistäjät, jotka hänen lapsuudessaan tunkeutuivat heimon maille, liian vahva (valkoinen) äiti ja heikko alkoholisoituva isä. Myös toisella maailmansodalla on selvästi oma vaikutuksensa Bromdenin sairauden kehittymisessä – monet Bromdenin pelot ja harhat liittyvät sotaan. Hän on menettänyt heimonsa mukana myös olennaisen osan omasta maskuliinisesta identiteetistään. Bromden käy menneisyytensä kipeitä asioita läpi harhojen sävyttämän muistelun avulla kriisitilanteissa. Myös shokkihoito saa hänen traumansa aktivoitumaan. Bromden muistaa shokkihoidon jälkeen taas lapsuutensa ja nuoruutensa vaikeat asiat, kuten intiaaniheimon rappion ja sodan. Psykkisestä eheytymisestä kertoo se, että hän muistaa lapsuudestaan myös rakkaan isoäitinsä, joka opetti hänelle teoksen nimen pohjana olevan runon. Isoäidin muistosta muodostuukin Bromdenille toinen myönteinen animahahmo, vanha viisas nainen.

McMurphyn ilmaantuminen osastolle saa Päällikön henkisen tilan paranemaan nopeasti. Päällikön psyykinen eheys kehittyy voimakkaasti teoksen aikana, hän alkaa taas havainnoida ulkomaailmaa selkeästi ja hänen harhansa vähenevät. Hän oppii myös tulkitsemaan harhojaan ja alkaa muistaa asioita lapsuudestaan ja nuoruudestaan. Leedsin tulkinnan mukaan McMurphyn viriilinen voima siirtyy kertomuksen edetessä Bromdenille (Leeds, 1981, 14). Alussa Bromden on huomaamaton, passiivinen sivustaseuraaja, mutta lopussa hän tukehduuttaa lobotomialeikatun McMurphyn ja vie Isolta Hoitajalta viimeisenkin voiton merkin. Bromden pakenee mielisairaudesta ja käyttää paossaan apunaan fyysistä voimaansa, jonka hän jo tunsi sairaalassa välillä menettäneensä. McMurphy tuo Bromdenin maskuliinisen identiteetin takaisin kuvaannollisesti, mutta harhaisen Bromdenin silmissä aivan konkreettisesti. Bromden uskoo kutistuneensa sairaalassa ollessaan. McMurphy onnistuu Bromdenin käsityksen mukaan kasvattamaan hänet takaisin entiseen kokoonsa tarinan edetessä.

McMurphyn osastolle tuoma inhimillisuus ja luonnonmukaisuus ilmenee esimerkiksi hajuihin ja tuoksuihin liittyvänä symboliikkana. Hajuaisti on aisteistamme vähiten sivilisoitunut, emmekä useinkaan osaa käyttää sitä hyväksi. Bromden tajuaa intuitiivisesti hajujen symbolisen merkityksen. Mielisairaalan osaston hajut ovat

epäluonnollisia ja negatiivisia. McMurphy tuo osastolle ensimmäistä kertaa miehen hajun.

---this big dorm full of beds, sleeps forty grown men, has always been sticky with a thousand other smells – smells of germicide, zinc ointment, and foot powder, smell of piss and sour old-man manure, of Padlum and eyewash, of musty shorts and socks musty even when they're fresh back from the laundry, the stiff odor of starch in the linen, the acid stench of morning mouths, the banana smell of machine oil, and sometimes the smell of singed hair – but never before now, before he came in, the man smell of dust and dirt from the open fields, and sweat, and work. (CN, 98)

Bromden kehittyy mieheksi, joka voi luottaa vaistoihinsa ja tuntee oman tehtävänsä. Hän lähtee teoksen lopussa matkaamaan kohti heimonsa syntysijoja. Siten hänellä on mahdollisuus kohdata lapsuuden traumat uudestaan ja päästä niistä yli.

3. One flew over the cuckoo's nest ja myytti

3.1 Mielisairaus, myytti ja metaforinen kerronta

Teoksen kertojaminä, Päälikkö Bromden on ollut osastolla viisitoista vuotta vakavasti sairaana kroonikkopotilaana. Bromdenin skitsofrenia käy lukijalle selväksi heti teoksen ensimmäisillä riveillä. Leeds toteaa, että Päälikkö minäkertojana antaa kertomukselle emotionaalista voimaa, omituista kauhun tunnetta ja metaforista vahvuutta (Leeds, 1981, 3). Bromdenia ei voida pitää perinteisenä luotettavana kertojana; hän näkee, kuulee, haistaa, tuntee ja maistaa asioita, joita ei todellisuudessa ole olemassa.

”But if they don't exist, how can man see them?”(CN, 87)

kysyy Bromden oivaltavasti. Teoksen metaforinen taso avautuu juuri kertojan harhaisen mielen kautta. Todellisuus ei välttämättä ole vain sitä mitä aistit meille välittävät. Epänormaali tietoisuus luo metaforisia kuvia, jotka voivat kuvata syvempää todellisuutta kuin arkihavainnot. Jungin mukaan skitsofreeniset häiriötilat eivät ole selitettävissä ainoastaan henkilöhistorian kautta, kuten esimerkiksi neuroosit (Jung, 1983, 65.). Skitsofreenisen ihmisen tietoisuuteen nousee alitajunnasta mytologisia hahmoja, arkkityyppejä. (Jung, 1983, 65.)

McMurphy'n ilmaantuminen osastolle saa Bromdenin heräämään vuosikausien apaattisesta lääketokkurasta. Koko teoksen punaisena lankana on Bromdenin mielenterveyden paraneminen. Tarinan edetessä hän alkaa nähdä maailman päivä päivältä selvemmin. Bromdenin harhat, muistot, visiot, fantasiat ja unet antavat teokselle myyttisen tason, jolla on olennainen merkitys tulkinnalle. Bromden ei ainoastaan kerro tarinaa vaan *luo myytin*. Kertoja toteaaikin kuvaavasti:

”It's the truth even if it didn't happen.” (CN, 8)

Tärkeämpää kuin se mitä todellisuudessa tapahtui, on myyttikriittisen tulkinnan kannalta se, mitä tapahtuu Bromdenin pään sisällä, millaisia arkkityyppejä hahmoja

hänen alitajunnastaan nousee. Teos kertoo Päällikkö Bromdenin matkasta läpi maskuliinisuuden kehityksen. Hän kohtaa matkallaan niin pehmo miehen kuin machomiehenkin malleja, mutta ei omaksu mitään näkemäänsä sellaisenaan vaan kehittää itselleen oman identiteettinsä, jota Koskisen terminologiassa voisi kutsua Villimiehen identiteetiksi. Villimiehellä Koskinen tarkoittaa tasapainoisesti maskuliinista miestä, joka on löytänyt ihmisen luontaisen rohkeuden, luovuuden ja sukupuolten välisen todellisen tasa-arvon. (Koskinen, 1996, 216).

Petterssonin mukaan mielisairaus antaa mahdollisuuden myyttien kautta avautuvaan syvempään tietoisuuden tasoon (Pettersson, 1996, 144). Bromden tajuaa muita potilaita paremmin Ison Hoitajan todelliset motiivit ja tarkoitusperät, vaikka ajatteleeekin metaforien ja symboleiden kautta.

Elena Semono ja Kate Swindlehurst käsittelevät artikkelissaan *Metaphor and Mind Style in Ken Kesey's One Flew over the Cuckoo's Nest* teoksen metaforisuutta ja symboliikkaa. (Semono & Swindlehurst, 1996.) Teoksessa on runsaasti esimerkiksi eläimiin ja mekaanisiin laitteisiin liittyvää symboliikkaa. Bromdenin harhat liittyvät useimmiten juuri erilaisiin osaston elämää sääteleviin koneisiin ja valvontajärjestelmiin. Hän kuvittelee, että Iso Hoitaja pystyy päättämään osastolla niin ajan kulumisesta kuin ihmisten liikkeistäkin. Koneet symboloivat yhteiskuntaa, jossa ihmisten yksilöllisyys on tukahdutettu ja heistä on tullut robottimaisia järjestelmän osasia. Bromden pitää myös Isoa Hoitajaa koneena.

Eläinmetaforat ovat erittäin tavallisia. Potilaat vertaavat itseään usein kaniineihin, hiiriin tai kanoihin, esimerkiksi Hardingin ja McMurphyn keskustelussa, jossa McMurphy vertaa osaston ryhmäkokouksia nokkimisriehaan.

Harding laces his long fingers around a knee and draws the knee toward him, leaning back in the chair. "A pecking party. That certainly is a pleasant analogy, my friend."

"And that's just exactly what that meeting I just set through reminded me of, buddy, if you want to know the dirty truth. It reminded me of a flock of dirty chickens."

"So that makes me the chicken with the spot of blood, friend?"

"That's right, buddy." (CN, 55-56)

Myös tohtori Spiveytä verrataan pelokkaaseen jänöön. Hänenkin mieheydensä on siis yhtä heikkoa kuin potilaiden.

Harding takes a long pull off the cigarette and lets the smoke drift out with his talk. "Doctor Spivey...is exactly like the rest of us, McMurphy, completely conscious of his inadaquacy. He's a frightened, desperate, ineffectual little rabbit---" (CN, 60)

Eläinmetaforat kytkeytyvät tiiviisti maskuliinisuustematiikkaan – niiden funktiona on kuvata miesten heikkoutta ja avuttomuutta. Eläinmetaforat liittyvät myös muihin trooppisiin ilmaisuihin, kuten viriiliyden mittarina ja metonymiana toimiviin käsiin. Kädet rinnastetaan usein lintuihin, Vihannesten käsiä verrataan kuolleisiin lintuihin (s.21) ja Hardingin kauniita käsiä siipiin (s.54, 60) sekä hämähäkkeihin (s.57). Eläimillä on symbolinen merkitys, esimerkiksi Päällikön ikkunasta näkemästä koirasta muodostuu hänelle vapauden ja riippumattomuuden vertauskuva. Päällikkö vertaa myös McMurphyä koiraan. McMurphyä verrataan myös suteen (s.65) vastakohtana heikoille jäniksille. Ison Hoitajan luonteenpiirteet kuvautuvat hyvin potilaiden hänestä käyttämistä eläinvertauksista. Isoa Hoitajaa sanotaan muun muassa vanhaksi haukaksi (s.58). McMurphy kutsuu häntä Rat-shediksi (s.93), joka tuo mielikuvan rotasta. Bromden puolestaan kuvailee Isoa Hoitajaa hyönteiseksi, joka kutoo verkkojaan ulkomaailmaan (s.26).

Yksi metaforisesti merkittävä Bromdenin harha on sumu. Sumuharha on peräisin toisessa maailmansodassa käytetyistä sumukoneista sekä puuvillatehtaasta, jossa Bromden nuorena vieraili jalkapallojoukkueen kanssa. Tehtaan mustat työntekijät olivat äärimmäisen alistettuja ja riistettyjä. Tämä vihjaa jälleen kerran teoksen piilevään yhteiskuntakritiikkiin.

The mill put me in a kind of dream, all the humming and clicking and rattling of people and machinery, jerking around in a pattern. That's why I stayed when the others left, that, and because it reminded me somehow of the men in the tribe who'd left the village in the last days to do work on the gravel crusher for the dam. The frenzied pattern, the faces hypnotized by routine... I wanted to go out with a team, but I could't. (CN, 36)

Kun Päällikkö pelkää jotakin, hän pakenee kuviteltuun sumuun. Sumu vähenee koko ajan kertomuksen edetessä, samalla kun Bromdenin henkinen tila paranee. Sumu toimii myös McMurphyn ja Ison Hoitajan valtasuhteiden indikaattorina, mitä vähemmän Päällikkö kokee Isolla Hoitajalla olevan valtaa, sitä vähemmän on sumua. Päällikön tilassa tapahtuu selvä taantuma aina, kun McMurphy ei tunnu saavan tahtoansa läpi osastolla. Samalla myös sumu lisääntyy.

That's why she's fogging the ward for the meeting. She don't usually do that. But now she's going to do something with McMurphy today, probably ship him to Disturbed. ---It's rolling in thicker than I ever seen it before. (CN, 127)

Bromden kärsii myös omakuvansa vääristymisestä. Vaikka hän on erittäin kookas – lähes kaksi metriä pitkä – hän kuvittelee silti olevansa pieni ja heikko. Kokosuhteet eivät muidenkaan teoksen henkilöiden kohdalla ole todellisia, vaan metaforisia: se jolla on valtaa on Bromdenin silmissä iso myös fyysiseltä kooltaan. Tähän viittaa myös hänen hoitaja Ratchedista käyttämänsä nimitys Iso Hoitaja.

Teoksen lopussa Bromden saavuttaa todellisen psyykkisen eheyden, pystyy hyväksymään sen tosiasian, että maskuliinisuuteen kuuluu oman naisellisen puolen, animan, hyväksymisen välttämättömyys, mutta myös tietty annos machoutta, so. rohkeutta, seksuaalisuutta, vallanhalua, vitaalisuutta. Kertomuksen kuluessa Bromden kohtaa myös vanhan viisaan miehen, pahan äidin, prostituoidun ja sankarin arkkityypiset kuvat ja tekee myyttisen merimatkan. Bromden näkee asiat selvemmin sairautensa kautta ja tuo todellisuudelle uuden myyttisen tason.

Bromdenilla on myös luonnonihmiselle tyypillistä sisäistä intuitiivista tietoa. Metaforinen taso ja intuitiivinen tieto tuovat Bromdenin kerrontaan ekstradiegeettisen kertojan piirteitä. Bromden kokee näkevänsä potilastovereitaan katsomalla koko heidän elämäntarinansa.

I see him so clear I see his whole life. The face is sixty years of southwest Army camps, rutted by iron-rimmed caisson wheels, worn to the bone by thousands of feet on two-day marches. (CN, 129)

It's like each face was a sign like one of those "I'm Blind" signs the dago accordion players in Portland hung around their necks, only these

signs say "I'm tired" or "I'm scared or "I'm dying of a bum liver" or "I'm all bound up by machinery and people *pushing* me alla time." I can read all the signs, it don't make any difference little the print gets. (CN, 131)

"Kuuroutensa" vuoksi Bromden pääsee myös kuuntelemaan henkilökunnan keskusteluja, ilman että he mitenkään noteeraavat hänen olemassaoloaan. Bromden voi olla ns. karpäsenä katossa. Hänen läsnäolostaan ei välitetä, koska hänen ei uskota kuulevan eikä ymmärtävän mitään. Yksi Bromdenissa ilmenevä ekstrapadiegeettisen kertojan piirre on, että hän kuvailee jonkin verran muiden henkilöhahmojen ajatuksia ja tunteita. Toisaalta Bromden taas on kertojana erittäin epäluotettava, lukija ei voi olla sataprosenttisen varma hänen vaikutelmiensa luotettavuudesta. Seminon ja Swindlehurstin mukaan kysymys on siitä, että lukijalle metaforiset ilmaisut ovat Bromdenille todellisia, konkreettisia huomioita maailmasta (Semino & Swindlehurst, 1996, 143).

3.2. Sarjakuvamaisuus

Yksi tärkeä symbolinen tekijä teoksen rakenteessa on sen sarjakuvamaisuus. One flew over the cuckoo's nestissä on paljon sarjakuvamaisia piirteitä. Henkilöhahmot ovat litteitä ja stereotyyppisiä, kuten pahoja äitihahmoja tai sankareita, hyvä ja paha on ehdotonta ja arvot yleensäkin mustavalkoisia. Myös myyttiset ulottuvuudet ovat sarjakuville tyypillisiä. Kesey piti sarjakuvasankareita todellisina amerikkalaisina myyteinä (Leeds, 1981, 5). Sarjakuvallisuus on tehokas keino kohdistaa kritiikkiä yhteiskuntaan: se mahdollistaa asioiden kärjistämisen ja helpottaa usein yhteiskunnallisen sorron, riiston ja perimmäisen ihmisyyden tukahduttamisen osoittamista. Kertoja kuvaakin sairaalan maailmaa suureksi sarjakuvaksi:

Like a cartoon world, where the figures are flat and outlined in black, jerking through some kind of goofy story that might be real funny if it weren't for the cartoon figures being real guys... (CN, 31)

Nastu vertaa muun muassa Scanlonin pomminrakennusprojekteja sarjakuvissa toistuvaan pommitteemaan. Scanlonin kuvitellut pommit ovat yhtä vaarattomia kuin sarjakuvapommit, jotka korkeintaan värjäävät uhrinsa hetkeksi mustaksi. Bromdenin

harhat Peten paisuvasta käsivarresta ryhmäkokouksissa tuovat mieleen Kippari-Kallen käsivarret. Nastun mukaan teoksessa myös toistellaan sarjakuvien tapaan samoja fraaseja. Tämä on tyypillistä varsinkin Vihanneksille, esimerkiksi vanha Pete valittaa jatkuvasti väsymystään eikä kukaan noteeraa hänen protestointiaan millään tavalla. Mattersonin ainoat puheenparret taas ovat maita ja maantieteellisiä paikkoja kuvaavia vertauksia. Bromden näkee kuitenkin Vihannesten jatkuvasti toistelluissa lauseissa heidän sairautensa ja ahdistuksensa ytimen ja yrittää ymmärtää mitä Vihannekset fraaseillaan haluavat ilmaista. Bromden ei kuitenkaan tunne pystyvänsä auttamaan Vihanneksia.

”Now...The flag is Ah-mer-ica. America is the plum. The peach. The wah-termel-on---

It’s true. It’s all wrote down on that yellow hand. I can read it along with him myself.

”Now...The cross is ...Mexico.”---

I can see what he is driving at. He’s been saying this sort of thing for the whole six years he’s been there---Now, at last, I see what he’s saying. (CN, 129)

”I’m tired,” is what he says.

”I know you’re tired, Pete, but I can’t do you no good fretting about it. You know I can’t.”(CN, 130)

Ruckly, jonka Bromden kertoo olevan yksi esimerkki Yhtymän virheistä eli epäonnistuneista sähköshokkikasittelyistä, ei pysty muodostamaan kuin yhden lauseen: ”Fffffuck da wife!” (CN, 16). Tämäkin on yksi esimerkki sairaalan potilaiden vaikeista naissuhteista. Toistellut fraasit kuvaavat Nastun mukaan sairaalan maailman absurdiutta (Nastu, 1997). McMurphy tulee tähän suljettuun sarjakuvamaailmaan ulkoapäin eikä suostu sopeutumaan sen outoihin lainalaisuuksiin. Hän on kuvaavasti rikollinen, yhteiskunnasta vieraantunut yksilö, myyttinen sarjakuvasankari. Bromden on McMurphyn tavoin sarjakuvamaisen tyypitelty hahmo, iso ja voimakas intiaani, jonka identiteetin valkoisen rodun ylivalta on tuhonnut.

3.3 Ironia ja myyttisyys

Kaikessa myyttisessä aineistossa voi nähdä myös Keseyn ironian. One flew over the cuckoo's nestin huumoria on usein kuvattu ironiseksi (esim. Safer 1989, 150-155) ja sen päähenkilöä McMurphyä ironiseksi antisankariksi. McMurphyssä on kuitenkin myös runsaasti perinteisen myyttisen sankarin piirteitä. McMurphy on Ison Hoitajan valtaan alistuneiden mielisairaiden yhteisössä Kristuksen kaltainen pelastajahahmo, joka myös Kristuksen lailla kärsii uhrikuoleman.

Silti teoksen tulkinnassa mennään mielestäni pahasti harhaan, jos pidetään McMurphyä ihmisyyden ihannekuvana, myyttisenä jumalaolentona. McMurphy on äärimmäisen moniulotteinen ja kompleksinen henkilöahmo, jonka yksi tärkeimmistä ominaisuuksista on ironisuus. Kristussymboliikka yhdistettynä seksi-, peli- ja väkivaltamaanikkoon ei voi olla herättämättä tiettyä huvittuneisuutta. Kesey kuvaa McMurphyä samoin kuin myyttistä sankaria ja muutenkin teoksen yhtymäkohdat myyttisiin taruihin ovat joskus niin ilmeisiä, ettei lukija voi olla epäilemättä niiden olevan varsin tarkoituksellisia. Northrop Frye toteaaakin, että arkkityyppien kuvaustapa on kaunokirjallisuudessa muuttunut aikojen saatossa yhä ironisempaan suuntaan (Frye, 1957, 139-140). Ironisuus liittyy myös teoksen yhteiskuntakriittiseen sarjakuvasymboliikkaan.

Ironia näkyy teoksessa myös metatasolla. McMurphy vihjaa itse lukijalle olevansa symbolinen hahmo kertoessaan saaneensa kirjallisuuden opiskelijalta valasalushousut.

The shorts under his work pants are coal black satin covered with red eyes. He grins when he sees I'm looking at the shorts. "From a co-ed at Oregon State, Chief, a Literary major." He snaps the elastic with his thump. "She gave them to me because she said I was a symbol." (CN, 81)

Kirjallisuuden opiskelija, johon McMurphy viittaa, ei kuitenkaan kertonut *minkä* symboli McMurphy on. Tämä jätetään lukijan oman harkinnan varaan. McMurphy alushousuissa oleviin isoihin valkoisiin valaisiin liittyy intertekstuaalinen viittaus

Moby Dick -romaanin. *One flew over the cuckoo's nestin* ironia tekee teoksen tulkinnan vaikeaksi, mutta myös mahdollistaa tulkintojen moniulotteisuuden. Tekstin ironisuus kuvaa sairaalan absurdia maailmaa ja päälaelleen käännettyjä sukupuolten valta-asemia.

3.4. *One flew over the cuckoo's nestin* arkkityypit

3.4.1 Sankaruus

Sankaruus on olennainen osa *One flew over the cuckoo's nestin* myyttistä rakennetta. Sankari on tyypillinen animushahmo, voiman ja aggressiivisuuden vertauskuva. Tässä lähestyn sankaruutta lähinnä Joseph Campbellin, Northrop Fryen ja Jungin teorioiden kautta. Frye jakaa kirjallisuuden historian viiteen vaiheeseen, myyttiseen, romanttiseen, ylevään, realistiseen ja ironiseen sen mukaan miten arkkityyppejä on eri aikoina kuvattu (Frye, 1957, 139-140).

McMurphy on kompleksinen ja moniulotteinen henkilöhahmo. Hän on yhtä aikaa ironinen ja myyttinen sankari, Kristuksen kaltainen pelastajahahmo ja väkivaltainen rikollinen. Sankaruus on olennainen osa McMurphyn maskuliinisuutta. Teoksen alussa McMurphy ei suinkaan vaikuta potentiaaliselta uhrautavalta heerokselta. Hän näkee mielisairaalassa olonsa hyvänä mahdollisuutena hieman järkyttää mielisairaalan tiukkoja sääntöjä ja arvokäsityksiä ja siinä sivussa tehdä pientä bisnestä. McMurphy on kuitenkin romaanin edetessä voimakkaasti kehittyvä henkilöhahmo. McMurphyn merkittävin rooli tarinassa on muiden potilaiden pelastaminen Ison Hoitajan tyrannialta. Alkuun McMurphyn kapinointi hoitajan laatimia sääntöjä vastaan on vain harmitonta kiusantekoa. Kun McMurphy sitten saa kuulla, että hoitajalla on mahdollisuus tuomita hänet sairaalaan vaikka loppuiäkseen, hän lopettaa tämän kiusaamisen välittömästi. Tämän myös toiset potilaat ymmärtävät.

Then one morning all the Acutes know too, know his real reason to backing down and that the reasons they been making up were just lies to kid themselves. He never says a thing about the talk he had with the lifeguard, but they know. I figure the nurse broadcast this during the night along all the little lines in the dorm floor, because they know all

at once. I can tell by the way they look at McMurphy that morning when he comes to the day room. Not looking like they're mad at him, or even disappointed, because they can understand as well as I can that the only way he's going to get the Big Nurse to lift his commitment is by acting like she wants, but still looking at him like they wished things didn't have to be this way. (CN, 165)

Heti kun McMurphy lakkaa kapinoimasta hoitajaa vastaan, hukkuu yksi potilaista, Cheswick, uimahalliretkellä. Ennen kuolemaansa Cheswick sanoo toivovansa, että McMurphy voisi tehdä edes jotakin tilanteen parantamiseksi. Potilaat kertovat McMurphylle sähköshokkihoidosta ja siitä, että he ovat osastolla vapaaehtoisesti. Heillä ei ole sisua, kovuutta ja voimaa lähteä turvallisesta käenpesästänsä. Toisin sanoen he eivät ole vielä kasvaneet miehiksi eikä heillä ole itsenäistymiseen tarvittavia maskuliinisia piirteitä. Tätä itselleen vierasta ajattelutapaa McMurphyn on vaikea tajuta. Johanssonin mukaan tämä on tyypillinen seikkailumatkaan kuuluva piirre, itselleen vieraaseen ympäristöön joutuneen sankarin voi olla vaikea käsittää siellä vallitsevia arvoja ja asenteita (Johansson, 1979, 234). Lopulta McMurphy ymmärtää, että juuri Ison Hoitajan harjoittama henkinen kastrointi on tämän valttikortti. Harding toteaa:

”I guess if she can't cut below the belt she'll do it above the eyes.”(CN, 147)

Kun hoitaja sitten päättää viedä potilailta näiden pelihuoneen osoittaakseen omaa valtaansa, McMurphy saa tarpeekseen ja aloittaa taas taistelun tätä vastaan, tällä kertaa epäitsekäistä syistä, muiden potilaiden puolesta. Lopulta viha ja katkeruus Isoa Hoitajaa kohtaan purkautuu raivoisana hyökkäyksenä arinta kohtaa, naiseutta, vastaan. McMurphy kehitty tarinan edetessä nykyaikaisesta antisankarista kohti jumalankaltaista Kristushahmoa.

Leedsin mukaan McMurphy on muille potilaille ainoa toivo pelastumisesta, hän saa heidät tietoiseksi maskuliinisuudestaan, mutta samalla myös ihmisyydestään. Ihmisen terveen identiteetin kehittyminen edellyttää selkeää seksuaalista identiteettiä – ja se sairaalan potilailta puuttuu. (Leeds, 1981, 21-25.) Porterin mukaan Kesey loi miehekkään sankarihahmon teokseensa, koska koki mielisairaalassa työskennellessään, että potilailla oli suunnaton tarve löytää todellinen miehen malli.

(Porter, 1989, 13). McMurphy alkaa tarinan kuluessa ajatella enemmän muiden potilaiden etua kuin omaansa, henkilökohtainen kamppailu ison hoitajan kanssa muuttuukin pelastustaisteluksi.

McMurphyhyn sankaruus on erittäin moniulotteista, toisaalta hän on karikatyyrinen, machoudessaan sarjakuvasankaria muistuttava yliampuva hahmo. Toisaalta McMurphyhyn sankaruuteen liittyy myös kristussymboliikkaa. Porterin mukaan J.W. Foster toteaa, että teoksen runsas kristussymboliikka viittaa McMurphyhyn kuvaannolliseen ristiinnaulitsemiseen hänen ”syntisten lähimmäistensä” eli osaston muiden potilaiden pelastamisen vuoksi (Porter, 1989, 15). Sähköshokkipöytä onkin ristin muotoinen ja aivoihin sähköä johtava laite muistuttaa Kristuksen orjantappurakruunua. Shokkihoitoon vietävät potilaat, varsinkin McMurphy, mieltävätkin hoidon muistuttavan ristiinnaulitsemista.

They put the graphite salve on his temples. ” What is it?” he says. ”Conductant,” the technician says. ”Anointest my head with conductant. Do I get a crow of thorns?” (CN, 270)

3.4.2 Myyttiset mies- ja naishahmot

Teoksen henkilöistä on löydettävissä monenlaisia myyttisiä hahmoja. Arkkityypit ilmenevät projisoituneina romaanin eri henkilöissä. Teoksen animahahmoja ovat esimerkiksi animan eroottiset muodot prostituoiduissa ja Hardingin vaimossa Verassa sekä pahan äidin arkkityyppi Ison Hoitajan, Billyn äidin ja Bromdenin äidin hahmossa. Myönteinen animahahmo teoksessa on häiriintyneiden osaston japanilainen hoitajatar. Animahahmoista merkittävin on Iso Hoitaja. Isoa Hoitajaa voi pitää hermafrodiittina, miesnaisena, jonka animus on liian hallitseva. Hän edustaa romaanissa kastroivaa äitiä, joka estää poikaansa tulemasta mieheksi. Tämä on Jakobin mukaan äärimmäisen syvälle kätkeyty pahuuden muoto (Jakobi 1964, 275). Iso Hoitaja edustaa myyttistä voimaa, joka yrittää pitää potilaat lapsuuden tilassa. Romaani kertoo omaa synkkää kieltänsä siitä, miten äiti voi estää poikiaan kasvamasta ja muuttumasta miehiksi. Tästä on kysymys myös Billy Bibbitin

äitisuhteessa. Myös Bromdenin äiti on paha äitihahmo, mutta hänen pahuutensa on enemmän kytköksissä sivilisaation asettamiin vaatimuksiin.

Tärkeitä animahahmoja teoksessa ovat myös animan eroottiset ilmentymät prostituoiduissa. Jakobin mukaan on tyypillistä, että prostituoitu kiehtoo poikaa, jolla on erityisen ongelmallinen äitisuhte (Jakobi, 1964, 177). Samalla tällainen nainen, madonnaäidin ja oman seksuaalisuutensa kieltävän Ison Hoitajan vastakohta, on ehdoton tabu, torjuttu kuva naisesta. (Jakobi, 1964, 177). Prostituoitu on tavallinen animahahmon heijastuma. Anima esiintyy miesten alitajunnassa usein eroottisen fantasian muodossa. Eroottisena animana teoksessa toimivat myös McMurphy'n kertomuksien kautta tutuksi tulevat seksikkäät naiset sekä Hardingin vaimo Vera. *One flew over the cuckoo's nest* on usein väitetty sovinniseksi sillä perusteella, että sen mieshahmot käyttävät naisia vain seksiobjekteina. Vera on kuitenkin hyvä esimerkki siitä, ettei seksikäs vaimo tee miestä autuaaksi. Vera vaatii mieheltään täydellistä hegemonista maskuliinisuutta, seksuaalista machoutta, aggressiivisuutta ja miehekkyyttä. Näin hän vaurioittaa tämän miehistä identiteettiä lähes yhtä paljon kuin puritaaninen ja seksuaalikielteinen Iso Hoitaja.

Tärkeitä animushahmoja ovat ikuinen poika, joka henkilöityy useissa osaston potilaissa, isä tohtori Spiveyn, takautumissa esiintyvän Bromdenin isän ja McMurphy'n hahmoissa sekä vanha viisas mies, jota edustavat osaston iäkkäät kroonikkopotilaat ja Päällikkö Bromden. Animushahmoista merkittävin on McMurphyssa henkilöityvä miehisen miehen stereotyyppi, myyttinen cowboy, joka jatkuvasti korostaa omaa viriliteettiään ja toimii nykyaikaisena sankarina. Tällaista miestyyppeä kuvaa esimerkiksi Badinter (Badinter 1993, 180-184). Päällikkö Bromdenin hahmossa voi nähdä vanhan viisaan miehen piirteitä, herkkävaistoisena luontoihmisenä hänellä on syvää sisäistä ymmärrystä mielisairaalan toiminnan perimmäisistä motiiveista. Vanhoja ja viisaita ovat myös monet mielisairaalan iäkkäät kroonikkopotilaat, joilla on elämäkokemusta ja iän sekä vaikean elämän mukanaan tuomaa viisautta. Heidän ajatuksistaan ei kuitenkaan kukaan ole kiinnostunut, koska heidän kommunikaatiokykynsä on varsin rajallinen. Heikkoa isähahmoa edustavat osaston lääkäri tohtori Spivey ja Bromdenin isä Tee-Ah-Milatoona. Syynä heidän vallan menetykseensä ovat huumaavat aineet, Spivey on morfiinin väärinkäyttäjä ja Bromdenin isä alkoholisti. Tukahduttava yhteiskunta

mahdottomine miehille asetettuine vaatimuksineen on ajanut nämä miehet päihteiden väärinkäyttöön. Tästä lienee osaltaan ollut kysymys myös beatnikkien huumeiden käytössä. Heikoista isistä ei ole riittävästi apua poikien maskuliinisuuden kehittymisen prosessissa. Vahvan isähahmon osaston potilaat kohtaavat vasta McMurphyssä.

Ison Hoitajan osaston potilaat eivät ole varsinaisesti miehiä vaan ikuisia poikia. He ovat pahan äidin (Iso Hoitaja) ja alistetun, poissaolevan, henkisesti kastroidun isän (Tohtori Spivey) kontrollin alla. Iso Hoitaja on myyttinen paha äitihahmo, mutta myös pahan ja tukahduttavan yhteiskunnan symboli. Osaston potilaat ovat henkisesti kastroiduja ja kärsivät monista kastroiduille miehille tyypillisistä ongelmista. Badinterin mukaan näitä ovat muun muassa masentuneisuus, voimattomuus, itsemurhat, homous ja mielisairaus (Badinter 1993, 94).

Mustat pojat ovat teoksessa esimerkiksi mustan raiskaajan myytin edustajia. Heidän tärkein roolinsa on kuitenkin edustaa varjon arkkityyppiä, oman itsen pimeää ja torjuttua puolta valkoihoisille potilaille. Varjo on persoonallisuuden negatiivinen puoli. Se koostuu sellaisista piirteistämme, joita häpeämme ja koitamme piilottaa. Varjo on Jungin mukaan vastuussa niin sanotuista freudilaisista lipsahduksistamme ja siitä, että näemme usein oman persoonamme negatiiviset piirteet projisoituneina muissa. Unissa varjo esittäytyy usein muukalaisena, primitiivisenä alkuperäiskansan edustajana. (Jung, 1983, 87.) Varjon vaikutus näkyy esimerkiksi rasmissa, jolla on tärkeä roolinsa myös *One flew over the cuckoo's nest*issä. Mustien poikien ja Päällikkö Bromdenin eriotuisuuden aiheuttama karu asema mielisairaalassa korostuu lisäksi vielä mustien poikien kohdalla alhaisen sosiaaliluokan ja Päällikön kohdalla mielisairauden takia. Heidät on helppo asettaa orjan asemaan ja kieltää siten heidän ihmisoikeutensa. Mustat pojat on valittu osastolle Bromdenin mukaan siksi, että he vihaavat valkoisia kokemansa sorron vuoksi. Näin Iso Hoitaja voi olla varma, että he alistavat potilaat osaston kuriin. Mustiin poikiin potilaat voivat projisoida omia pelkojaan. McMurphyn ja Bromdenin tappelu mustia poikia vastaan onkin symbolisesti erittäin merkittävä. Sen voi tulkita taisteluksi omia pelkoja ja pimeitä puolia vastaan.

3.4.3 Myyttinen matka miehuuteen

Myyttisiä initiaatoriihtejä on teoksessa erittäin paljon. Niitä ovat ennen kaikkea venematka, joka on selkeä portti miesten maailmaan. Myös yölliset juhlat osastolla ovat rajapyykki maskuliinisen identiteetin kehittymisen tiellä. Initiaatoriihteinä voi pitää myös McMurphyn ja Bromdenin saamia sähköshokkihoitoja, heidän tappeluaan mustien poikien kanssa sekä Billyn ensimmäistä seksikokemusta.

McMurphyn järjestämä venematka on tärkeä initiaatoriihti potilaiden mieheyden kehittymisen tiellä. Se heijastelee koko teoksen läpi jatkuvaa laajempaa matkaa, McMurphyn miesten vapautusretkeä mielisairaalan uumeniin. Venematka noudattaa Campbellin arkkityyppisen seikkailumatkan juonikaavaa ja siten sopii hyvin korostamaan teoksen maskuliinista arvomaailmaa, johon seikkailu ja sankaruus kuuluvat olennaisena osana.

McMurphy kutsuu potilaita kalastusmatkalle seinällä olevalla ilmoittautumislistalla. Kuten seikkailumatkalle on tyypillistä, retkelle lähtijät epäröivät pitkään ja kutsua täytyy toistaa ja vahvistaa (Campbell 1990, 57-64). McMurphykin joutuu houkuttelemaan potilaita kirjoittamaan nimensä listaan. Matka on myös seikkailuille tyypillisesti poikkeuksellinen, yhteisön tottumusten ja tapojen vastainen. Ennen varsinaisen seikkailun alkua koetaan monenlaisia vastoinkäymisiä (Campbell 1990, 93-100). One flew over the cuckoo's nestissä ne kaikki liittyvät jollakin lailla maskuliinisuusproblematiikkaan. Ilmoittautuneiden määrä ei vielä matkaa edeltävänä iltanakaan ole riittävä, osaston miehet ovat liian arkoja lähtemään matkaan, osittain Ison Hoitajan ilmoitustaululle liimaamien myrskyvaroitussten vuoksi. Lopulta Päällikkö Bromden pelastaa tilanteen ja antaa McMurphyn houkutella itsensä matkalle. Retkipäivän aamuna matkaan ilmaantuu uusia mutkia, toinen retken valvojista on mennyt naimisiin eikä olekaan päässyt mukaan. Lähtö on vähällä jäädä haaveeksi, mutta sitten tapahtuu onnenpotku, osaston lääkäri Mr Spivey ihastuu retken valvojan, prostituoitu Candyyn ja lähtee mukaan. Lisää vastoinkäymisiä ilmaantuu vielä sittenkin, kun potilaat ovat päässeet sairaalasta matkaan. Bensiiniasemalla ei olla innokkaita palvelemaan mielisairaita. Tämänkin ongelman ratkaisu piilee maskuliinisuudessa. McMurphy esittelee ryhmän vaarallisiksi, rikollisiksi psykopaateiksi, joita ollaan viemässä toiseen sairaalaan. Sanojensa

vakuudeksi hän esittelee ensin Päällikön kunnioitusta herättävää kokoa ja sitten omia arpisia käsiään. McMurphyn kädet ovat koko romaanissa tärkeässä symbolisessa roolissa; ne ovat maskuliinisuuden ja viriilin voiman metonymia. Ennen merelle pääsyä sattuu vielä yksi vastoinkäyminen; veneen vuokrannut kapteeni ei halua päästää potilaita merelle laisinkaan tarvittavien papereiden puuttuessa. Vaikeudet merelle pääsyssä kuvaavat analogisesti mieheksi kehittymisen ongelmallisuutta.

Seikkailumatkan yhtenä tarkoituksena on vahvistaa sankareiden maskuliinisuutta (Johansson 1979, 233). Tässä tapauksessa se on ilmiselvästi matkan tärkein funktio. Juopottelu, fyysinen voima ja seksuaalisuus palvelevat maskuliinisuuden vahvistumista, kuten kohtauksessa, jossa Billy auttaa Candyä vetämään ison kalan veneeseen.

Billy jumps to help. All he can thing to do is reach around from behind and help her squeeze the pole tighter in between her breasts until the reel's finally stopped by nothing more than a pressure of her flesh. By this time she's flexed so taut and her breast look so firm I think she and Billy could both turn loose with their hands and arms and she'd still keep hold of that pole. (CN, 237)

Matka tekeekin tehtävänsä. Kertojan, päällikkö Bromdenin, tulkinnan mukaan miehet ovat matkalta palatessaan aivan eri henkilöitä kuin matkalle lähtiessään. Myrsky, viehättävä naisseuralainen, alkoholi ja Raamatustakin tuttu "suuri kalasaalis" ovat tehneet heistä miehiä. Myrskyn noustessa miehet huomaavat, että pelastusliivejä ei riitä kaikille. McMurphy osoittaa tässä kohtauksessa antisankarin piirteitä eikä tarjoudu jäämään ilman liiviä – ja osoittaa siten oman inhimillisyytensä. Miehen ei tarvitse olla jokaisena hetkenä supersankari, riittää, että hän on mies omalla tavallaan. Takaisin satamaan tullessaan miehet ovat fyysisesti likaisia, ruskettuneita ja verisiä, heidän koko olemuksensa kielii siitä, että jotain tärkeää on tapahtunut, initiaatoriitti on läpikäyty.

They could sense the change that most of us were only suspecting; these weren't the same bunch of weak-knees from the nuthouse that they had watched take their insults on the dock this morning. (CN, 242)

Venematka muodostaa romaanissa tärkeän käännekohdan, romaanin aika jakaantuu aikaan ennen matkaa ja aikaan sen jälkeen. Sairaalan potilaat ottavat matkalla

tärkeän askeleen kohti itsenäisyyttä, ja kohti animuksen (eli oman aikuisen miehen identiteetin) voittoa animan (Ison Hoitajan, symbolisen dominoivan äidin) ylivallasta. Bromdenille matkalla on erityisen suuri merkitys. Hän kokee esimerkiksi aistiärsykkeet vahvempina kuin sairaalassa. Bromdenille tarjottu olut todella maistuu oluelta. Kalamatkalla on monia symbolisia merkityksiä. Syvä ja myrskyisä meri on ihmisen epävakaa alitajunnan vertauskuva, toisaalta vesi voidaan nähdä demonisena elementtinä, toisaalta uuden elämän ja syntymisen symbolina, kohtuna. Jos meri edustaa kohtua, voi kalastusaluksen tulkita ilmentävän isällistä fallosta, joka pyrkii voittamaan meren voiman. Feminiininen meri antaa myös oivat puitteet sankaruudelle ja siten oman miehekkyyden kehittämiseksi. Miesten riippuvuus Isosta Hoitajasta ja Yhtymän vallasta on kiinteästi sidoksissa mielisairaalan osastoon fyysisenä tilana. Tästä tilasta poistuminen on merkittävä muutos. Merimatkan symbolinen paluu kohtuun valmistaa miehiä kohtaamaan oman naisellisen puolensa ja löytämään tasapainoisen maskuliinisen identiteetin.

Toinen venematkan kaltainen initiaatoriitti on osastolla järjestetty yöllinen juhla. Alkoholi, huumaavat aineet ja prostituoidut ovat tärkeitä symbolisia merkkejä jonkin vaiheen läpikäymisestä ja muutoksesta. Potilaista on tulossa itse itsestään määrääviä aikuisia ihmisiä. Juhlilla potilaat osoittavat konkreettisesti, etteivät enää pelkää Isoa Hoitajaa.

As I walked after them it came to me as a kind of sudden surprise that I was drunk, actually drunk, glowing and grinning and staggering --- drunk along with half a dozen other guys and a couple of girls – right on the Big Nurses ward.(CN, 291-292)

Harding tajuaa, että juhlien jälkeen paluuta entiseen ei ole. Se on potilaille selkeä päätöstilanne – jos he pitävät juhlat, he ottavat samalla myös vastuun omasta elämästään. Billy Bibbitin kohdalla juhlat aikaansaavat suurimman muutoksen, hän kokee niissä myös toisen tärkeän initiaatoriitin, ensimmäisen seksikokemuksensa. Ikävä kyllä Ison Hoitajan valta Billyyn on kuitenkin vielä liian suuri. Hoitaja saa Billyn tekemään itsemurhan. Bromdenin kohdalla juhlilla on myös tärkeä merkitys. Jopa korrekti Harding uskaltaa juhlien jälkeen ivata Isoa Hoitajaa avoimesti.

Bromdenille ja McMurphylle ratkaisevaksi initiaatoriitiksi muodostuu tappelu mustien poikien eli myyttikriittisesti tulkiten oman itsen pimeiden puolien ja pelkojen kanssa. McMurphy on sairaalan inhimillisiä voimia tukahduttavan prosessin myötä heikentynyt, eikä hän selviä taistelussa yksin. Tällöin avuksi saapuu Bromden, jonka maskuliinista identiteettiä merimatka on huomattavasti vahvistanut. Bromden voittaa mustat pojat leikiten. Rangaistukseksi tappelusta McMurphy ja Bromden joutuvat häiriintyneiden osastolle. Siellä he kuitenkin saavat rangaistuksen sijaan palkintonsa eli kohtaavat myönteisen ja tasapainoisen animahahmon.

Myös sähköshokit ovat teoksessa tärkeitä initiaatoriittejä. Niiden läpikäyminen merkitsee kuitenkin Bromdenille ja McMurphylle täysin eri asioita. Bromdenista kasvaa niiden kautta vahva, omaan maskuliinisuuteensa kasvanut mies. Kun Bromden palaa sähköshokkien jälkeen osastolle, hän puhuu, ja mikä tärkeintä, häntä ymmärretään ja hänet hyväksytään. Tämä on ratkaiseva askel tervehtymisessä. Ensimmäistä kertaa lapsuutensa jälkeen Bromden kokee tulleen todella kuulluksi ja huomatuksi muidenkin kuin McMurphyn taholta.

McMurphyä sähköshokit puolestaan valmistelevat kohtaamaan henkisen ja lopulta fyysisenkin kuoleman. McMurphy saa sähköshokkeja rangaistukseksi huonosta eli liian maskuliinisesta käytöksestään. Ne ovat McMurphylle initiaatoriittejä, joiden avulla hän pääsee lähemmäksi väistämätöntä kohtaloaan, uhrikuolemaa. Niiden avulla hän voi kokea symbolisen kuoleman. Primitiivisten kansojen initiaatorituaaleissa on Hendersonin mukaan tyypillistä, että noviisin on alistuttava kelpoisuuskokeeseen, jossa noviisin on oltava valmis kuolemaan ja jonka avulla noviisi saa tunteen symbolisesta kuolemasta (Henderson 1964, 130). Muiden potilaiden vahvetessa McMurphy heikkenee, muuttuu pelokkaaksi ja masentuneeksi. Tämä ilmenee ensimmäisen kerran kalaretken paluumatkalla.

Then – as he was talking – a set of tail-lights going past lit up McMurphy’s face, and the windshield reflected an expression that was allowed only because he figured it’d be too dark for anybody in the car to see, dreadfully tired and strained and *frantic*, like there wasn’t enough time-left for something he had to do... (CN, 245)

Sähköshokkien myötä McMurphy muuttuu yhä heikommaksi, mutta hän ei vielääkään anna muiden potilaiden huomata tätä.

He insisted that it wasn't hurting him. He wouldn't even take his capsules. But every time that loudspeaker called for him to forgo breakfast and prepare to walk to Building One, the muscles in his jaw went taut and his whole face drained of color, looking thin and scared – the face I had seen reflected in the windshield on the trip back from the coast. (CN, 276-277)

Samalla kun McMurphy tekee parhaansa parantaakseen muut potilaat ja taistelee heidän itsemääräämisoikeutensa puolesta, hän menettää oman vapautensa ja mielenterveytensä (Holland, 1974, 48). McMurphy ei enää ole valmis kohtaamaan ulkomaailmaa eikä karkaa tilaisuuden tullen yöllisten juhlien jälkeen.

Lobotomia tappaa lopulta McMurphyin inhimillisen puolen. Kun Brömden päättää teoksen lopussa tukehduuttaa McMurphyä, tämä on enää pelkkä ihmisen kuori. McMurphy kuolee Kristuksen tavoin uhrikuoleman muiden osaston potilaiden vapauttamiseksi Ison Hoitajan vallasta.

3.5 One flew over the cuckoo's nestin myyttinen tematiikka ja maskuliinisuus

Maskuliinisuuden problematiikka ilmenee teoksessa monin tavoin. Teoksen henkilöhahmojen sukupuoli-identiteetti on ongelmallinen; mielisairaalan potilaat, arat ja passiiviset pehmo miehet, ovat täysin Ison hoitajan armoilla ja kyvyttömiä tekemään mitään oman tilanteensa parantamiseksi. Päähenkilössä McMurphyssa taas henkilöityy miehisen miehen stereotyyppi, myyttinen cowboy, joka jatkuvasti korostaa omaa maskuliinisuuttaan. Yksi teoksen punainen lanka on mieheksi tuleminen vaikeus, joka ilmenee ennen kaikkea erilaisina miehisinä kypsyyskokeina ja jatkuvana taisteluna naiseutta ja naisten valtaa vastaan. Miesten maskuliinisuus on jatkuvasti uhattuna ja siksi he ovat myös jatkuvasti tietoisia siitä. Heille ei miehenä oleminen ole yksinkertaista ja ongelmatonta, kuten sellaisille miehille, jotka pystyvät paremmin vastaamaan hegemonisen maskuliinisuuden vaatimukseen. Teoksen maailmankuva on liioitellun maskuliininen, siinä korostuu sankaruus, fyysinen voima ja seksuaalisuus. Myös kirjan kertoja, teoksen päähenkilöistä selvästi

vakavimmin sairas potilas on erittäin miehekäs, kookas ja voimakas intiaani, joskaan hän ei Ison Hoitajan alistamana tajua kokoansa. Fyysinen voima, vallankäyttö, seksuaalinen suorituskkyky ja muut hegemonisen maskuliiniset arvot korostuvat henkilöhahmojen arvomaailmassa, vaiikkeivät he itse pystykään toteuttamaan perinteistä maskuliinisuutta. Tammen mukaan kertojan arvomaailma ei tässä teoksessa kuitenkaan sellaisenaan vastaa sisäistekijän sanomaa (Tammi, 1992, 188). Voidaan oikeutetusti kysyä, tukeeko teos käsitystä aktiivisen ja lihaksikkaan ruumiin ja vallan varaan rakentuvasta maskuliinisuudesta. Teoksen myyttisyys ja eri henkilöhahmojen kautta rakentuvat erilaiset maskuliinisuudet antavat kuitenkin mahdollisuuden myös moniarvoista mieheyttä kannattavaan tulkintaan.

McMurphyn sankarin rooli on olennainen osa teoksen maskuliinista tematiikkaa. Sankari on tyypillinen animushahmo, voiman ja aggressiivisuuden vertauskuva. One flew over the cuckoo's nestissä sankarillisuuden ja siihen liittyvän sankarimatkan, veneretken, kuvaaminen palvelee maskuliinisten ja feminiinisten arvojen osoittamisen funktiota. Taistelussa Isoa Hoitajaa vastaan ilmenee feminiinisten ja maskuliinisten arvojen vastakkainasettelu, sukupuolieron ideologialle tyypillinen ilmiö. McMurphy haluaa potilaille miehekkäitä oikeuksia, kuten oikeutta kieltäytyä perinteisistä naisten töistä (siivouksesta) ja hegemonisen feminiinisistä tavoista (potilastovereista vasikoiminen hoitokokouksissa), urheiluharrastuksia, sankarillista kalaretkä. McMurphy saa kuitenkin tehdä lujasti töitä saadakseen muut potilaat mukaan suunnitelmiansa läpiajamiseen, heidän maskuliinisuutensa on sairaalassa olon myötä heikentynyt, he eivät enää muista, millaista on olla "herra talossa", päättää itse omasta elämästään.

4. Kohti aitoa mieheyttä

4.1 Seksuaalisuus ja vitalismi

Yksi kuntoutumisen keskeinen mittapuu on teoksessa selvästi potilaiden lisääntyvä seksuaalisuus, joka edustaa passiivisuuden ja aktiivisuuden, kyvyn ja kyvyttömyyden rajan ylittämistä. Seksuaalisuus on myös ruumiin hallintaa (Lahti, 1994, 216). Sitä mukaa kun potilaat kehittyvät seksuaalisiksi olennoiksi vähenee heidän riippuvuutensa sairaalan tarjoamasta hoidosta. Vaikka teoksessa vihjataan useassa kohdassa, että miesten sairastuminen on naisten aiheuttamaa, tarvitsevat potilaat naisia myös paranemisprosessissaan. He rakentavat miesten välistä ystävyyssuhdettaan naisten välityksellä ja kustannuksella, esimerkiksi prostituoidut ovat maskuliinisuuden palauttamisessa keskeisen tärkeässä roolissa. Mitä paremmaksi potilaiden psyykinen kunto käy, sen paremmin he alkavat myös tajuta seksuaalisia vihjeitä ja vitsejä.

Miehinen identiteetti kehittyy seksuaalisuuden kautta, ja varsinkin romaanin kertojan arvomaailmassa seksi on suoraan yhteydessä maskuliinisuuteen, vitalisuuteen ja sitä kautta mahdollisuuteen päättää itse omista asioistaan. Lacanin teorian mukaan ihmisen seksuaalinen identiteetti kehittyy samalla kun hän oppii puhumaan (Badinter, 1993, 91-95). Pällikkö Bromdeninkin puhekyky palautuu, kun McMurphy ilmaantuu kuvioihin rasvaisine juttuineen ja prostituoituineen. Myös aran ja änkyttävän Billy Bibbitin kehityksessä McMurphyn avoimella seksuaalisuudella ja varsinkin prostituoidulla on suuri merkitys.

Ison Hoitajan seksuaalisuuden paljastuminen tekee hänestä inhimillisen ja haavoittuvan olennon. Hän menettää absoluuttisen valtansa potilaisiin. Potilaat tajuavat, ettei hän ole voittamaton robotti vaan nainen.

McMurphyn viriili, seksuaalipohjainen elinvoima ei sovi länsimaiseen yhteiskuntaan. Iso Hoitaja, puritaanisen yhteiskunnan edustaja, pitää kaikkea seksuaalisuuteen viittaavaa äärimmäisen tuomittavana. Keseyn kiinnostus vitaliseen

elämänfilosofiaan näkyy hyvin seksuaalis pohjaista elämäniloa puolustavassa sisäistekijän asenteessa. Muun yhteiskuntakritiikin ohella Kesey myös kritisoi tavoin protestanttiseen uskontoon kuuluvaa puritaanisuutta. Perimmäisiä kristillisiä arvoja ei kuitenkaan vastusteta. Kuten beat- ja hippiaatteissa yleensäkin, myös tässä teoksessa Kristus nähdään kapinallisten esikuvana, rakkauden lähettiläänä ja pelastajana. Tämän osoittaa teoksen runsas kristussymboliikka. Kritiikin kohteeksi joutuu sen sijaan protestanttinen kirkko, joka vaatii ihmistä hylkäämään oman seksuaalisuutensa ja sitä kautta suuren osan elinvoimastaan.

Teoksen teesi on ilmeinen: antakaa miesten olla miehiä ja naisten naisia – ja ennen kaikkea: antakaa molempien olla **ihmisiä** – sanan täydessä merkityksessä. Kun maskuliinisuus ja feminiinisyys kielletään, kielletään samalla inhimillisyys. Tämä näkyy teoksen ihmistä kuvaavissa metaforissa, ihmisiä verrataan eläimiin ja koneisiin – äärimmäisessä tapauksessa jopa vihanneksiin. Vihannekset, kroonisesti sairaat potilaat, ovat jo miltei täysin vieraantuneita omasta inhimillisyydestään. Heitä ei McMurphykään enää voi auttaa. (Leeds, 1981, 28-29.) Naisten kohtalo kuvataan teoksessa aivan yhtä ikäväksi kuin miehenkin – jos hän ei suostu kieltämään naisuuttaan ja seksuaalisuuttaan, hänen on turha yrittää päästä johtavaan asemaan.

4.2 Hippity hopping through our Walt Disney World

Sairaalan mikrokosmos on ennen McMurphyn asioihin puuttumista kuin Disneyn maailma: kyseessä ei ole yhteisöllisyyteen ja ihmisten välisiin positiivisiin tunnesiteisiin perustuva yhteisö vaan ihmissuhteet pohjautuvat valtaan ja alistamiseen. Näinhän ovat asiat myös Ankkalinnassa, jossa Roope pystyy alistamaan ja hallitsemaan Akua veljenpoikineen vain ja ainoastaan siksi, että hänellä on rahaa. Yhtymä, Bromdenin metaforinen harha yhteiskunnasta, perustuu vain materiaalisille arvoille ja poliittiselle vallalle. Kuten Disneyn eläinhahmot sairaalan potilaat ovat vailla menneisyyttä ja tulevaisuutta, muutoksia ei tapahdu. Maailma on muotoiltu ikuisiksi. Alistetut pysyvät alistettuina ja alistajat alistajina, keskinäisiä suhteita ei ole mahdollisuutta muuttaa. Hallitseminen perustuu heikompien sortoon ja pakkokeinoihin, kuten uhkailuun, kiristykseen ja sähkösokkeihin. Auktoriteetin, Ison

Hoitajan, valtaa ei koskaan aseteta kyseenalaiseksi. Väestörakenne ei Ankkalinnan tapaan muutu syntymisen ja kuoleamisen mukaan, vaan potilaita on aina vakiomäärä. Solidaarisuutta ei tunneta, samanarvoisten potilaiden tulee kilpailla keskenään saavuttaakseen edes hetkeksi vallan illuusion. (vrt. Dorfman 1980, 38- 48.) Iso Hoitaja pitää säännöllisesti omia vasikoimiskokouksiaan, joissa toisten potilaiden pettäminen johtaa palkintoon. Potilaita kohdellaan kaltoin ja alistetaan, koska he ovat yhteiskunnan vähäosaisia. Toisaalta heistä on tullut sairaita siksi, että yhteiskunta on sairas. Ja yhteiskunnan sairaus ilmenee taas heikompien alistamisena.

Bromdenin kerrontaan sisältyy paljon takautumia, kertomuksia hänen ennen varsinaisen tarinan aikaa kokemistaan tapahtumista. Rimmon-Kenanin mukaan tarinaan sisältyvät sisäkkäiskertomukset muodostavat hypodiegeettisen tason. Hypodiegeettinen taso voi palvella useita funktioita, kuten selittää miten varsinaisen kertomuksen kuvaamaan tilanteeseen on tultu. Sillä voi olla myös temaattinen funktio, jolloin toisen asteen kertomuksella on analogiasuhde varsinaiseen kertomukseen. (Rimmon-Kenan, 1991, 116-118.) Bromdenin lapsuuden ja nuoruuden kokemuksilla on usein selvä analogiasuhde nykyisyyteen. Niillä on myös selittävä funktio – ne kertovat omaa karua kieltään sairastumiseen johtuvista tekijöistä. Taustalta löytyvät valkoiset riistäjät, jotka Bromdenin äidin avulla ostivat intiaaniheimon maat. Bromden kertoo, että hänen teeskennelty kuuromykkyytensä sai alkunsa siten, että ihmiset alkoivat suhtautua häneen kuin olentoon, joka ei kuule eikä ymmärrä mitään ja jolla ei ole myöskään mitään sanottavaa. Ensimmäisen kerran hän kohtasi tällaisen suhtautumistavan juuri silloin, kun valkoiset maan ostajat ilmestyivät heimon maille.

--- The other two, John and the woman, are just standing. Not a one of the tree acts like they heard a thing I said; in fact they're all looking off from me like they'd as soon as I wasn't there at all.
And everything stops and hangs this way for a minute. (CN, 201)

Bromdenin muistikuvalla lapsuudestaan on mielenkiintoinen analoginen suhde McMurphyn vastaavanlaiseen tarinaan. McMurphy kertoo Bromdenille kokemuksistaan marjapellolla, jossa hän oli lapsena töissä. Aikuiset marjanpoimijat eivät näyttäneet huomaavan Mackia laisinkaan eivätkä kuunnelleet, jos hän yritti puhua heidän kanssaan. Mack kertoo kuunnelleensa aikuisten juoruilua aikansa.

Työsuhteensa päätyttyä hän päätti paljastaa kaikille miten oli kuullut kutakin paneteltavan tämän ollessa muualla.

Hoe, did they listen then!--My shooting off my mouth that time probably cost me twenty dollars or so. Well, worth it, too. (CN, 206-207)

Tällä tarinallaan McMurphy opettaa Bromdenille, että asioiden kulkuun voi itse vaikuttaa. Ei pidä alistua vaan rohkeasti pitää kiinni oikeuksistaan.

Myös Bromdenin pelko Isoa Hoitajaa kohtaan selittyy osin hänen lapsuudenkokemustensa kautta. Hallitseva ja tukahduttava, sivilisaatiota edustava valkoinen äiti edesauttoi Bromdenin sairastumista ja tämän isän ajautumista alkoholismiin. Oma osansa sairastumisessa on myös toisella maailmansodalla – esimerkiksi Bromdenin sumuharha on peräisin sodasta. Sumu liittyy myös traumaattiseen käyntiin puuvillatehtaalla. Tehdasanalogia toistuu erään Vihanneksen kuollessa osastolla. Bromden näkee koko yön painajaismaisia harhoja sairaalan osaston muuttumisesta tehtaaksi, jossa kuolevaan vanhukseen suhtaudutaan kuin rikkimenneeseen laitteeseen. Aamulla Bromden saa havaita, että vanha Blastic on oikeasti kuollut yön aikana.

The worker takes the scalpel and slides up the front of old Blastic with a clean swing and the old man stops thrashing around. I except to be sick, but there's no blood or innards falling out like I was looking to see – just a shower of rust and ashes, and now and again a piece of wire or glass. Worker's standing there to his knees in what looks like clinkers. A furnace got it's mouth open somewhere, licks up somebody.(CN, 85.)

One flew over the cuckoo's nest esittelee henkilögalleriassaan todella erilaisia miestyyppejä. Yksi miestutkimuksen suuri ongelma on mielestäni se, että on vaikea määritellä mikä lopulta onkaan luonnollista miehenä olemista ja mikä liian ahtaisiin raameihin tungettua ahdistavaa hegemonisen maskuliinisuuden vaatimista. Miehiin ja naisten välillä on todellisia eroja, vaikka niitä korostetaankin liikaa – samalla kun yksilöllisiä eroja väheksytään. Mutta jollekin miehelle jotkin hegemonisen maskuliinisuuden piirteet voivat sopiakkin. Pitäisikö miesten muuttua vähemmän toiminnallisiksi, vähemmän fyysisiksi, luopua kaikesta kilpailusta, väkivallasta sen

kaikissa muodoissa, lakata tyystin urheilemasta? Eikö sekin olisi inhimillisyyttä kapeuttavaa? McMurphy esimerkiksi sattuu olemaan hegemonisen maskuliinisuuden ihanteen mukainen siinä, että hän on aina valmiina seksuaalisiin suorituksiin eikä epäröi käyttää voimaansa ja valtaansa. Eikö hänellä ole siihen täysi oikeus?

Harding edustaa McMurphyyn nähden päinvastaista miestyyppeä, Kekin kuvaamaa itäistä maskuliinisuutta. Itäisen maskuliinisuuden ideaali on sivistynyt ja siisti mies (Kekki, 1993, 157-158). Merkittävää teoksen tulkinnan kannalta on se, että sairaalan osaston selvästi terveimmät potilaat edustavat näin erilaisia miestyyppejä. Tämä kertoo teoksen sisäistekijän sallivasta ja yksilöllisyyttä korostavasta mieskuvasta. Erityisen merkittävää teoksessa on se, että juuri maskuliinisuuden positiiviset voimavarat ja ihmisten yksilöllisyyden hyväksyminen ovat ne tekijät, jotka lopulta saavat potilaat ottamaan ratkaisevan askeleen vapauteen. McMurphy on liian pieni Bromdenille, Harding haluaa lähteä sairaalasta virallisesti ja tyylikkäästi. McMurphy ei olekaan tullut muuttamaan heitä kaltaisekseen, vaan yksilöiksi. Siinä missä McMurphy tappelee ja nai liikaa ollakseen kunnan mies, on Harding liian naismainen, Billy liian alistuvainen, Bromden liian intiaani, jotta heidät voitaisiin hyväksyä yhteiskuntaan. Ison Hoitajan Yhtymässä ei elämässä saa olla aistillisia iloja, mikään ei saa muuttua, inhimilliset piirteet pitää tukahduttaa. Koska sukupuoli-identiteetti on ratkaisevan tärkeää ihmiselle on sen vieminen tehokkain keino kukistaa yksilöllisyys ja muovata kaikista ihmisistä samanlaisia liukuhihnatuotteita.

Miestutkimuksessa on ollut tyypillistä etsiä maskuliinisuuden negatiivisia piirteitä, mutta mitä positiivinen maskuliinisuus sitten pitää sisällään? *One flew over the cuckoo's nest*in esittelemästä maskuliinisuudesta voi löytää paljonkin positiivisia tekijöitä. Teos esittelee kattavasti maskuliinisuuden positiivisia voimavaroja. Miesten välinen ystävyys ja solidaarisuus on sen kantava voima. Miehet kykenevät epätavalliseen toimintaan, toistensa arvostamiseen ja auttamiseen ilman homofobiaa. He haluavat mahdollisuuden toteuttaa omaa seksuaalisuuttaan omalla tavallaan ja samalla haluavat antaa saman mahdollisuuden naisillekin. Yhteiskunnan holhoava ja tukahduttava vaikutus julistetaan pannaan. Vapaus olla ihminen, vapaus olla mies, vapaus olla nainen, vapaus olla seksuaalinen: ennen kaikkea vapaus olla sitä mitä on! Kukaan sairaalan potilaista ei pelkää Hardingin mahdollista seksuaalista kiinnostusta miehiin. Potilaat eivät McMurphyyn opettamina enää tartu toistensa

arkoihin kohtiin, kuten Iso Hoitaja sai heidät aiemmin ryhmäkokouksissa tekemään. McMurphy opettaa potilaat taas pitämään hauskaa, olemaan *positiivisella* tavalla ikuisia poikia. Aikuisuus ei ole ryppyotsaisuutta vaan kypsää vastuuta toisista ihmisistä, omanarvontuntoa, itsenäisyyttä ja rohkeaa yksilöllisyyttä.

Teos ei päähenkilönsä machopiirteistä huolimatta esitä aivan perinteistä miehen mallia: miehet pystyvät luomaan keskenään epätyypillisiä ystävyysuhteita, he huolehtivat toisistaan, kannustavat toisiaan, eivät kadehdi paremmin menestyneitä eivätkä puutu toistensa arimpiin kohtiin. Miehet eivät ole kovia ja tunteettomia; vaikka McMurphy vaatii toisia kasvamaan miehiksi, hän ei tarkoita että heistä pitäisi kasvaa samanlaisia kuin hän itse on. Jokainen kirjan miehistä kasvaa aikuisuuteen omalla tavallaan. Kaikki eivät parane, mutta ainakin heillä on siihen nyt paremmat edellytykset kuin aiemmin. Harding toteaaakin McMurphyille:

They've still got the problems, just like all of us. They're still sick men in a lots of ways. But at least there's that: they are sick *men* now. No more rabbits, Mack. Maybe they be well men some day. I can't say. (CN, 294)

Teos särkee ja kyseenalaistaa maskuliinisuuden malleja. Beat-ilmio tähtäsi osaltaan juuri tähän; uuteen, pehmeämpään ja hyväksyvämpään rooliajatteluun. Siinä vastustettiin hegemonista maskuliinisuutta, sukupuolisuudelle haluttiin antaa uusi sisältö, joka olisi vapaa kulttuuriteollisuuden luomista malleista, jotka tekivät mieheydestä ja naiseudesta latteita viriilin supermiehen ja seksikkään viettelijättären stereotypioita. Tämänkin teoksen teesi on, että yhteiskunnallinen muutos voi lähteä liikkeelle uudenlaisen elämäntavan omaksumisesta. Ala-Ketolan mukaan tämä on tyypillinen ajattelutapa beat-aatteessa (Ala-Ketola, 1985, 51-55). Ala-Ketola kuitenkin toteaa teoksensa lopussa, että beat-sukupolven patriarkaalisia sukupuolirooleja uudistava prosessi jäi kesken, miehet vapautettiin hegemonisen maskuliinisuuden vaatimuksista, mutta naisten asemalle ei sen sijaan tehty mitään (Ala-Ketola, 1985, 114).

McMurphy kehittyy romaanin aikana sankariksi, muttei muiden potilaiden tapaan juurikaan muuta suhtautumistaan maskuliinisuuteen ja feminiinisyteen. Hän on loppuun asti sama seksistinen macho, joka myyttikriittisesti tulkiten ei osaa hyväksyä omaa animaansa. Hän pelastaa muut potilaat, muttei itse muutu maskuliinisuudeltaan

tasapainoiseksi. Arkkityyppisenä hahmona hänen ei kuulukaan muuttua, eikä pelastaa nahkaansa. McMurphyn tehtävä tarinassa on auttaa muita potilaita kasvamaan mieheksi ja uhrautua heidän puolestaan.

Ensimmäinen myönteinen naishahmo, suljetun osaston hoitaja, tulee vastaan vasta romaanin loppupuolella. Hän on selkeä merkki siitä, että potilaiden miehinen identiteetti alkaa olla kohdallaan, he pystyvät kohtaamaan toisen sukupuolen myönteisenä kokonaisuutena eivät vain naisen eroottista tai kastroivaa puolta niin kuin prostituoitujen tai Ison Hoitajan kohdalla. Myös Bromdenin muistama isoäiti toimii myönteisenä, tasapainottavana animana.

4.3 Luonnonmukainen maskuliinisuus

Viimeisen parin vuosikymmenen aikana on keskusteltu paljon miesihanteen muuttumisesta pehmeämpään suuntaan. Badinterin peräänkuuluttamalla uudella maskuliinisuudella on myös pehmemiehen ominaisuuksia, mutta Badinterin mukaan ideaalimies ei ole pehmo- eikä liioin machomies. Tasapainoinen mies osaa yhdistää vakauden ja herkkyyden. Tällainen mies on pystynyt kohtaamaan äitinsä uudestaan ja sitä kautta hyväksynyt oman naisellisen puolensa. Maskuliinisuuden tasapaino on kuitenkin aina kehityksen tulos ja siihen sisältyy kriisejä ja ristiriitoja. Uusi maskuliinisuus edellyttää ennen kaikkea isyyden vallankumousta, pojat tarvitsevat maskuliinisuutensa terveeseen kehitykseen todellisen, läsnäolevan miehen mallin.(Badinter, 1993, 228-232.) Koskinen liittää ehjään maskuliinisuuteen ajatuksen luonnonmukaisesta ja aidosta miehenä olemisesta. Miehen roolit eivät Koskisen mukaan saisi määräytyä yhteiskunnan paineiden tai teknologian vaatimusten tarpeita vastaaviksi, vaan sen mukaan mikä on ihmisille luonnollista. (Koskinen, 1996, 216.)

Sekä Badinterin että Koskisen kuvaamia teemoja sisältyy paljon myös One flew over the cuckoo's nestin mieshahmojen maskuliinisuuden eheytymiseen ja kuntoutumiseen. Teoksessa korostuu kuitenkin näiden lisäksi yksilöllisyyden kunnioittamisen tärkeys ehjän ihmisyyden saavuttamisessa. Terve maskuliinisuus on yksinkertaisesti oman itsen hyväksymistä sellaisenaan. Beatnikit näkivät

yhteiskunnan tukahduttavat byrokraattiset rakenteet ja vaatimukset syynä myös maskuliinisuuden kriisiin (Ala-Ketola, 1985, 52). Tähän teemaan Keseyn teos ottaa vahvasti kantaa purevalla yhteiskuntakritiikillään.

Maskuliinisuus teoksessa assosioituu Hollandin mukaan luontoon, spontaaniuteen ja taisteluun tukahduttavaa yhteiskuntaa vastaan (Holland 1974, 60-61). Pelkistetyimmillään tämä ilmenee kertojassa, joka kuuluu luonnonkansaan. Hän edustaa paluuta luontoon, myyttiseen villimiehen miehuuteen, tilaan, johon modernin yhteiskunnan latistava vaikutus ei ylety. Yhtymän kannalta on parempi ettei Bromdenin kaltaista luonnonvoimaa lasketa vapaaksi mielisairaalasta, koska hänestä ei koskaan tule sen vapaaehtoista orjaa. On parempi pitää iso ja vaikea intiaani sumussa, poissa silmistä, vaarattomana mielisairaana. Jos hänenlaisensa lasketaan irralleen, mitä tahansa pahaa voi tapahtua. Bromden päättelee myös McMurphyn olevan vapaa yhteiskunnan kuristavasta normistosta.

How 'd he manage to slip the collar? Maybe, like old Pete, the Combine missed getting to him soon enough with controls. Maybe he grewed up so wild all over the country, batting around from one place to another, never around one town longer'n a few months when he was a kid so a school never got much a hold on him, logging, gambling, running carnival wheels, lightfooted and fast, keeping on the move so much that the Combine never had a chance to get anything installed. Maybe that's it, he never gave the Combine a chance, just like he never gave the black boy a chance to get to him with the thermometer yesterday morning, because a moving target is hard to hit. (CN, 89)

Bromdenin maskuliinisuus edustaa luonnontilassa elävän miehen maskuliinisuutta. Hänen maskuliinisuutensa on teoksen henkilöiden maskuliinisuuksista lähimpänä luonnollista ja alkuperäistä miehenä olemista. Teoksen sisäistekijä asettaakin kertojan välityksellä tämän miehenä olemisen tavan ihanteellisimmaksi tai ainakin aidoimmaksi. Bromdenin on teoksen muita henkilöitä helpompaa kohdata todellinen sisäinen miehuus, koska hän ei alun perin ole länsimaisen yhteiskunnan jäsen. Yhteiskunnan normit eivät ole syöpyneet samalla tavoin hänen selkäyttimeensä kuin muilla potilailla, joskaan Bromden ei psyykkisesti sairaana pysty tätä tajuamaan eikä käyttämään hyväkseen. Harhojen poistuttua hän ei kuitenkaan epäröi hetkeäkään, vaan valitsee oman tapansa elää.

Bromdenin maskuliinisuus ei ole vain McMurphyn machouden kopiointia. Hän tekee itse omat valintansa, päättää mitkä aspektit McMurphyssa ovat hänelle itselleen tavoittelemisen arvoisia. McMurphy ei yritä tehdä Bromdenia kaltaisekseen, hänen tavoitteensa on saada Bromden löytämään oma minuutensa. Halu ja voimavarat parantumiseen ovat Bromdenissa itsessään, McMurphy vain näyttää ne hänelle. Hän opettaa, ettei Bromdenin tarvitse olla sellainen kuin muut haluavat hänen olevan, vaan sellainen kuin hän todellisuudessa on.

And later, hiding in the latrine from the black boys, I'd take a look at my own self in the mirror and wonder how it was possible that anybody could manage such an enormous thing as being what he was. There'd be my face in the mirror, dark and hard with big, high cheekbones like the cheek underneath them had been hacked out with a hatchet, eyes all black and hard and mean looking, just like Papa's eyes or the eyes of all those tough, mean looking Indians you see on TV, and I'd think, That ain't me, that ain't my face. It wasn't even me when I was trying to be that face. I wasn't even really me then; I was just being the way I looked, the way people wanted. It don't seem like I ever had been me. How can McMurphy be what he is? (CN, 153)

Bromdenin oma halu löytää terve maskuliininen identiteetti käy ilmi esimerkiksi kohtauksessa, jossa hän äänestää jalkapallo-ottelun katsomisen puolesta.

It's too late to stop it now. McMurphy did something to it that first day, put some kind of hex on it with his hand so it won't act like I order it. There's no sense in it, any fool can see; I wouldn't do it on my own. Just by the way the nurse is staring at me with her mouth empty of words I can see I'm in for trouble, but I can't stop it. McMurphy's got hidden wires hooked to it lifting it sloe just to get me out of the fog and into the open where I'm fair game. He's doing it, wires...
No. That's not the truth. I lifted it myself. (CN, 136)

Luonnollisen maskuliinisuuden ihanne on peräisin Bromdenin lapsuudesta ja nuoruudesta, intiaaniheimon miesten elämäntapaan kuului vaarallista ja fyysisesti rankkaa toimintaa kuten kalastusta vesiputouksessa. Bromdenin on erityisen vaikea suhtautua modernin yhteiskunnan vaatimukseen, koska hänen maskuliininen identiteettinsä on rakentunut täysin erilaisissa oloissa.

Bromden hahmottaa teoksen aikana koko ajan selvemmin sairastumiseensa johtuvia tekijöitä. Tärkeä aspekti Bromdenin mieheksi kasvamisessa onkin se, että hän käy

harhoissaan ja muisteluissaan jatkuvasti läpi suhdetta isäänsä. Bromdenille isän heikentyminen ja itsetuho on ollut raskas isku ja aiheuttanut vakavan maskuliinisuuden kriisin. Se, että Bromden syyttää äitiään tapahtumasta on saanut hänet suhtautumaan naiseuteen ja omaan animaansa epäluuloisesti. Teoksen monet naishahmot toimivat osittain juuri erilaisten kilpailevien animoiden heijastumina, ne kuvaavat Bromdenin naiskuvan eri аспектеja. Jatkuva aktiivinen ajatustyö saa lopulta Bromdenin hyväksymään myös persoonansa naiselliset puolet.

McMurphyn viriilisen voiman siirtymistä Bromdenille kuvataan toistuvalla fallossymboliikalla. McMurphyn kädet toimivat tämän maskuliinisuuden ja seksuaalisuuden metonymiana, ja käsiensä välityksellä hän heti teoksen alussa siirtää Bromdenille jotain itsestään tervehtiessään tätä.

...I remember the fingers were thick and strong closing over mine, and my hand commented to feel peculiar--- -like he was transmitting his own blood into it. (CN, 25)

McMurphy myös auttaa Bromdenia muistamaan menneisyytensä tapahtumia ja elämään siten mieheksi kehittymisensä uudelleen (Leeds 1981, 17). Alussa Bromden on huomaamaton, passiivinen sivustaseuraaaja, joka kärsii jatkuvista harhoista. Sitä mukaa, kun toivo mieheksi kasvamisesta lisääntyy ja Ison Hoitajan auktoriteetti vähenee, paranee myös Bromdenin psyykinen kunto. Hän lakkaa näkemästä ympärillään sumua ja tuntee saavansa takaisin entisen kokonsa ja voimansa. Bromden käy läpi ns. myyttisen matkan, kymmenen vuotta kestäneen kroonisen skitsofrenian jälkeen hän alkaa hahmottaa ympäristöänsä selkeästi. Maailma muuttuu jälleen oikeaksi, Bromden ei enää tunne elävänsä sarjakuvassa. Hän pystyy esimerkiksi näkemään ihmiset ensimmäistä kertaa vuosiin ilman mustia ääriviivoja.

Bromden hahmottaa maailmaa metaforien kautta ja harhojensa avulla hän itse asiassa pystyy tajuamaan asiat ja niiden väliset yhteyden muita selvemmin. Ison Hoitajan Bromden näkee koko Yhtymän ylläpitäjänä, joka säätelee osaston elämää ja ajan kulumista salaperäisillä laitteilla. Bromden pakenee mielisairaalasta seuraten ikkunasta näkemäänsä koiraa, vapauden symbolia. Hän käyttää paossaan apunaan fyysistä voimaansa, jonka hän jo tunsu sairaalassa välillä menettäneensä. Bromden voittaa Yhtymän heittämällä sen symbolin, suunnattoman painavan ammehuoneen

mekaanisen ohjauslaitteen läpi kalteri-ikkunan. McMurphy tuo Bromdenin maskuliinisen identiteetin takaisin kuvaannollisesti, mutta harhaisen Bromdenin silmissä aivan konkreettisestikin. Bromdenin maskuliinisuus ei kuitenkaan ole samanlaista kuin McMurphyn, vaan hän on muiden potilaiden tavoin löytänyt oman tapansa olla mies.

Teoksen loppuratkaisu on tulkinnallisesti vaikea. Bromden pakenee sairaalan ikkunasta, mutta lähtee juoksemaan samaan suuntaan kuin koira, jonka hän samasta ikkunasta aiemmin näki. Koiran vihjataan jääneen rekan alle. Saferin mukaan kysymyksessä on Keseyn musta huumori ja ironia - teknologinen yhteiskunta voittaa kuitenkin lopulta yksilön ja luonnon (Safer, 1989, 150-155). Toisaalta koiran seuraamisen voi tulkita myös rohkeaksi taisteluksi ylivoimaiselta tuntuva Yhtymää vastaan. Koiran voi katsoa myös toimivan analogiana McMurphyn villeydelle ja vapaudelle. Bromden lähtee seuraamaan kuolleen McMurphyn viitoittamaa tietä lähtiessään samaan suuntaan kuin oletettavasti auton alle jäänyt koira. Koska Bromden ei mekaanisesti imitoi McMurphyn maskuliinisuutta tai elämäntapaa yleensä, siksi ei ole myöskään varmaa, että hän häviäisi taistelun Yhtymää vastaan McMurphyn tavoin.

4.4 One flew over the cuckoo's nestin naismyönteinen tulkinta

Naisten asema on Keseyn teoksessa hyvin samanlainen kuin Disneyn maailmassa. Naisilla ei ole mahdollisuutta valtaan, jos he eivät täysin kiellä omaa naiseuttaan ja inhimillisyyttään. Disneyn naisista valtaa on vain noidilla, One flew over the cuckoo's nestin naisista taas ainoastaan tyrannimaisella hermafrodiitilla, Isolla Hoitajalla. Naiset voivat vaikuttaa miehiin vain keimailulla ja muilla naisellisilla keinoilla, kuten Hardingin vaimo Vera – tai sitten heidän on kiellettävä oma naisellisuutensa, kuten Iso Hoitaja on joutunut tekemään. Teoksen ainoa ”normaali” naishahmo, suljetun osaston hoitaja, ei ole amerikkalainen vaan japanilainen. Näin hän tulee amerikkalaiseen yhteiskuntaan ulkoapäin eikä ole samalla tavoin kasvanut sen inhimillisyyttä kapeuttavaan naisrooliin. Myöskään toinen myönteinen anima, Bromdenin intiaani-isoäiti ei kuulu teknokraattiseen ja tukahduttavaan yhteiskuntaan.

Teoksen muutkin puritaanisuuden ja kontrollin normista poikkeavat naishahmot tulevat sairaalan suljettuun maailmaan ulkoapäin. He eivät ole kunnan kansalaisia, vaan naisista halveksituimpia, prostituoituja. Tämä kertoo osaltaan amerikkalaisesta kaksinaismoralistisesta arvomaailmasta, nainen ei saa olla avoimen seksuaalinen olento tai hänet leimataan huoraksi. Sairaalan potilaat suhtautuvat prostituoituihin avoimen kunnioittavasti ja ihailevasti. Ns. normaalit miehet satamassa sen sijaan kohtelevat Candyä äärimmäisen huonosti ja osoittavat kaikin tavoin halveksuntansa. Machomiehille on tyypillistä käsittää naiset joko madonnaksi tai huoraksi. Mielisairaille, jotka ovat sairaalassa Ison Hoitajan mukaan juuri siksi, etteivät ole pystyneet sopeutumaan yhteiskunnan sääntöihin, on tällainen ajattelutapa vierasta. He osaavat arvostaa seksuaalisuutensa ylpeänä kantavaa naista.

Teoksen sovinnisuus saattaa vaikuttaa ensi lukemalla ilmeiseltä. Naishahmot ovat lähes poikkeuksetta erittäin negatiivisia, epäinhimillisiä ”pallinleikkaajia”, prostituoituja, hysteerisiä hoitajattaria, kanamaisia miehennielijöitä... Mutta eivät teoksen miespuolisetkaan henkilöhahmot toisaalta ole mitenkään ihanteellisia. Koska mielisairaala on Keseyn analogia yhteiskunnalle, olisi loogista päätellä, että yhteiskunta on tehnyt sekä miehet että naiset omalla tavallaan sairaiksi. Iso Hoitaja ei onnistu edes voittamaan taistelua McMurphyä vastaan, puhumattakaan siitä, että hän olisi mieleltään tasapainoinen. Prostituoituidut ovat hyvä esimerkki siitä, ettei teoksen kritiikki kohdistu vain miehiä vaan myös naisia kaltoin kohtelevaan yhteiskuntaan. Jungin mukaan naiset usein ajautuvat huonojen sosiaalisten olosuhteiden uhreina prostituoituiksi, kun taas miehet samankaltaisissa olosuhteissa oireilevat alkoholismilla ja muilla mielenterveysongelmilla (Jung, 1983, 102). Niinpä yöllisissä bileissä juopottelevat mielisairaalan potilaat, musta yövahti ja prostituoituidut voikin hyvin tulkita yhteiskunnan väärinkohdellun pohjasakan metonymiaksi.

Leedsin mukaan teos kritisoi amerikkalaisen yhteiskunnan matriarkaattia (Leeds, 1981, 16). Itse olen asiasta aivan päinvastaista mieltä. Länsimainen yhteiskunta yleensäkin perustuu nimenomaan patriarkaattiin, amerikkalainen yhteiskunta vielä huomattavasti eurooppalaista voimakkaammin. Beat- ja hippiaatteille oli nimenomaan tyypillistä vastustaa hegemonista patriarkaattia (Ala-Ketola, 1985, 55). Patriarkaatin vaatimus on myös osasyynä useimpiin miehisen identiteetin ongelmiin.

Matriarkaatin mahdottomuus näkyy myös teoksen sisäisessä maailmassa – voidakseen olla uskottava johtohahmo Ison Hoitajan on täysin kiellettävä itseltään sukupuolensa ja seksuaalisuutensa. Hänen ainoa naisellinen piirteensä, isot rinnat, aiheuttavat hänelle suurta häpeää ja vaikeuttavat johtajan roolia. Mielisairaalan maailma ei ole maskuliinien ja feminiinien, vaan sukupuolisuuden tukahduttavien neutrien maailma. Esimerkiksi prostituoituja ei kuvata teoksessa negatiiviseen sävyyn, vaan heitä arvostetaan ja kunnioitetaan. Nainen, joka pitää miehistä ja osaa suhtautua luontevasti omaan seksuaalisuuteensa on länsimaaisessa arvomaailmassa huora – ja vastaavasti vitaalinen ja seksuaalisuuttaan avoimesti ilmi tuova mies on automaattisesti psykopaatti.

...the court ruled that I'm a psychopath...now they tell me a psychopath's a guy that fights too much and fucks too much (CN, 13)

McMurphy on toki provosoiva hahmo – mutta hänen arvomaailmansa näkeminen koko teoksen arvomaailman synonyymina ja hänen henkilöahmonsensa virheettömänä ihmisen ideaalina ei suinkaan ole välttämätöntä. Enemmänkin teoksessa puolustetaan moniarvoista ja monimuotoista mieheyttä ja samalla inhimillisyyttä. Toisaalta myös McMurphyssa on omat pehmeät puolensa, hän ei ole tyypillisen machon tavoin kyvytön ilmaisemaan tunteitaan tai luovuuttaan.

...I 'd see him doing things that didn't fit with his face or hands, things like painting a picture at OT with real paints on a blank paper with no lines or numbers...or like writing letters to someone in a beautiful flowing hand... he hadn't let what he looked like run his life... (CN, 153)

Sairaalan potilaat kehittyvät miehiksi kukin omalla tavallaan, he eivät tarvitse McMurphyn ulkoista olemusta tai äärimmilleen vietyä macho-arvomaailmaa tullakseen miehiksi. (Leeds, 1981, 43). Romaanin loppukohtauksessa Bromden kokeilee McMurphyn lakkia päähänsä lähtiessään pakomatkalta mielisairaalaan, mutta toteaa, että se on liian pieni. Bromden on siis löytänyt oman tapansa olla mies, ehkä McMurphyn machomaista mieheyttä kokonaisvaltaisemman tavan.

Boothin mukaan McMurphyn käyminen hoitajan kimppuun ilmaisee fallista aggressiota. Päämääränä on tehdä rituaalinen raiskaus ja murha, jolla vapauttaa miehet kahlitsevan naisen vallasta stereotyyppisen miesmäisin keinoin. Sovinistiset

arvot on Boothin mukaan koodattu teoksen tekstiin. Booth pitää tätä hegemoniseen maskuliinisuuteen uskovien miesten matriarkaattiin kohdistuvana ivana ja siten eettisesti tuomittavana. (Booth, 1988, 75- 76.) Tammen mukaan Booth jättää huomioita kertojan epäluotettavuuden. Tammen mielestä skitsofreenisen kertojan kerronta antaa mahdollisuudet tulkita teksti lähes miten vain. (Tammi, 1992, 187-189.)

Sekä Boothin että Tammen tulkinnat ilmaisevat melko pinnallista luentaa. Jos tulkinta jää täysin lukijan harteille eikä kertojaan voi luottaa lainkaan, kuten Tammi olettaa, putoaa koko teoksesta mielestäni pohja. Väittäisin, että Tammen käsitys pohjautuu pitkälti siihen nykyaikaiseen länsimaiseen kuvaan mielisairaudesta, joka moderniin ihmiseen on istutettu. Mielisairaus ei ole pelkästään tietoisuutta rajoittava vaan myös sitä tietyllä tavalla laajentava ilmiö. Vaikka Bromden saattaa kertojana olla epäluotettava arkitodellisuudessa, on hänellä suunnattomat mahdollisuudet myyttisen alitajunnan luovaan käyttöön.

Booth jättää huomioita kertojan epäluotettavuuden lisäksi myös sen, että McMurphy on se, joka häviää taistelun. Miten potilaat voivat kritisoida matriarkaattia, kun matriarkaattia ei ole, on vain naisjohtajan epätoivoista patriarkaalisen järjestelmän imitointia? Ei Iso Hoitaja edusta naista, vaan lähes koneeksi muuttunutta epäihmistä, joka yrittää nimenomaan peittää naiseutensa. McMurphy saattaa hyvinkin olla aggressiivinen rituaaliraiskaaja, mutta kertoja kuvaa hänet monessa kohdassa myös heikoksi ja onnettomaksi, juuri aggressiivisuuteensa liittyen. Boothilta unohtuu myös se, että Iso Hoitaja satuttaa McMurphyä paljon pahemmin kuin tämä hoitajaa, mutta olemme itse kukin niin tottuneita institutionaalisen väkivallan yleiseen hyväksyttävyyteen, ettemme edes huomaa sen olevan mielivaltaista terroria. Kertoja ei myöskään kritiikittömästi ihaile McMurphyä, vaan kasvaa terveessä maskuliinisessa identiteetissään tämän ohi, kuten luultavasti muutkin potilaat. Ei Harding kotiin palattuaan luultavasti ala hakata vaimoaan hellanlaitaan, vaan hyväksyy sen, ettei hänestä koskaan kasva machoa.

Myös myyttiset ulottuvuudet ovat sekä Tammen että Boothin tulkinnoissa melko yksioikoisia. Naista ja miestä ei nähdä kompleksisina, alitajuisista voimista, vieteistä, sekä feminiinisistä että maskuliinisista piirteistä koostuvina yksilöinä vaan olentoina,

joiden sukupuoli-identiteetti on ehjä ja ristiriidaton. Animan ja animuksen kaltaiset käsitteet antavat nais- ja mieskuville paljon lisää syvyyttä ja merkitystä.

Myyttikritiikki tuo naismyönteiselle tulkinnalle lisää painoarvoa ja syvyyttä. Henkilöhahmojen arkkityyppisyys antaa mahdollisuuden nähdä esimerkiksi romaanin naishahmot osittain mielisairaalan potilaiden häiriintyneiden mielten animan heijastumina, ääritapauksessa koko tarinan voi tulkita täysin kertojan mielikuvituksen tuotteeksi. Kertoja toteaaakin:

”It’s true, even if it didn’t happen”. (CN, 8)

Kyseessä eivät välttämättä ole todelliset naiset ja miehet, vaan psyyken sisäiset naisen ja miehen kuvat, nainen esiintyy muun muassa eroottisena animana (prostituoidut) ja pahana äitinä (Iso Hoitaja), mies sankarina (McMurphy), luonnon villimiehenä (Bromden) tai kehitystasoltaan oidipaaliseen vaiheeseen jääneenä ”mammanpoikana” (Billy Bibbit). Arkkityyppiset hahmot nousevat esiin Bromdenin alitajunnasta ja auttavat häntä kehittämään uudelleen oman aikuisen miehen identiteettinsä. Sitä mukaa kun nuo hahmot kehittyvät vahvistuu myös Bromdenin mielenterveys.

Tasapainoisen mieheyden saavuttamiseen tarvitaan myös animan hyväksymistä. Bromden kasvaa Villimieheksi, mutta tarvitsee siinä prosessissa myös naisten apua, seksuaalisina ja empaattisina olentoina. Niin kai jokainen mies tarvitsee. Sukupuolten välisen rakkauden elämää synnyttävä ja ylläpitävä voima on ihmisyyden perusta – ja juuri se Disneyn ja Ison Hoitajan osaston maailmoista puuttuu.

5. Pohdinta

5.1 Miestutkimuksen mahdollisuudet kaunokirjallisen teoksen tulkinnassa

Maskuliinisuutta ei Herkmanin, Jokisen ja Lehtimäen mukaan voi tyhjentävästi määritellä, se on abstraktio, joka saa erilaisia representaatioita erilaisissa diskursseissa. Erilaisissa kulttuurissa teksteissä esitetty maskuliinisuuden representaatio vaikuttaa myös käsityksemme siitä mitä maskuliinisuus on, mitä miehet ovat. Populaarikulttuurissa yhä yleinen tosimitiehen malli voi hidastaa mieskuvan muuttumista monipuolisempaan ja yksilöllisyyden sallivampaan suuntaan. (Herkman, Jokinen, Lehtimäki, 1995, 13-26.)

Eräs tutkielmani keskeisin tarkoitus on ollut osoittaa miestutkimuksen voimavarojen moninaisuutta kirjallisuuden tutkimuksessa. Miestutkimus voi paljastaa seikkoja, joita ei niiden normimaisen luonteen vuoksi yleensä huomata. Maskuliinisuus on yksi niitä tutkimusaiheita, joissa on äärimmäisen vaikeaa nähdä metsää puilta. Miehenä olemisen kulttuurituotteissa esiintyvät representaatiot ovat legitiimiytensä vuoksi monesti täysin huomaamattomia. Emme edes tiedosta miten televisiomainos, elokuva tai kirja vaikuttaa käsityksiimme siitä millaisia miehet ovat ja millaisia heidän tulisi olla. Meihin siis vaikutetaan ilman että itse tajuaamme sitä. Miestutkimuksen tehtävä on tuoda nämä piilovaikutukset näkyviin. Tutkimus voi kyseenalaistaa binaarioppositioiden varaan rakentuvia kehitysmalleja ja herättää näkemään ilmiöiden piileviä syy-seuraussuhteita. Kulttuuri-ilmaston muutos sekä heijastuu sen tuotteissa että myös muuttuu näiden tuotteiden kautta. *One flew over the cuckoo's nest*issä tämä vaikutus korostuu siitä syystä, että sairaalan osasto on mikrokosmos, joka toimii yhteiskunnan metonymiana. Porter toteaaakin, että onnellisuus ja mielenterveys ovat yhtä harvinaisia sairaalan ulkopuolella kuin Ison Hoitajan osastolla (Porter, 1989, 33). Myös ulkopuolinen maailma toimii rutiinien turvin.

Kulttuurituotteiden tulkinnassa on merkitystä myös sillä, pyritäänkö tulkinnassa positiivisuuteen ja rakentavuuteen vai yritetäänkö kaikki nähdä mahdollisimman negatiivisessa valossa. Porterin mukaan *One flew over the cuckoo's nest*in voima on

sen positiivisessa asenteessa, toteutuneessa unelmassa. Teos julistaa hänen mukaansa yksilön mahdollisuuksia vaikuttaa asioihin.(Porter, 1989, 13.) One flew over the cuckoo's nestiäkin voisi tuki tulkita hyvinkin kielteisesti. Jo Ison Hoitajan henkilöhaamo olisi oiva peruste polttaa kirja roviolla naiskielteisyytensä vuoksi. Kannattaa kuitenkin aina pohtia, olisiko teoksella kuitenkin jotain positiivista sanottavaa. Ironian, liioittelun, parodian ynnä muiden kirjallisuuden keinojen mahdollisuudet ovat rajattomat eivätkä aina avaudu ilman lukijan aktiivisuutta – jos näin olisi menettäisivät ne samalla olennaisen osan voimastaan.

Miestutkimukseen kuuluu usein myyttinen ulottuvuus. Esimerkiksi Elisabeth Badinter, Robert Bly ja Lennart Koskinen hyödyntävät myyttikriittisiä teorioita miestutkimuksessa. Myyteillä on paljon annettavaa, kun pohditaan mieheksi ja naiseksi kasvamista sekä todellisen mieheyden ja naiseuden olemusta. Metaforisen kielen ja myyttien huomioon ottaminen avaa esimerkiksi juuri One flew over the cuckoo's nestin tulkinnassa mahdollisuuden nähdä teos myös naisten kannalta myönteisessä valossa. Teos esittää havainnollisesti, että naiset eivät mahdu, eikä heidän pidäkään mahtua, siihen kapeaan madonna/huora välitilaan, johon patriarkaatti heidät yrittää työntää. Ihmisyys on mieheyttä ja naiseutta, mutta myös vapautta liikkua sukupuoliroolien välimaastossa. Länsimaisen yhteiskunnan ihmisenäkemyks on ihmisyttä kapeuttava – ja sellaisena sekä epänaissellinen että epämiehekäs (Koskinen, 1996, 216).

5.2 Lopuksi

Tutkimukseni perusteella teoksen voi katsoa kannattavan moniarvoista ja sallivaa mieheyttä. Hypoteesini siitä, että teoksen sisäistekijä ei ole sovinistinen, osoittautui perustelluksi. Animaa ja animuksen arkkityyppien avulla teoksen kielteiset naishahmot ja sovinistisen sankarin McMurphyn voi tulkita pikemminkin symboleiksi ja arkkityyppisiksi miehen ja naisen kuviksi kuin todellisiksi henkilöhaamoiksi. Teoksen yhteiskuntakritiikin voi katsoa kohdistuvan yhteiskunnan patriarkaalisuuteen ja hegemonisen maskuliinisuuden vaatimuksiin.

One flew over the cuckoo's nestistä ei ole suoraan luettavissa mitä maskuliinisuus on, vaan siinä vasta etsitään maskuliinista identiteettiä. Teoksessa esitellään erilaisia kilpailevia maskuliinisuuden muotoja. One flew over the cuckoo's nestin miestutkimukseen pohjautuva luenta osoittaa selkeästi sen, ettei maskuliinisuutta pidä nähdä historiallisesti ja yhteiskunnallisesti muuttumattomana konstruktiona vaan moniulotteisena ja yhteiskunnallisen tilanteen mukaan kehittyvänä. Negatiivisen maskuliinisuuden muuttaminen positiiviseksi alkaa ruohonjuuritasolta, jokainen voi omalla käyttäytymisellään vaikuttaa mieskuvan muuttumiseen. Samalla kun hegemonisen maskuliinisuuden rajoja rikotaan parannetaan molempien sukupuolten asemaa. Mielisairaalan potilaiden sovinnollisen suhtautumistavan naisiin voi nähdä paitsi naisvihana myös naispelkona. Miehen ja naisen ei tulisi olla keskenään vihollisia, vaan pyrkiä yhdessä rakentamaan kokonaisempaa ja sallivampaa ihmisyyttä. Teosta ei oman tulkintani mukaan voi pitää naisvastaisena, mutta kylläkin ääri-feminismin ja hegemonisen maskuliinisuuden vaatimusten vastaisena. Naisten asema ei parane miesten asemaa huonontamalla, mutta molempien sukupuolien elämä helpottuu, jos taistellaan ihmisen inhimillisyyden puolesta. Juuri sama virhe on McMurphyn toiminnassa, hän ei taistele tekemällä itsensä voimakkaammaksi vaan tekemällä vastustajansa Ison Hoitajan heikommaksi – jolloin molemmat häviävät taistelun (Leeds, 1981, 22). McMurphy opettaa kuitenkin muille potilaille, mitä on olla mies. Hänen ei tarvitse olla supersankari pystyäkseen siihen, hän on vain mies – ja se riittää (Leeds, 1981, 43).

Toivon että tämä tutkimus antaa oman lisänsä suomalaisen miestutkimuksen toistaiseksi valitettavan vähäiseen tutkimusaineistoon ja innostaa niin minua kuin graduni lukijoitakin jatkamaan maskuliinisuuden tutkimusta. Tutkimuskohteeni antoi mahdollisuuden monipuoliseen maskuliinisuuden tarkasteluun. Yksi tärkeä miestutkimuksen osa-alue ei kuitenkaan ollut teoksessa mukana tarpeeksi selkeästi. Miestutkimuksen peruspilari, uusi emotionaalinen maskuliinisuus, ei vielä teoksen ilmestyessä 1962 ollut ajankohtaista. Teoksen sisäistekijä ei tiedosta miehen kriisiin liittyvän selkeästi isän puuttumiseen ja tunneilmaisun vähyyteen. Miehen roolin muuttuminen ei näy teoksessa kuin heikkona varjona. Teos esittää patriarkaalisen yhteiskunnan kritiikkiä miettimättä sen syvällisemmin, miten asioita voisi muuttaa. Pelkkä vapaa seksuaalisuus ja yksilöllisyys ei vielä riitä – tarvitaan myös isän mukaantuloa kasvatukseen. Silloin ei tarvitse turvautua myyttisiin

sarjakuvasankareihin eikä alistaa naisia oman hegemonisen valta-aseman ylläpitämiseksi. Jokin toinen kaunokirjallinen teos voisi olla hedelmällisempi isyyden problematiikan tulkinnassa. Muitakin jatkotutkimusideoita teos herättää, esimerkiksi *One flew over the cuckoo's nest*issä keskeiset myyttiset aiheet, yhteiskuntakritiikki ja sarjakuvamaisuus olisivat hyviä lähtökohtia muidenkin kaunokirjallisten teosten maskuliinisten representaatioiden tulkintaan. Myös elokuvien, tietokonepelien ja sarjakuvien sankarimyyttien tulkinta miestutkimuksen viitekehyksen kautta voisi antaa lisää tietoa sankarimyytin merkityksestä nykypäivän poikien kehityksessä miehiksi. Miestutkimus on mielestäni yksi varteenotettava väylä kun kuljetaan kohti tasa-arvoista ja yksilöllisyyteen kannustavaa yhteiskuntaa.

Lähteet:

Primaarilähde:

Kesey, Ken, 1962, *One Flew over the Cuckoo's Nest*. Reprint 1976.
USA: Penguin Books.

Sekundäärilähteet:

Ahokas, Pirjo; Lahti, Martti ja Sihvonen, Jukka, 1993, "Esipuhe"
teoksessa *Mieheyden tiellä. Maskuliinisuus ja kulttuuri*.
Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Nykykulttuurin
tutkimusyksikkö.

Ala-Ketola, Marja, 1985, *Hippejä, jippejä, beatnikkejä*. Oulu:
Pohjoinen.

Alvarado, Sonya Yvette, 1997, *Em'ly in the cuckoo's nest*. Midwest
Quarterly, Summer97, Vol. 38 Issue 4, s. 351-363.

Badinter, Elisabeth, 1993, *Mikä on mies?* Suom. Leevi Lehto.
Tampere: Vastapaino.

Bergholm, Tapio, 1994, "Satamien kova miehisuus". Teoksessa
Miestä rakennetaan maskuliinisuuksia puretaan. Tampere:
Vastapaino.

Blank, Martin, *Selected Bibliography for Ken Kesey*. Saatavilla www-
muodossa URL:
<<http://www.litkicks.com/Biblio/KeseyBiblio.html>>.
19.7.2001

Booth, Wayne C., 1988, *The Company We Keep. An Ethics of Fiction*.
California: University of California Press.

Campbell, Joseph, 1990, *Sankarin tuhannet kasvot*. Suom. Hannes
Virrankoski. Keuruu: Otava.

Dorfman, Ariel ja Mattelart, Armand, 1980, *Kuinka Aku Ankaa
luetaan? Imperialistinen ideologia Disneyn sarjakuvissa*.
Suom. Markku Koski. Helsinki: Love.

- Formaini, Heather, 1991. *Miehet, tuntematon maanosa*. Suom. Jaana Lahtinen. Helsinki: Tammi.
- Forster, E.M., 1953, *Aspects of the Novel*. London: Edward Arnold & co.
- Frye, Northrop, 1957, *Anatomy of Criticism*. USA: Princetown University Press.
- Grönfors, Martti, 1994, ”Miehen arin alue. Maskuliinisuus, seksuaalisuus ja väkivalta”. Teoksessa Arto Jokinen (toim.), *Mies ja muutos. Kriittisen miestutkimuksen teemoja*. Tampere: Tampere University Press.
- Hendersson, Joseph L., 1997, ”Muinaiset myytit ja moderni ihminen”. Teoksessa Jung, Carl Gustav, *Symbolit, piilotajunnan kieli*. Suom. Mirja Rutanen. Helsinki: Otava.
- Holland, Thomas R., 1974, *One Flew over the Cuckoo's Nest. Notes*. Lincoln, Nebraska: Cliff's Notes.
- Honkala, Juha (toim.), 2000, *Mytologian sanakirja*. Helsinki: WSOY.
- Jakobi, Jolande, 1997, ”Symbolit yksilöanalyysissä”. Teoksessa Jung, Carl Gustav, *Symbolit, piilotajunnan kieli*. Suom. Mirja Rutanen. Helsinki: Otava.
- Johansson, Urho, 1979, ”Myyttikritiikki kirjallisuuden opetuksessa”. Teoksessa Haavikko, Ritva (toim.), *Kirjallisuuden tulkinta ja opetus*. Jyväskylä: Gummerus.
- Jung, Carl Gustav, 1983, *Selected writings. Introduced by Anthony Starr*. Great Britain: Fontana Press.
- Kekki, Lasse, 1993, ”Maskuliinisuudet Sam Shepardin näytelmässä True West”. Teoksessa Ahokas, Pirjo; Lahti, Martti ja Sihvonen, Jukka (toim.), *Mieheyden tiellä. Maskuliinisuus ja kulttuuri*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Nykykulttuurin tutkimusyksikkö.
- Ken Kesey Interview (by Mary Anne Fena and Matthew Rick).
 Saatavilla www-muodossa: <URL:
<http://www.ulster.net/~shady/keezintv.html>>. 18.7.2001
- Kimmel, Michael, 1996, *Manhood in America*. USA: The Free Press.

- Koskinen, Lennart, 1996, *Villimies ja susinainen*. Suom. Martti Mäkisalo. Juva: WSOY.
- Lahti, Martti, 1994, ”Kotia kohti. Vammaisuus ja maskuliinisuus elokuvassa *Tapaus Henry*”. Teoksessa *Miestä rakennetaan, maskuliinisuuksia puretaan*. Tampere: Vastapaino.
- Leeds, Barry H., 1981, *Ken Kesey*. USA: Frederick Ungar publishing Co.
- Lehtonen, Mikko, 1995, *Pikkujättiläisiä*. Tampere: Vastapaino.
- Nastu, Paul, 1997, *Kesey's One Flew over the Cuckoo's Nest*. Explicator, Fall 97, Vol. 56, Issue 1. s. 43 -45.
- Pettersson, Jari, 1996, *Shamaaneja, sankareita ja arkkityyppejä*. Helsinki: Oy Aquarian Publications.
- Porter, M., Gilbert, 1989, *Ken Kesey's One Flew over the Cuckoo's Nest: Rising to heroism*. USA, Boston: Twayne Publishers.
- Rimmon-Kenan, Shlomith, 1991, *Kertomuksen poetiikka*. Suom. Auli Viikari. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Safer, Elaine, 1989, *Contemporary American Comic Epic. The Novels of Barth, Pynchon, Gaddis and Kesey*. Detroit: Michigan Wayne State University Press.
- Semino, Elena ja Swindlehurst, Kate, 1996, *Metaphor and Mind Style in Kesey's One Flew over the Cuckoo's Nest*. Style, Spring 96, Vol. 30, Issue 1, s. 143-167.
- Skeggs, Beverley, 1993, ”Theorizing masculinity”. Teoksessa Ahokas, Pirjo; Lahti, Martti ja Sihvonen, Jukka (toim.), *Mieheyden tiellä. Maskuliinisuus ja kulttuuri*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Nykykulttuurin tutkimusyksikkö.
- Tammi, Pekka, 1992, *Kertova teksti. Esseitä narratologiasta*. Jyväskylä: Gummerus.
- Tanner, Stephen L., 1993, *Ken Kesey*. USA: Twayne Publishers.
- Tarkka, Pekka, 1979, ”Myyttikritiikki”. Teoksessa Haavikko, Ritva, (toim.), *Kirjallisuuden tulkinta ja opetus*. Jyväskylä: Gummerus.